

Bertolt Brecht,
1898-1956.

Måtte som kommunist i 1933 forlade Tyskland og emigrere, først til Danmark og senere via Sverige, Finland og USSR til USA. Fra 1948 bosat i Østtyskland som leder af Berliner Ensemble.

Det er som dramatiser og dramateoretiker at Brecht har ydet sin væsentligste indsats. Men også som lyriker og prosaist har han gjort sig gældende.

På dansk foreligger i bogform bl. a. adskillige af Brechts stykker, hans *Om tidens teater* (Uglebog) om teater teori og teater praksis og et bind *Digte*.

Helt Brechts liv og arbejde var politisk bestemt. Han var socialist og antifascist, og det var som sådan han skabte sine skuespil og digte. Hans værk var forbundet med politisk erkendelse og en politisk kamp.

Hans dramatiske stykker er i sig selv en politisk fremstilling af et samfund som det er, og som det kan blive. Han politiserede den menneskelige tilværelse og gjorde den til et spørgsmål om politisk erkendelse og handling.

BERTOLT BRECHT POLITISKE SKRIFTER

Af samme forfatter:
Arturo Ui
Den hellige Johanna fra slagtehalerne
Den kaukasiske kridtcirkel
Det gode menneske fra Sezuan
Det tredje Riges frygt og elendighed
Digte
Flygtningesamtaler
Forhøret over Lucullus
Galileis liv
Hr. Puntila
Huslæreren
Kun i velstand har man det rart
(Roman. Senere udsendt under titlen
Laser og Pjalter)
Mahagonny
Moderen
Mutter Courage og hendes børn
Om tidens teater
Skillingsoperaen
Svejk i Anden Verdenskrig
Sokrates i krig og andre fortællinger

Bertolt Brecht
Politiske skrifter

*Oversat af
William Saxtorph*

Gyldendals Uglebøger

Politiske skrifter
er oversat fra tysk efter
Politische Schriften
Copyright Suhrkamp Verlag 1970
Alle Rechte beim Suhrkamp Verlag
Omslag: Leif Rosby
Efter aftale med rettighedsindehaveren
er den danske udgave forkortet.
Bogen er sat med Intertype Baskerville
og trykt hos Nordisk Bogproduktion A.S. Haslev
Printed in Denmark 1975
ISBN 87 00 69841

INDHOLD

I. TÆNKNING SOM ADFÆRD 1928-1938	
Eftertryk forbudt!	11
Min lærer	12
Teser om overbygningens teori	13
Er kommunismen eksklusiv?	15
[På fornuftens vegne]	17
[Til de undertrykte]	18
Proletariatet er ikke født med rene hænder	18
[Kontrarevolutionens indflydelse]	22
Spørgsmål efter et nederlag	24
[Partiet]	25
Om de internationale arbejderpartiers forhold til SUKP	25
Om enkeltpersoners diktatur	27
Ulige indtægter	29
Utopiens styrke og svaghed	34
Om forfatternes manglende frihed i Sovjetunionen	38
[Om Moskvaprocesserne]	40
Forudsætninger for heldig ledelse af en bevægelse til social nyordning	45
[Uddrag af:] Fremstilling af kapitalismen som en eksistensform, der kræver for megen tænkning og for mange dyder	46
Dialektik	49
Hvem har brug for en Verdensanskuelse?	50
Tænkning som adfærd	55
Om forfærdigelse af billeder	57

II. FASCISME, KAPITALISME, KRIG 1933-1943	
[Fascisme og kapitalisme]	61
Fem vanskeligheder ved at skrive sandheden	62
Tale om hvorfor så store dele af det tyske folk støtter Hitlers politik	78
Tale på den I. Internationale Forfatterkongres til Kul- turens Forsvar	81
Tale på den II. Internationale Forfatterkongres til Kulturens Forsvar	86
Platform for venstreindstillede intellektuelle	88
Kommunisterne og den tyske religionsstrid	93
Tale om fornuftens modstandskraft	94
Hvorfor truer småborgerlige og selv proletariske lag med at gå over til fascismen?	98
[Om de reelle grunde til krige]	99
[Notater] angående et Magna Charta for de under- trykte folk	101
Samling af de tyske Hitler-modstandere i eksil	102

III. ERKLÆRINGER, FORSLAG 1947-1956	
Forklaring over for Kongresudvalget til undersøgelse af u-amerikansk virksomhed	107
Vi nitten	110
Til Kongressen for Kulturel Frihed	112
[To samfundsordner]	113
Åbent brev til tyske kunstnere og forfattere	113
[Appel til fornuften]	115
[Billede af Tyskland efter almindelige valg]	119
I anledning af Folkenes Fredskongres	121
Krigen	122
[I anledning af Stalins død]	122
[Om kritikken af Stalin]	123
[17. juni 1953]	123
Kulturpolitik og Akademie der Künste	125
Frie valg	128
Folkekammeret	130

[Modsatninger inden for proletariatet]	131
Forslag i forbindelse med Verdensfredsrådets ekstraor- dinære møde i Berlin 1954	132
Erklæringer [i anledning af Paris-aftalerne]	133
Tale i anledning af tildeling af Lenin-prisen „For fred og forståelse mellem folkene“	134
[En modsætningsfyldt proces]	136
[Realisme som kæmpende metode]	136
[Om socialistisk realisme]	139
Tale på den IV. Tyske Forfatterkongres	141
Åbent brev til den tyske Forbundsdag i Bonn	142
Noter	145

EFTERTRYK FORBUDT!

Jeg var dengang medlem af soldaterrådet ved et lazaret i Augsburg; men kun fordi jeg på det kraftigste var blevet opfordret dertil af nogle venner, der hævdede, det var i deres interesse, at jeg var det. (Som det viste sig, kunne jeg alligevel ikke forandre staten, så det ville være godt for dem.) Vi led alle af mangel på politisk overbevisning, og jeg specielt yderligere af min gamle mangel på evne til at begejstres. Jeg blev belempret med en masse arbejde. Den øverste hærledelsesplaner om at sende mig til fronten var for så vidt allerede gået i vasken et halvt år tidligere. Jeg havde, bistået af heldet, forstået at sabotere min militære uddannelse; efter et halvt års forløb kunne jeg ikke engang hilse korrekt og var for slap selv efter de allerede dengang slækkede militære krav. Det lykkedes mig da også ret snart at blive hjemsendt. Med få ord: jeg adskilte mig næppe fra det langt overvejende flertal af de andre soldater, der naturligvis var lede og kede af krigen, men ikke var i stand til at tænke politisk. Jeg tænker altså ikke alt for gerne tilbage på denne tid.

9. november 1928.

MIN LÆRER²

Min lærer er en skuffet mand. De ting, han har haft med at gøre, er ikke gået, som han havde tænkt sig. Nu skyder han skylden, ikke på sine forventninger, men på tingene, der er gået anderledes. Hvorom alting er, så er han blevet meget mistroisk. Med skarpt blik konstaterer han overalt kimene til nye, fremtidige skuffelser.

Han tror fast på det nye. Således holder han f.eks. meget af ungdommen, der i mine øjne bare er ufærdig. Han opfatter den imidlertid som fuld af fremtidige muligheder. Således tror han også på proletariatet. Ofte forekommer det mig, at han ville føle sig forpligtet til at yde mere, hvis han troede mindre på det.

Min lærer tjener frihedens sag. Han har selv så nogenlunde gjort sig fri fra alle ubehagelige opgaver. Ofte forekommer det mig derfor, at han kunne udrette mere for friheden, hvis han holdt mindre på sin egen frihed.

Hans hjælp er uvurderlig for mit arbejde. Han opdager alle svagheder. Og er straks parat med forslag. Han ved meget. Han er vanskelig at lytte til. Hans sætninger er meget lange. Således bibringer han mig tålmodighed.

Han har mange planer, som han sjældent bringer til udførelse. Et brændende ønske om at yde det fuldkomne afholder ham for det meste fra at yde noget.

Han bryder sig ikke om at meddele, hvordan han kommer til sine ofte overraskende slutninger. Det kan være, han ikke selv ved det, det kan imidlertid også være, at han hermed skatter til alle læreres indgroede last at gøre sig selv uundværlige.

Han er en stor tilhænger af kamp, men selv kæmper han egentlig ikke. Han siger, tiden ikke er til det. Han er tilhænger af revolution, hans egne tanker er imidlertid egentlig mere præget af evolution.

Hvad personlige forhold angår, har han svært ved at tage en beslutning. Han forbeholder sig altid den størst mulige

frihed. Hvis der herved går noget, selv noget vigtigt, tabt, bliver han ikke ked af det.

Jeg tror, han er frygtløs. Han er imidlertid bange for at blive blandet ind i noget, der kan føre til ubehageligheder. Han sætter lidt for stor pris på sin egen integritet, tror jeg nok.

Også hos proletariatet er han vel kun gæst. Man ved ikke, når han rejser. Hans kufferter står altid pakket.

Min lærer er meget utålmodig. Han vil alt eller intet. Tit tænker jeg, at på dette krav svarer verden gerne: Intet.

TESER OM OVERBYGNINGENS TEORI³

(Med henblik på den revolutionære betydning af arbejdet med overbygningen)

1

Kultur, dvs. overbygning, skal ikke opfattes som genstand, ejendom, udviklingsresultat, rente omsat til åndelig luksus, men som sig selv udviklende faktor (eventuelt, men ikke *udelukkende* renteskabende) og først og fremmest som proces.

2

Udtryk for massernes kulturelle behov er de sæder og skikke, der til enhver tid udvikles under de økonomiske og politiske forholds pres, og som hos vore dages klassebevidste proletariat får revolutionær funktion.

3

Blandt de antagonistiske faktorer, der opstår i et bestemt samfunds skød og fører til dets revolutionære omdannelse, spiller teknikken i sin egenskab af en af produktivkræfterne en afgørende rolle. Til denne teknik må også henregnes

tænkningens teknik, der ikke uden videre lader sig begrænse til det område, hvor den først opstår. Den dialektiske tænkning, der opstod inden for økonomien, og som kan takke proletariatets eksistens for sin egen eksistens, griber mere og mere over på andre områder, men er og bliver en proletarisk tænkemåde.

4

I imperialismens tidsalder er ingen kultur længere hovedsagelig nationalt bestemt. Allerede den borgerlige kultur er hovedsagelig international – i hvor meget højere grad da ikke den proletariske! Den første proletariske stats kulturelle institutioner og foranstaltninger er ikke begrænset af denne stats politiske grænser, og virker, når de overtages af proletariatet i borgerlige stater, revolutionerende, netop fordi de med magt hæmmes i deres udfoldelse og udvikling. Der er ikke her på nogen måde tale om et klasseløst samfunds politik, tværtimod: Det drejer sig om midler i proletariatets klassekamp.

5

Overbygning opstår ved anticipation.

6

Hvad der er fornuftigt, bliver virkeligt, og hvad der bliver virkeligt, er fornuftigt.

7

Dialektiseringen af alle tankelivets områder er uundgåelig, og fra hvert enkelt område, der er dialektiseret, kommer man til revolutionen, *blot den politiske komponent udtrages.*

8

Det er dialektikerens opgave at dialektisere alle tankelivets områder og udtrage den politiske komponent.

9

Hvad der (i mere end én betydning af ordet) er „foreset“ for det klasseløse samfund, er virkeligt og tilhører dette klasseløse samfunds overbygning, for så vidt det er nødvendigt for dette samfunds opståen og konsolidering. Det klasseløse samfund må menneskene selv skabe – foreløbig er det selv en anticipation.

10

Overbygning opstår i det øjeblik, da den er mest nødvendig, nemlig når de materielle forhold gør den nødvendig med henblik på deres egen forandring (spring!). I revolutionsøjeblikket oplever den sin kvalitative forandring. Menneskeheden foresætter sig intet, den ikke kan virkeliggøres – den må imidlertid foresætte sig alt.

ER KOMMUNISMEN EKSKLUSIV?⁴

(Uddrag)

Mange, næsten alle borgerlige anmeldere af „Die Mutter“ har således fortalt os, at denne forestilling kun angår kommunister, på samme måde som noget, der kun angår kaninavlere eller skakspillere, altså en relativ beskeden kreds, og som først og fremmest ikke kan bedømmes af folk, der ikke forstår sig på kaninavl eller skak. Men selv om ikke alle mennesker betragter kommunismen som deres sag, så er hele menneskeheden dog kommunismens sag. Kommunismen er ingen specialitet blandt andre. Idet den radikalt går ud fra

afskaffelsen af den private ejendomsret til produktionsmidlerne, adskiller den sig fra alle andre retninger, hvor forskellige de end måtte være, som er enige om at bevare den private ejendomsret. Den hævder at være den direkte og eneste fortsættelse af den store vesterlandske filosofi og herved at give denne en radikal ny funktion og ligeledes at være den eneste praktiske fortsættelse af den vesterlandske (kapitalistiske) udvikling og herved give denne højt udviklede økonomi en radikalt ny funktion. Vi kan og må henvise til, at vore udsagn ikke er begrænset subjektive, men objektive og almengyldige. Vi udtaler os ikke på egne vegne som et lille mindretal, men på hele menneskeheden vegne som den del af denne, der repræsenterer hele menneskeheden (og ikke blot en del af den). Ingen har ret til, fordi vi kæmper, at drage den slutning, at vi ikke er objektive. Den, der i dag for at give sig et skin af tilsyneladende objektivitet foregiver ikke at kæmpe, vil ved nærmere betragtning kunne afsløres som repræsentant for et håbløst subjektivt standpunkt, der er udtryk for en forsvindende del af menneskeheden interesser. Ved at godtage opretholdelsen af kapitalistiske ejendoms- og produktionsforhold vil en sådan person objektivt betragtet forråde den samlede menneskeheds interesser. Den tilsyneladende objektive, „venstreorienterede“ borgerlige skeptiker erkender ikke og ønsker ikke, at andre skal erkende, at han deltager i denne store kamp netop ved at undlade at bruge ordet kamp om den magtudøvelse, der praktiseres af et tyndt lag, permanent, men på grund af lang tids vane upåagtet. Det er nødvendigt at slå alle „ideelle goder“ ud af hænderne på dette besiddende lag, denne degenererede, smudsige, objektivt og subjektivt umenneskelige klike, ganske uden hensyn til hvad en udbyttet menneskehed, der er afskåret fra at producere og vægrer sig ved at gå til grunde, i fremtiden måtte ønske at foretage sig med disse goder. Først og fremmest må man under alle omstændigheder frakende dette lag ethvert krav på menneskelig agtelse. Hvad ord som „frihed“, „retfærdighed“, „menneskelighed“, „dannelse“, „produktivitet“, „dristighed“ og „pålidelighed“ end vil komme til at stå

for i fremtiden – før disse begreber er blevet rensset for alt, hvad der klæber ved dem fra deres anvendelse i det borgerlige samfund, skulle det ikke længere være tilladt at anvende dem. Vore modstandere er menneskeheden modstandere. Der er ikke tale om, at de ud fra deres standpunkt har „ret“. Netop deres standpunkt udgør uretten. Når de nu engang eksisterer, kan de vel ikke være anderledes; men deres eksistens er ikke nødvendig. Det er forståeligt, at de forsvarer sig, men det er tyveri og privilegier, de forsvarer, og her må det at forstå ikke være ensbetydende med at tilgive. Den, der er ulv blandt mennesker, er intet menneske, men en ulv. „Godhed“ betyder i dag, da uhyre menneskemassers nøgne nødværge udvikler sig til den endelige slutkamp om kommandoposterne, tilintetgørelsen af dem, der gør godhed umulig.

1932.

[PÅ FORNUFTENS VEGNE]⁵

En grå morgen står mennesker op i overfyldte kamre i grå lejekaserner, tager en bøtte med maling og går i små grupper ud på storbyens øde gader. En af dem posteres som vagt på gadehjørnet, og de andre begynder at overmale en mur med store, klodsede bogstaver. De går forsigtigt til værks, thi de opholder sig i fjendeland; bliver de opdaget, falder man over dem og slår dem omgående ihjel – hvis de er så heldige. Hvorfor maler de? Hvis de ikke bliver taget, står nogle timer på muren disse tre bogstaver: KPD⁶. Hvad regner de med at opnå?

Vil læseren le, når han læser, at disse mennesker gør det på fornuftens vegne, til gavn for hele menneskeheden?

Hvem vender vi os til? De magtesløse. Hvem anråber vi om hjælp? De hjælpeløse.

[TIL DE UNDERTRYKTE]

Kammerater, før vi var socialister, var vi ulykkelige. Før vi kendte marxismens sandhed, kendte vi sultens realiteter. Fra denne tid af ren og håbløs elendighed har vi bevaret en sympati for alle elendige og fortvivlede, og undertrykte af enhver art er de eneste ikke-socialister, vi har agtelse for. Kammerater, vore venner negrene er ikke socialister, men de er ulykkelige. Vi føler med dem, og vi håber for dem, at de, ligesom vi, efter at have været ulykkelige også vil blive socialister.

PROLETARIATET ER IKKE FØDT MED RENE HÆNDER

Hvad denne kultur angår, drejer det sig om smudsige rester efter de store udsalg, der som bekendt ikke alene finder sted efter bankerotterne, men også før. Kulturen befinder sig i en gyselig forfatning, men hvis man tror, at den er blevet voldttaget, så har den i hvert fald selv medvirket særdeles aktivt. Således er det faktisk vanskeligt at lade være at bruge gåseøjne. Den bliver imidlertid angrebet af vore fjender. Er det en grund for os til at forsvare den? Vi forsvarer ikke alt, hvad vore fjender angriber. Selv fascismen gør forsøg på at få bugt med visse almindelige vanskeligheder, der har hobet sig op, og gøre ende på uholdbare tilstande (i Tyskland kirkespørgsmålet, visse monarkiske, partikularistiske tendenser, Versaillestraktaten med dens erstatningsbetalinger og forbud mod almindelig værnepligt osv.). Hvordan forholder det sig med kulturen?

Vi ved, måske ikke præcist nok og måske ikke lidenskabeligt nok, heller ikke i fuldt omfang, at den borgerlige kultur bygger på ejendomsretten, der i dag hersker i form af ejen-

domsret til produktionsmidlerne. På den anden side ved vi, at denne kultur i vore dage i nogle lande bliver likvideret, fordi den ikke længere yder, hvad der forlanges af den, nemlig beskyttelse af ejendomsretten. Kulturen er altså noget temmelig modsætningsfyldt, når den kan geråde i en sådan konflikt med de ejendomsforhold, til hvis beskyttelse den i sin tid blev opbygget. Thi den er ikke blot lidt bagefter, kan ikke bare ikke længere følge rigtigt med, bliver ikke bare ladt i stikken, men bliver bekæmpet aktivt og med stor ståhej. Man bør netop ikke glemme, at den foruden forklarelsen af ejendomsretten i sin tid også overtog en vis medvirken ved udviklingen af produktivkræfterne. Nu er den havnet i en håbløs blindgyde og må bekende kulør. Der må ofres det af den, der står i vejen for produktivkræfterne. Noget vil i denne forbindelse selv fascismen ofre, og ingen vil atter opbygge, hvad der forsvinder. Men de sider af den, der stadig er med til at udvikle produktivkræfterne, må forsvares, og netop af os, og snart vel ikke af andre end os.

Kulturen genspejler naturligt den konflikt, hvori produktivkræfterne er kommet i forhold til produktionsmåden; den er selv på ingen måde udelukkende reaktionær, et rudiment slet og ret, et snærende bånd. Det er dens opgave at beskytte ejendommen, men gør den det? Kun det – og ikke andet? Også produktionsforholdene skulle organisere produktionen, hvordan forholder det sig i dag hermed? Der kan ikke være tvivl om, at ikke få kulturbærere i dag slutter sig stadig nærmere til proletariatet, den mægtigste af alle produktivkræfter. Proletariatets kulturelle aktivitet, hvad det lærer og åndeligt producerer, foregår ikke uden for eller ved siden af, altså skarpt adskilt fra den borgerlige. Her findes fælles elementer. Ligesom vi må fastholde, at bestemte vaner, der tidligere var kulturelementer, har udspillet deres rolle og nu er blevet til elementer af u-kultur, findes der andre elementer, der fortsat består, som er kommet i vanskeligheder, og som vi må forsvare. Grundlaget for vor indstilling til kulturen er den ekspropriationsproces, der foregår på det materielle om-

27
råde. Vor overtagelse har karakter af en afgørende forandring. Her er det ikke blot besidderen, der forandrer sig, men selve besiddelsen. Og det er en indviklet proces. Hvilken del af kulturen er det altså, vi forsvarer? Svaret må lyde: De elementer, der for selv at kunne bestå er nødt til at afskaffe de eksisterende ejendomsforhold.

Man kunne her for klarheds skyld variere et sted hos Proudhon,⁷ der blev overtaget af Lenin.

Når bourgeoisiet ikke længere er i stand til at organisere kulturen, ligesom det ikke længere er i stand til at organisere produktionen;

når ingen længere hører de vante anråbelse, fordi alle er blevet døve på grund af de mishandlede og sultendes frygtelige skrig;

når kærlighed til freden betyder svaghed og godhed egen opofrelse;

når arbejderne, befolkningens uhyre flertal, ikke længere må sige sandheden og er tvunget til at høre usandheden;

når fædrelandet foragtes og at tjene det er blevet en forbrydelse;

når opdragerne er blevet graverkarlenes håndlangere, og opdragelsen kun producerer af- eller henrettede;

når offentlig tjeneste kun kan opnås gennem afpresning og denne mislykkes på grund af ofrenes legemlige svækkelse;

når belæring kun gavner lærerne og skader de belærte og således heller ikke længere gavner de første;

når massemord foregår til musikledsagelse, romanen forherliger det, og filosofien retfærdiggør det;

når korrupsionen ikke længere kan holdes hemmelig, og dens afskaffelse ikke længere betyder nogen lindring af nøden;

når forskellen mellem tugthuse og beboelseshuse er blevet så lille for arbejderne, at man for at opretholde den afskrækkende virkning må indføre tortur i fængslerne;

når dyderne må holde for til at besmykke de høje herrers forbrydelser;

når nationens ejendom bruges til tilintetgørelse af folket gennem krig;

når krigen er blevet økonomiens sidste udvej og ikke længere kan vindes [...] ⁸

I få ord: når kulturen midt i sit totale sammenbrud i den grad er svinet til, at den næsten fremtræder som et system af snavs, en veritabel mødding;

når ideologerne er for forhutlede til at angribe ejendomsforholdene, men også for forhutlede til at forsvare dem, så de bliver jaget på porten af de herrer, som de tjener villigt, men dårligt;

når ord og begreber knap nok længere har nogen forbindelse med de ting, handlinger eller forhold, de betegner, så man kan forandre disse sidste uden at behøve at ændre de første, eller kan forandre ordene og lade ting, handlinger og forhold blive ved det gamle;

når den, der ikke er parat til at dræbe, ikke længere har håb om selv at beholde livet;

når den åndelige virksomhed indskrænkes i den grad, at selve udbytningsprocessen lider under det;

når der ikke engang længere levnes folk tid til at løbe fra deres standpunkt;

når forræderi ikke længere hjælper, nederdrægtighed ikke længere betaler sig, og dumhed ikke længere er nogen anbefaling;

når selv præsternes umættelige blodtørst ikke længere slår til, og de bliver jaget på porten;

når der intet mere er at afsløre, fordi undertrykkelsen optræder åbent uden at tilsløre sig som demokrati, krigen uden at udgive sig for fredskærlighed, udbytningen uden at foregive de udbyttedes frivillige tilslutning;

når den mest blodige censur er rettet mod enhver tankevirksomhed, men er overflødig, fordi der ikke længere tænkes nogen tanke;

så kan proletariatet overtage kulturen i samme tilstand som produktionen – nemlig ødelagt. Thi også produktionen

får det kun, når den er berøvet enhver værdi, ødelagt af krig eller krise, og proletariatet er selv tvunget til at deltage i denne ødelæggelse.

Ingen kan dog vel vente, at det ved overtagelsen af denne arv skulle gå lige så fredeligt og fromt til, som hvis det drejede sig om at skaffe herreløst gods i ly for regnen.

Intet er frækkere end den snedige adskillelse af begreberne kultur og civilisation, som allerede de halvvoxne stifter bekendtskab med i folkeskolen. Det ene skal være noget nødvendigt, hænge sammen med administrationen og bestemme komfort, tempo, samkvem og hygiejne, egentlig noget ret trivielt – det andet derimod noget langsomt fremvoksende, mere organisk, vanskeligt at lære, værdifuldt, overflødigt. Netop dette sidste viser ganske særlig tydeligt, at der her menes ét og det samme – men for to forskellige klasser, altså noget helt ubeskriveligt forskelligt. Og for den ene af disse klasser er overflod overflødig, det er klart. Mens visse racer og visse klasser kan civiliseres, hvilket går ganske let med nogle kanoner og lidt kapital, hører man intet om, at man kan bibringe dem kultur – hvad omtalte mere eller mindre farvede racer angår, er det netop kultur, de er i besiddelse af, når kanonerne køres i stilling. Det er deres civilisation, der ikke er tilstrækkeligt udviklet.

Med de omtalte klasser forholder det sig anderledes: kanonerne bliver for det meste kørt i stilling, fordi de truer kulturen.

[KONTRAREVOLUTIONENS INDFLYDELSE]

I

Kontrarevolutionens indflydelse på de revolutionære ideer bør ikke undervurderes. Ingen materialist ville vente, at proletariatets politiske, økonomiske og sociale forhold kunne

blive så brutalt omkalfatret, som fascismen har gjort det, og at proletariatets ideer eller ideer, der skyldes dets eksistens, skulle kunne forblive fuldstændig uberørte. Ingen bedre revolutionær har vel svigtet sagen på grund af fascismens opkomst, men der er vel heller ingen, der ikke har taget sine meninger op til prøvelse. De, der snarest er forblevet upåvirkede, er vel dem, der betragtede sig selv som kommunismens bygmestre, ventede den som den uundgåelige, „næste“ samskudsformation og opfattede proletariatet som de mennesker, der skulle „virkeliggøre“ den. De tog fascismen i øjesyn, og se, den var ikke næste formation: Dens komme tilhørte altså stadig fremtiden. Fra at have været morgendagens profeter blev de simpelt hen i overmorgens profeter. De, der foreslog kommunismen udelukkende som løsning på bestemte, konkrete vanskeligheder, og naturligvis også regnede med at udnytte de opståede, ligeledes bestemte og konkrete muligheder til at indføre den, måtte imidlertid stille sig selv det spørgsmål, om de alligevel ikke havde overset visse andre udveje, havde ladet andre muligheder ude af betragtning. Måske havde de overhovedet taget fejl angående hvilke kræfter, der til syvende og sidst sætter folkene i bevægelse.

2

Under indtryk af det andet kejserriges sammenbrud finder Sorel „Den franske revolutions socialistiske historie“ af Jean Jaurès „spørgelsesagtig“. Hermed var revolutionen for ham noget overstået. Alle dens begreber smagte flovt, dovent, antikveret. Institutioner som den almindelige valgret tog sig til overmål gammeldags ud. Vi behøver i dag på ingen måde at opfatte Hitler som fuldbyrder af de socialdemokratiske idealer fra slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede for ligeledes at opfatte visse dele af vort ordforråd fra i går som forbavsende antikveret.

SPØRGSMÅL EFTER ET NEDERLAG⁹

1

Nederlag – hvad vil det sige? Hvilke ressourcer, positioner etc. er gået tabt? Har proletariatet stadig illusioner? Er nedslætheden for stor? For ubestemt? Findes der i denne henseende forskelle mellem parti og proletariat? Inden for partiet? Er der blevet afsløret fejl? Kan de likvideres, stemningsmæssigt og teknisk? Kan nederlaget udnyttes i retning af at styrke partiet? Er styrkeforholdet inden for partiet blevet forskudt? Var det ønskeligt, om det var det?

2

Er proletariatets politiske svaghed forårsaget af krisen? Vil krisen vare? I bekræftende fald, kan der da indtræffe et omslag? Har proletariatet i krigstilfælde et kvælgreb om produktionen? Er proletariatet under visse omstændigheder i stand til alene at lave revolution? I bekræftende fald, hvad kan det gøre for at fremkalde sådanne omstændigheder? Er det nok, hvis småborgerskab og bønder er berøvet deres illusioner?

3

Hvornår mister disse lag deres illusioner? Hvad ønsker bønderne? Under hvilke omstændigheder kan de få deres ønsker opfyldt? Under hvilke omstændigheder indser de, at de ikke kan få det? (Og altså ikke laver revolution, fordi den – efter deres mening – ikke vil betyde nogen forandring.)

4

Kan proletariatet løse jordspørgsmålet? Efter russisk mønster eller på anden facon? Diktatorisk?

5

Hvilke socialistiske foranstaltninger kan fascismen gennemføre?

6

Hvor længe og hvorledes kan den undgå krig? Kan den vinde en krig?

[PARTIET]

Lenin ønskede, at der kun skulle eksistere det ene revolutionære parti. For alle mennesker, der ønskede revolutionen, skulle der ikke eksistere noget andet parti. Alle misforhold skulle kun anskues ud fra dets synsvinkel. Det alene skulle foretage det fornødne til deres afskaffelse. Så må partiet imidlertid også kunne rumme alle, der konstaterer misforhold og foretager revolutionære skridt til deres afskaffelse!

OM DE INTERNATIONALE

ARBEJDERPARTIERS FORHOLD TIL SUKP¹⁰

Forskellige oppositionsgrupper anklager SUKP for nationalistisk socialisme. SUKP bliver mistænkt for at kunne ofre ikke-russiske partiers interesser til fordel for sine egne. Man bestrider Sovjetunionens socialistiske karakter: den fremtræder som national sammenslutning, har statskarakter og en stat optræder netop som stat. En sådan indstilling til Sovjetunionen kan synes ganske særlig international. I virkeligheden er det en indstilling, der opfatter internationalismen udelukkende som etisk postulat, som en idé, der i sin ophø-

jethed, eller hvad man nu forestiller sig, kun kan virkeliggøres af og vil blive virkeliggjort af proletariatet. Mennesker, der mener sådan, har hidtil ikke givet noget som helst bevis på, at de er parat til i praksis at føre en proletariaternes internationalistiske politik. Herved forstår de tilsyneladende kun gensidig sympati og tilbøjelighed til ved en eller anden form for mægling at bilægge indbyrdes interessensmodsatninger, hvis sådanne skulle kunne opstå. Det falder dem ikke ind, at tiden kan være kommet, da proletariatet i de forskellige lande faktisk kan føre en fælles politik. Ved at bebrejde Sovjetunionen en sådan fælles politik, det vil sige at betragte og forfølge proletariatets interesser i alle lande som værende ens, ved at bebrejde Sovjetunionen, at den betragter og ønsker sine egne interesser betragtet som alle andre proletarers interesser, prisgiver de selv enhver international proletarisk politik. For enhver kommunist, der tager internationalismen alvorligt, fordi han forstår den økonomiske og politiske nødvendighed af en sådan fælles politik for socialismen og kommunismen, må det være klart, at ethvert arbejderparti uden for Sovjetunionen i vore dage må tilpasse, og i flertallet af tænkelige tilfælde underordne sin politik SUKPs politik. Selv om Sovjetunionen vægrede sig ved at optræde som nation, ville den dog i dag fremstå som nation omgivet af lutter nationer. Den kan heller ikke handle på anden måde end som stat. Stat og stat er imidlertid forskellige ting. Bønder og bønder er heller ikke altid det samme, dvs. de behøver ikke nødvendigvis at have modsatte interesser af arbejderne. De kan, som eksemplet viser, også selv blive arbejdere. Den fuldstændige likvidering af staten kommer kun, når økonomien kræver det. Den proletariske stat kan imidlertid likvidere enkelte *statslige* træk, når dens økonomi kræver det.

OM ENKELTPERSONERS DIKTATUR

Den indgribende tænkende¹¹ inener, at de økonomiske forhold stadig kan trænge til forbedring i lande, hvor klassers eller enkeltpersoners diktatur stadig forekommer.

Hvorledes skal f.eks. den mest fremskredne statsform i verden, den første store arbejderstat, kunne være færdig, når dens økonomiske form stadig i så høj grad trænger til forbedringer?

Afskaffelsen af klasserne kræver et voldsomt anstød, men det er et stort, langvarigt og kompliceret arbejde. En bestemt dag bliver den vedtaget, men gennemførelsen tager år og årtier. Med beslutningen om deres afskaffelse er klasserne endnu ikke afskaffet, ligesom hverken klasserne selv forsvinder eller deres kamp ophører, fordi det bliver forbudt at tale om klasser og klassekamp.

Diktaturer er redskaber til undertrykkelse. Al undertrykkelse har brug for disse redskaber. Er de undertrykkende klassers kampe med de undertrykte klasser meget hårde, fører de for det meste også til et diktatur udøvet af enkeltpersoner inden for de undertrykkende klasser. Dette skyldes, at den undertrykkende klasse har brug for streng disciplin og ikke kan tillade, at dens interne interesseforskelle kommer voldsomt til udtryk ansigt til ansigt med en stærk fjende.

Levevilkårene under diktatur ligner hinanden, hvor forskelligt diktaturets mål og indsats end må være. Ingen kan være tilhænger af at forevige sådanne levevilkår. Ingen vil imidlertid undgå sådanne kår, som ikke retter sine anstrengelser mod de tilstande, der foreviger undertrykkelsen. Man må understøtte og udholde sådanne diktaturer, der modvirker disse tilstande i det økonomiske system. Det er nemlig diktaturer, der saver den gren over, de selv sidder på.

Da første tredjedel af det 20. århundrede var gået, sås på hele jorden kun store diktaturer, udøvet af enkelte klasser eller af enkelte personer. Den enkelte betød altså enten alt for uhyre meget eller alt for uhyre lidt. Ud over hele verdensdele blev folkeslag undertrykt af andre folk, og inden for både undertrykte og undertrykkende folk undertrykkede igen enkelte klasser de andre. Økonomiske systemer og regeringssystemer var meget forskellige, men i alle lande herskede undertrykkelse, og i forskellige lande, hvor helt forskellige klasser havde magten, var det meste af magten dog koncentreret i hænderne på nogle få mennesker. Der fandtes flere stater, hvis regeringssystem forudså flere eller alle klassers deltagelse i magten, men hvor produktionssystemet på alle måder var tilrettelagt efter bestemte klassers interesser, og kun derpå kommer det an, thi kun i forhold hertil, i forhold til produktionen, kan klasserne på fornuftig vis defineres i forhold til hinanden.

Således forekom det den enkelte meget vanskeligt at træffe et valg, omgivet af diktaturer på alle sider, og fuld af afsky for diktaturer.

Uden undertrykkelse af de bondemasser, der ikke ville understøtte opbygningen af en mægtig industri i Rusland, kan ingen tilstand indtræde, dvs. skabes, hvor diktatur er overflødig. Bondemasserne kan kun hjælpes ved en mægtig industri. De må omdanne selve landbruget til en mægtig industri. Det kan ikke foregå uden tvang.

Man kan ikke sige: I arbejderstaten Rusland hersker friheden. Man kan imidlertid sige: Der hersker befrielsen [...]

For bolsjevikkerne er spørgsmålet om at forkaste eller forcere diktaturet (i den eneste hidtil kendte form, nemlig med en enkelt person som topfigur) alene afhængigt af, hvorvidt produktivkræfternes udvikling derved hæmmes eller fremmes. Om fordelingen under et diktatur i første række tilfredsstiller en større eller mindre del af folket, spørger man

ikke, når det blot ikke afgørende hæmmer produktivkræfternes udfoldelse. Heller ikke spørgsmålet om, hvorvidt fornemmelsen af personlig frihed stort set (eller overhovedet) bliver større, skal være afgørende for bibeholdelse eller afskaffelse af diktaturet. Befrielsen er en befrielse af produktivkræfterne, al personlig frihed gøres afhængig heraf. Man behøver ikke nære bekymring for den personlige frihed: Fra første færd har man håbet, at den kunne opnås ved befrielse af produktivkræfterne, anderledes lod det sig ikke gøre, netop sådan måtte den komme. Produktionens formål er naturligvis også fordeling. På fordelingen kan man så måle produktivkræfternes udfoldelse.

Om proletarietets diktatur, uden hvilket produktivkræfternes befrielse ikke kan foregå, vil antage den form (vi kender), hvor diktaturet kulminerer i en enkelt mands styre, afhænger af, hvorvidt en sådan form er nødvendig eller ej for udfoldelsen af produktivkræfterne i det land, hvor revolutionen finder sted. Muligvis afhænger den også af, i hvor mange lande revolutionen lykkes. Det blotte ønske om personlig frihed er ikke afgørende.

ULIGE INDTÆGTER

1

Gide¹² konstaterede store indtægtsforskelle, der fandtes ingen lighed med hensyn til indtægter. Han kom i opbygningens periode, da følgende princip gælder: „Fra enhver efter evne, til enhver efter ydelse.“ Ydelsen måles efter den værdi, der præsteres til opbygning af produktionen. Bolsjevikkerne mener, at dette princip skal praktiseres i en overgangsperiode. De regner med en periode, hvor princippet: „Fra enhver efter evne, til enhver efter behov“ skal have gyldighed. De betragter efterlevelsen af det første princip som nødvendig for at tilvejebringe en tilstand, der vil gøre gennemførelsen af det andet mulig og nødvendig. Nøglen til forståelsen af

den proces, der skal forvandle det første princip til det andet, er arten af den produktion, der her opbygges. Drejede det sig om en produktion, som vi kender den fra kapitalismen, altså en anarkisk, begrænset, i visse henseender statisk produktion, ville der kun være ringe udsigt til, at den nuværende periode skulle efterfølges af en så helt anderledes, som det må være tilfældet, for at det andet af de to principper, så forskelligt fra det første, kan og vil blive virkeliggjort. Vi ville være henvist til den herskende classes løfter. Løfter om love, der skulle gælde i fremtiden; men den produktion, der opbygges under anvendelse af det første princip, der indebærer store indtægtsforskelle, er ingen kapitalistisk produktion, ingen anarkisk, begrænset, statisk produktion. Det er en socialistisk produktion af den størst mulige mængde produkter, uden profitbetingede indskrænkninger. Mange menneskers manglende evne til at forstå, at kommunismen først og fremmest er en lære om produktion, har gennem mindst et århundrede ført til en uoverskuelig række misforståelser. Med udgangspunkt i det borgerlige forbrugssystem i den grad åbenlyse fejl og uretfærdighed har velmenende og sympatiske mennesker gang på gang opfattet og hilst kommunismen velkommen som et nyt system til godernes fordeling. De har knap nok ofret produktionen og dens uhyrlige fejl og uretfærdighed noget alvorligt studium. De kommunistiske klassikers store tese, der tilskriver produktivkræfterne den afgørende revolutionerende rolle over for den kapitalistiske produktionsmåde, er kun i ringe grad blevet forstået. I så ringe grad, at man har kunnet skyde kommunismen de gentagne nederlag i skoene, de såkaldt reformistiske bevægelser har lidt, der kun øvede indflydelse på forbruget, ikke produktionen, og ville reformere produktionsforholdene i enkeltheder uden at bringe produktivkræfterne til gennembrud! Hvilken indstilling man end har til indtægtsforskellene i dagens Rusland, og ingen vil anse dem for at være noget ønskeligt varigt fænomen, kan man ikke komme uden om, at de er nødvendige for opbygningen af en socialistisk produktion. Og tage til efterretning, om denne produktionsmåde berettiger

eller ikke berettiger den opfattelse, at disse forskelle vil forsvinde. Revolutioner er ikke kun et spørgsmål om jura; det kan ikke fra den ene dag til den anden dekretes, at fra nu af hersker der socialisme. Opbygning af socialismen betyder opbygning af en socialistisk produktion med alle de forskellige, dertil nødvendige juridiske forholdsregler og med en hel række, hinanden afløsende ejendomsforhold, som denne produktion skaber under sin udvikling.

2

Efter traditionel opfattelse skulle der efter revolutionen indtræde noget i retning af en proletarisering af teknikere og intellektuelle. De ved revolutionens indtræden mere konsumerende lag skulle have sat deres forbrug betydeligt ned og skulle først siden sammen med andre arbejdende lag atter have fået mulighed for et rigeligere forbrug. Denne opfattelse svarede imidlertid ikke til virkeligheden. Blandt de intellektuelle har der rigtig nok fundet store indtægtsforskydninger sted. Læger var indtil for nylig, lærere er stadig, efter hvad jeg hører, forholdsvis dårligt betalt (men dog bedre end ufaglærte arbejdere), mens teknikere holder mindst samme standard som før revolutionen, ofte mere. En omstændighed må imidlertid understreges: sammenlignet med andre lande bliver der stillet kolossale krav til dem, der tjener den store løn. De arbejder næsten uden undtagelse flere steder, og deres indtægt består af flere forskellige dele. I det store og hele synes det, som om den levestandard, hvorunder ingen vedvarende kan udføre sit arbejde, på ingen måde er en for alle ens, mekanisk størrelse. Vi bevæger os ikke her på moralske kategoriers område, hvor ingeniørens krav om høj levestandard afvises, mens arbejderens imødekommes; inden for produktionslivet forholder det sig tværtimod således, at produktionen for at øge arbejderens levestandard må sættes i vejret, hvilket under visse omstændigheder kan forskæres, hvis man forringer ingeniørens. Selve produktionsstigningen er ikke noget mekanisk, rent kvantitativt; den betyder en

fuldstændig omkalfatring af produktionen, hvor forskellen i placering i produktionsprocessen f.eks. mellem arbejderen og ingeniøren efterhånden mere og mere ophæves. Herved bliver det lige så nødvendigt at give arbejderen en høj levestandard som ingeniøren, netop af hensyn til produktionen.

3

Forvandlingen af den gamle verden til en ny foregår ikke uden for denne verden, som nogle kritikere synes at mene. Den tekniske viden, proletariatet har brug for til sin gigantiske opgave, løber ikke omkring i immateriel tilstand, men så at sige i form af teknikere. Man kan ikke simpelt hen uden videre fratage dem deres viden og evner ved ekspropriation, men sætter sig tværtimod i besiddelse af denne viden og indsigt ved at beskæftige disse mennesker. Deres viden og evner kan godt gennem lang tid have været et middel for dem til at skaffe sig forskellige fordele i form af høj levestandard og vil endnu en tid kunne tjene hertil, når det viser sig, at høj levestandard netop fremskaffer denne viden og indsigt. Det, vi kalder profit, er noget helt andet end blot et middel til at skaffe nogle mennesker en høj levestandard; kapitalismen har imidlertid ikke kun fostret profitten, men også den moderne produktion. Den socialistiske revolution afskaffer profitten til fordel for produktionen; den kan kun sættes i vejret ved at afskaffe profitten, og det ville være meningsløst at udsætte produktionen for fare eller ruinere den ved en mekanisk reduktion af levestandarden hos de kræfter, der er nødvendige ved op- og ombygningen af produktionen. Lad os vende tilbage til Gide. Vi ville rose det som noget ganske usædvanlig fortjenstfuldt, hvis Gide eller hans lige ville gøre det klart for arbejderne under kapitalismen, at de må betragte alle løfter fra den herskende klasse og dens håndlangere i forhold til deres ugeløn. Der findes intet mere alvorligt og mere oprigtigt råd. Hverken den borgerlige pacifisme eller den borgerlige religion kan, for så vidt de stadig nærer moralske ambitioner, give arbejderne noget bedre råd. Og

der findes ingen dårligere apologeter for den socialistiske opbygning end dem, der lader arbejderne i Sovjetunionen opleve f.eks. „den højnende følelse af at vie sig til en stor sag“ og ikke lader deres mange afsavn og anstrengelser belønnes med nogen jordisk løn. Gide mærker disse apologeters svagheit, anser dem imidlertid ikke for at være dårlige apologeter, men apologeter for en dårlig sag. Og i stedet for at give arbejderen under kapitalismen det råd at se på ugelønnen, giver han det til arbejderen i Sovjetunionen. Hvori består det latterlige i denne fremgangsmåde?

4

I disse sætninger tales om frihed. Frihed er efter alt at dømme noget meget alment og lige til. Hvad det er, ved jo enhver – sønnen, hvis fader bestemmer, hvad han skal studere, hustruen, hvis fader har giftet hende bort, og hvis ægtemand holder hende som fange, arbejderen, hvem politibetjenten river flyvebladet ud af hånden, skribenten, hvis artikel redaktøren forvansker. For at opleve noget så enkelt som frihed kom den gamle mand til sovjeternes land fra et land, hvor der herskede så megen ufrihed. Hvad han så og hørte, fyldte ham med undren, men ingen glad undren.

Han hørte, at man i dette land, frihedens land, havde besynderlige meninger om friheden. Her betragtedes friheden på ingen måde som noget alment og enkelt, der eviggyldigt og på stående fod kunne defineres. I en vis forstand, fortalte man ham, kom han selv fra et frihedens land. Man slog op i de kommunistiske klassikere, disse gevaldige modstandere af undertrykkelse, og viste ham, at de f.eks. havde betegnet arbejderens tilstand i de kapitalistiske lande som frihed. De var imidlertid som altid ret præcise i deres kommentarer og sagde samtidig, hvilken frihed de her sigtede til: friheden for produktionsmidler. Og det var på ingen måde ironisk ment. Så lidt faktisk, at de frarådede arbejderne at erhverve egne huse, hvor dette syntes muligt, blot for at bevare denne frihed. Det var sandelig mærkelige anskuelser. Den berømte

rejsende var ikke tilbøjelig til at indrømme, at han ikke vidste, hvad frihedstrang er, hin universelle, evige, umiskendelige trang, som jo netop tildrager sig store rejsendes interesse, fordi den er så universel og evig [...]

Slutningen af 1936. Fragment.

UTOPIENS STYRKE OG SVAGHED

Den franske forfatter André Gide har beriget sit store bekendelsesværk med yderligere et kapitel. Som en utrættelig Odysseus har han skænket os beretningen om en ny omflakken, ganske vist uden at kunne meddele os, om bord på hvilket skib denne beretning er forfattet, og hvorhen dette skib er på vej.

Enhver betragter af hans optegnelser fra den periode, da han forberedte sin sidste fejltagelse, måtte imødesee hans opbrud mod det nye kontinent med bange anelser. Han hilste det som individualist, hovedsagelig som individualist.

Han begyndte sin færd som en, der søger et nyt land, træt af det gamle, og uden tvivl fuld af længsel efter at høre sin egen jubel; men han søgte i virkeligheden *sit* nye land, ikke et ukendt, men et kendt, ikke et som andre, men et som han selv havde lavet, i sit eget hoved. Han fandt ikke dette land. Det findes efter alt at dømme ikke på denne planet.

Han rejste alt for uforberedt. Men han rejste ikke uberørt. Det var ikke blot støvet på sine sko, han ikke havde rystet af sig. Nu er han skuffet, ikke over at hans land ikke findes, men over at dette ikke er hans land. Det kan han ikke tilgive landet. Det må man forstå: han kunne ikke efter sin rejse sige: Dette land er sådan og sådan, dets mennesker opfører sig sådan og sådan, jeg forstår det ikke helt. Han ventede at høre sig selv afsige en dom og optrådte selv som en af sine egne tilhørere. Det var vel også lige fra begyndelsen heller ikke hans hensigt at fortælle, hvordan dette land er, men

hvordan han selv er, og det kunne også gøres ret hurtigt, denne lille bog var hurtigt skrevet. Han satte sig ned og skrev: (Citat om friheden).

Frihedstrangen i forskellige perioder og hos forskellige klasser er til enhver tid yderst specifik, og – hvor almen og evig den end giver sig udseende af at være – dog altid yderst begrænset. Den borgerlige classes frihedstrang for eksempel vidner i alle sine gennem flere århundreder skiftende former altid ligefuldt om, at dens mål var befrielse fra feudale skranker, fra indgreb udefra. Friheden var frihed til konkurrence; det var de konkurrerende individer, der skulle være frie, deres individualitet opnåede de som resultat af konkurrencekampen. Kravet om ytringsfrihed var kravet om frihed for ganske bestemte meninger, nemlig de borgerlige. Da borgerskabet udviklede sin magt på økonomisk område, satte det længe kun økonomiske skranker for ytringsfriheden; det havde økonomisk kontrol med alle instrumenter, der gør meninger til politiske magtfaktorer. Det er ikke tilfældigt, at talerne på den sovjetkongres, der behandlede Stalin-forfatningen,¹³ hele tiden gentager anerkendelsen af den proletariske classes krav på alle trykkerier, papirlagre, forsamlingslokaler og radiostationer.

Hvordan foregår den proletariske meningsdannelse? Vi ved, at de forskellige klasser benytter højst forskellige organisationsformer til deres meningsdannelse. De rent tekniske metoder, fyrsterne i middelalderens feudalriger benyttede til indbyrdes at give deres meninger udtryk, var meget forskellige fra dem, Englands borgerlige parlamenter benyttede sig af; de proletariske sovjetter har ligeledes deres egen måde at organisere den proletariske mening, og denne teknik undlader sikkert at benytte mange midler, som var uundværlige for den borgerlige meningsdannelse; så er der til gengæld andre, den benytter. Det er denne teknik, man skal studere, den bliver ikke holdt hemmelig, og skulle beskrivelsen forekomme den borgerlige forsker noget fremmedartet, bør han ikke undre sig deraf. På grundlag af manglende tilstedeværelse af kendte træk fra den borgerlige meningsdannelse på forhånd

at slutte, at der overhovedet ikke finder nogen proletarisk meningsdannelse sted, er i hvert fald absurd. Kan man forestille sig, at den gigantiske indsats med opbygning af en kollektiv industri (uden privat initiativ) og kollektiviseringen og mekaniseringen af landbruget på en sjettedel af jordkloden, to femårsplaners resultater, et pionerarbejde ad stier, ingen før har vandret, gennemført i et af de mest tilbagestående lande af en befolkning, der gennem århundreder har været unddraget enhver dannelse, i alle dets farligste faser omgivet af en fjendtlig verden, kunne være fastlagt diktatorisk ved et konferencebord af nogle få mennesker og under afvisning af enhver kritik? Er det ikke tilrådeligt at slutte fra resultaterne til årsagerne og – i betragtning af den praktiske kritik af verden, som mennesker her har øvet – antage, at også kritiske tanker har spillet deres rolle? Bestod opgaven ikke netop i at prøve at finde ud af deres form?

„Alles lykke består øjensynlig blot i afpersonificering. Alles lykke opnås kun på bekostning af den enkelte. For at blive lykkelige, må I blive ens.“

Her opkastes altså spørgsmålet om menneskets trivsel, og rigtigt er det: aldrig nogen sinde har der vel eksisteret et styre, der så roligt som kriterium for sin virksomhed har tilfaldt spørgsmålet, om menneskene, de mange, var lykkelige. Gide erkender deres lykke, han skildrer den flere steder i sin beretning; men samtidig tvivler han på, om det, der her ser ud som lykke, er lykke, det vil sige det, som han selv altid har betegnet som lykke. Han har set lykkelige mennesker, mange, men de var „afpersonificerede“. De var lykkelige, men de var ens. De manglede intet i at være lykkelige, men Gide manglede noget. Således kom han ikke til nogen ny opfattelse af lykken, bortset fra at det måske er en mangelvare. Den virkelighed, han så, ændrede ikke den målestok, han havde bragt med sig, og som han bragte med hjem igen. Han kom ikke lykkelig tilbage, men som personlighed. Og han vil vedblive at kalde det personlighed, som han hidtil har kaldt personlighed; han har blot oplevet et land, hvor

den ikke fandtes: en sjettedel af jordkloden.

Nuvel, han er skeptiker, som mange store klerikale er det. Hans skepsis er imidlertid ikke meget almen, ikke rettet til alle sider, det er en særlig skepsis, hans klasses, den borgerlige klasses.

Den er skeptisk over for andre klasser. Over for personlighedsbegrebet, sit eget helt igennem borgerlige personlighedsbegreb, er han ikke skeptisk. Her lever mennesker under helt nye, aldrig tidligere eksisterende forhold – for første gang store masser i besiddelse af deres produktionsmidler – der forbyder individet at udnytte sine evner til at udbytte andre. Måske vantrives dér visse personligheder, udviklet under andre betingelser, og der udvikles nye personligheder, bestemt til andre samfundsmæssige funktioner, med andre differentieringer? Sådanne personligheder vil han ikke kalde personligheder. Tværtimod beklager han hos disse nye personer tabet af ejendommeligheder, der for dem er blevet meningsløse, i de nye omgivelser, med de nye funktioner. Han minder om de dårer, om hvem Lukrets siger, at deres dødsangst kommer af, at de tror at miste livet, når de dør, som om de i død tilstand fortsat eksisterede, kun berøvet livet, mennesker i den frygtelige situation at måtte leve uden liv.

Men de har alle samme mening. Da jeg var der,¹⁴ hørte jeg mange forskellige meninger: jeg spørger derfor mig selv, hvad han kan have talt med dem om? Har han måske spurgt dem, om to og to er fire og fundet svarene lidet nuancerede? Der findes en del andet, der dér betragtes som lige så velkendt som denne sætning, selv om det altså for Gide endnu ikke befinder sig hinsides nuancerings muligheder.

Men partiets generallinje er hævet over kritik. Men måske kun over sådan kritik, der er irrelevant? Faktisk bliver partiets generallinje ikke kritiseret i avisartikler og ikke fastlagt eller forkastet under hyggesnak ved kaminen. Der udkommer ingen bøger imod den. Livet selv kritiserer den imidlertid.

Da kollektiviseringen for nogle år siden ved et alt for store tempo bragte landet i stor fare, blev der ikke skrevet imod det i aviserne. Men blev tempoet opretholdt? Det blev ikke opretholdt. Man må antage, at der er blevet øvet kritik; det som var årsag til, at tempoet blev sat ned, kan man måske ikke kalde det kritik? Måske en uvant kritik, en ny slags, men hvorfor ikke? Når jeg sidder ved rattet i min bil og kører, kritiserer jeg bilens retning ved at styre.

Slutningen af 1936.

OM FORFATTERNES MANGLENDE FRIHED I SOVJETUNIONEN

Parolen „Mod enhver form for diktatur“

Forfatteren Huxley blev opfordret til at støtte en udstilling i London mod den fascistiske undertrykkelse, men svarede, at han kun kunne gøre det, hvis udstillingen også kom til at omfatte en afdeling om „sovjetdiktaturet“. På spørgsmålet fra nogle af de mennesker, der havde givet udstillingen deres ubetingede tilslutning, om Huxley ikke havde ret, svarede arrangørerne: Jo, Huxley havde ret; de ville gerne indrette en sådan afdeling, men de spørgende måtte sammen med Huxley udvirke, at den engelske regering tillod en sådan udstillingsafdeling. Og de skildrede, hvordan denne afdeling, der skulle skildre undertrykkelsen i Sovjetunionen, ville komme til at se ud. De spørgende ser ingen mulighed for at opnå den engelske regerings tilladelse til en sådan udstilling.

Mange forfattere ville i dag i høj grad byde det velkommen, hvis der fandtes en magt, der kunne undertrykke fascistens forbrydelser. De forestiller sig, at de ville have meget at vinde herved og alligevel ville kunne fortsætte deres forømmelse af al magtanvendelse, altså også denne. Man må

ikke glemme, at dette også var deres standpunkt i de borgerlige demokratier, hvor magtudøvelsen var af økonomisk art, altså mindre åbenlys, mere gedulgt og mindre blodig, thi sulten dræber og bruger også vold, men uden at blodet flyder. Også i de borgerlige demokratier nød de godt af fordelene ved en lille befolkningsdels udbytning af det store befolkningsflertal, men tog afstand fra udbytningen, når talen faldt på den.

Sandheden er, at det borgerlige herredømme benytter forskellige former for magtanvendelse, i demokratierne mere stilfærdige, i de fascistiske stater mere højrostede. Og sandheden er, at enhver form for magtanvendelse kun kan brydes ved en anden magtanvendelse. Hvad sker der så, når man ikke tilslutter sig nogen af de to former for magtanvendelse? Så understøtter man den, der for øjeblikket har overtaget.

Men burde man da ikke kunne stille forslag til diskussion? Dette spørgsmål er meget generelt formuleret (det optræder faktisk næsten altid kun i denne generelle form), og lige så generelt kan man svare bekræftende, men netop kun i bred almindelighed.

De frihedskæmpere, der imidlertid ikke vil være med til at erobre forudsætningerne for friheden, siger ofte: Enten er en diskussion vigtig, og så må den kunne finde sted, eller også er den ikke vigtig, og så bliver der heller ikke stillet forslag derom. Det er atter generelt udtrykt. Thi for det første kan man i bestemte situationer diskutere enhver aktion ihjel, og for det andet kan uvigtige sager netop udgives for at være vigtige. For eksempel kan man hævde det standpunkt, at religiøs virksomhed skal tillades, så længe der består et behov derfor. Men hvordan hvis de, der gennem store forandringer i det økonomiske grundlag vil overflødiggøre dette behov, bliver hindret deri af mennesker, der lever af dette behov, f.eks. præsterne? Og hvis de netop hindres i den virkelige afskaffelse af de religiøse behov af dem, der er interesseret i deres beståen, fordi de ønsker at bevare det økonomiske grundlag uforandret, f.eks. gamle udbyttere af enhver art?

Så må de under visse omstændigheder forhindre tilfredsstillelsen af behovet, før de har forhindret dets opståen! Så er det skadeligt at ville gøre en drøftelse af religiøs virksomhed til en vigtig sag!

Forfattere stiller imidlertid som oftest overhovedet ikke forslag, men udtrykker stemninger. Kritikløst. Følelserne hos mennesker, der med magt forhindres i at begå mord, fremstiller de som de yderst smertelige følelser hos mennesker, der forhindres i at tilfredsstille deres behov.

[OM MOSKVAPROCESSERNE]¹⁵

Dette er min mening om processerne. Jeg sidder ganske alene her i Svendborg og meddeler mig kun til Dem og ville være Dem taknemmelig, hvis De ville lade mig vide, om en sådan argumentation efter de foreliggende omstændigheder forekommer Dem politisk rigtig eller ej.

Hvad processerne angår, vil det være fuldstændig forkert at tage afstand fra sovjetregeringen som ansvarlig for dem, alene af den grund at dette ganske automatisk meget hurtigt ville blive ensbetydende med at tage afstand fra det russiske proletariat, der for nærværende er genstand for verdensfascismens krigstrusler, og fra den socialisme, som det er i færd med at opbygge. Selv bitre modstandere af Sovjetunionen og dens regering har givet udtryk for, at processerne med al ønskelig tydelighed har bevist eksistensen af aktive sammensværgelser mod regimet, og at disse sammensværgelsescentre både har foretaget sabotage inden for landets grænser og har ført visse forhandlinger med fascistiske diplomater angående deres regeringers holdning ved et eventuelt nyt regime i Sovjetunionen. Deres politik byggede på defaitisme og havde som mål at fremkalde defaitisme. Tvivl om muligheden af opbygning af socialismen i ét land, overbevisning om fascismens varighed i andre lande, teorien om det umulige i øko-

nomisk at udvikle uudviklede randområder under overspringelse af kapitalismen indrømmes af alle de anklagede, for så vidt de argumenterer politisk. Den psykologiske side af processerne er i mellemtiden i stadig højere grad blevet et politisk anliggende. De sympatiserende intellektuelle er ærligt forfærdede over tilståelserne. De anser det for umuligt, at de anklagede, der er kendt som fremtrædende revolutionære, ville bekende sådanne forbrydelser som økonomisk sabotage, spionage (for betaling!) og mord (på Gorkij!) uden en eller anden form for utilladeligt „pres“ fra efterforskningspersonalets side, i særdeleshed da dettes medlemmer er næsten helt ukendte, hvad deres egen revolutionære fortid angår. For forekomsten af et sådant pres foreligger der i og for sig lige så lidt bevis som for det modsatte. Man gør gældende, at tilståelserne omfatter forseelser langt hinsides, hvad man fornuftigvis kan forestille sig, og forudsætter en anger fra de anklagedes side, der atter forudsætter absolut indsigt i det forkerte i deres egen opfattelse: Man spørger sig altså først og fremmest, om man kan tænke sig en politisk konception, der kunne motivere de handlinger, de anklagede har tilstået? Det kan man. Det ufravigelige hovedprincip i en sådan konception måtte være antagelsen af en uoverstigelig kløft mellem regimet og masserne, og denne kløft måtte, for at kunne motivere de anklagedes politik, ikke bare opfattes som en kløft mellem en gruppe højtstående funktionærer og arbejderne og bøndernes masser, men som en kløft mellem det kommunistiske parti som helhed og disse masser (thi apparatet alene ville næppe kunne fremkalde nederlag i enhver krig). Et sådant fænomen kunne igen kun tænkes på baggrund af uforenelige interessemodsigninger mellem arbejdere og bønder. Man måtte anse det for fuldstændig umuligt for arbejderne at beherske produktionen, og dermed også umuligt for arbejderne at kontrollere hæren. Hvis man opererede med denne umulighed, kunne man blive fristet til en sabotagepolitik: for inden proletariatet var blevet totalt svækket at afsløre de igangværende eksperimenter som utopi. Udenrigspolitisk måtte man være parat til indrømmelser af

netop den art, der er kommet frem under processerne. Det hele er en tankegang, man kunne tiltro enhver socialdemokrat. I samme grad som man kan forestille sig en sådan konception, kan man også tænke sig, at dens ophavsmænd indser, at den er forkert, og dette så meget des mere som de sociale forhold forandres meget hurtigt på grundlag af den med stormskridt fremadskridende produktionsstigning. Det for revolutionære så belastende samarbejde med kapitalistiske generalstabe kan også „blot“ dreje sig om samarbejde med enkeltpersoner, betalt af disse udenlandske myndigheder. Det gør til syvende og sidst ingen forskel, hverken for anklager eller for de anklagede. De ser sig under alle omstændigheder omgivet på alle sider af pak af den art, der er interesseret i en sådan defaitistisk opfattelse. At gå ind på spørgsmålet, om Sovjetunionen i den nuværende situation ved opklaring og afsløring af livsfarlige sammensværgelser med kontrarevolutionær tendens kan rette sig efter den borgerlige humanismes krav, er i denne forbindelse helt futilt. Lenin selv protesterede under den store revolution, da han krævede terroren, atter og atter mod det rent formalistiske krav om humanisme, der ikke svarer til de faktiske samfundsforhold, men i realiteten er kontrarevolutionært. Dette betyder ikke noget forsvar for fysisk tortur, som man umuligt kan og heller ikke behøver antage forekommer.

Folk reagerer på følgende måde: Når jeg hører, at paven er blevet arresteret for at have stjålet en pølse og Albert Einstein for at have myrdet sin svigermøder og opdaget relativitetsteorien, venter jeg, at de begge nægter sig skyldige. Tilstår de disse forbrydelser, antager jeg, at de er blevet underkastet tortur. Jeg mener på ingen måde, at anklagen er identisk med eller ligner denne karikatur, men herfra kan det se sådan ud. Vor opgave er at gøre den forståelig. Når de i processerne anklagede politikere er sunket ned til at blive almindelige forbrydere, må man i Vesteuropa forklare denne udvikling politisk, dvs. forklare denne politik som en politik, der fører til almindelige forbrydelser. Bag de anklagedes

handlinger må man give et rids af en fra deres standpunkt tænkelig politisk konception, der førte dem ud i den kriminelle forbrydelses sump. Det volder ingen vanskeligheder at beskrive en sådan konception. Den er helt igennem defaitistisk, dvs. billedlig talt selvmord af angst for døden. Det er også indlysende, hvordan den må være opstået i disse menneskers hoveder. De kolossale naturlige vanskeligheder ved socialismens opbygning under hurtig og uhyre forringelse af proletarietets kår i nogle store europæiske stater udløste panik. Hele denne politiske panik går tilbage til politiske holdninger, som vi finder i bolsjevikernes historie. Jeg hentyder til Lenins holdning angående Brest-Litovsk og *Den Nye Økonomiske Politik*. Naturligvis er en sådan holdning, så berettiget den var i 1918 henholdsvis 1922, i dag helt igennem anakronistisk, kontrarevolutionær og forbryderisk. Den er hverken nødvendig eller mulig. Allerede i løbet af de par år, der er gået, siden denne opfattelse fremstod, er det anakronistiske i den gået op selv for dens ophavsmænd. De kan ikke selv længere opretholde deres meninger, opfatter dem som forbryderisk svaghed, utilgiveligt forræderi. Den forkerte politiske konception har ført dem ud i dyb isolation og langt ud i almindelig kriminalitet. Alt afskum i ind- og udland, parasitter, erhvervsforbrydere og stikkere klæbede sig op ad dem: Med dette pak havde de fælles mål. Jeg er overbevist om, at dette er sandheden, og jeg er overbevist om, at denne sandhed må lyde sandsynlig, også i Vesteuropa, over for fjendtlige læsere. Adselgribben er ingen pacifist. Den, der opkøber fallitboer, er tilhænger af fallitter. Den politiker, hvem kun nederlaget kan bringe til magten, er tilhænger af nederlag. Den, der vil optræde som „redningsmand“, sørger for en situation, hvor han kan optræde som sådan, dvs. en dårlig situation.

Derimod er følgende fremstilling usandsynlig: at der allerede under revolutionen har sneget sig agenter ind i sovjetregeringen, betalt af kapitalismen med det formål med alle midler at genindføre kapitalismen i Rusland. Denne fremstilling lyder usandsynlig, fordi den ikke tager hensyn til ud-

viklingen, er mekanisk, udialektisk, stiv [...]
Processerne er led i et krigsberedskab. Udryddelsen af oppositionsgrupperne beviser ikke, at partiet vil vende tilbage til kapitalismen, som borgerlige blade (af liberalistisk observans som „Times“, „Basler Nationalzeitung“, „Manchester Guardian“, vist også „Le Temps“) mener; men tværtimod, at enhver retræte, ja, enhver vaklen, pause, taktisk manøvre allerede ikke længere er mulig. Oppositionsgrupperne hænger i luften, deres forslag må alle blive kontrarevolutionære og defaitistiske, sumperspektiver, selv om den uhyre anspændelse naturligvis øger de indre vanskeligheder. Trotskij opfattede oprindelig arbejderstatens sammenbrud i krig som en fare, derefter blev det i stadig højere grad forudsætningen for hans praktiske politik. Når krigen kommer, vil den „forhastede“ overbygning styrte sammen, apparatet isolere sig fra masserne, udadtil må man afstå Ukraine, Østsibirien osv., indadtil gøre indrømmelser, vende tilbage til kapitalistiske former, styrke kulakkerne eller lade dem komme til kræfter; men alt dette er samtidig forudsætningen for ny aktivitet, Trotskij's tilbagekomst. De sprængte antistaliniske centre har ikke moralsk kraft til at appellere til proletariatet, ikke så meget fordi disse mennesker er kujoner, men fordi de virkelig ikke har noget organisatorisk grundlag blandt masserne, intet kan tilbyde, ikke har nogen opgaver for landets produktivkræfter. De tilstår. Man kan lige så godt tiltro dem, at de tilstår for meget som for lidt. I begge tilfælde er de redskaber, blot i forskellige hænder. En opfattelse, der på den ene side kun vil se et mekanisk, „djevlesk effektivt“ apparat, og på den anden heroiske personligheder fra revolutionstiden, stempler så tilståelserne som psykologiske gåder.

FORUDSÆTNINGER FOR HELDIG LEDELSE AF EN BEVÆGELSE TIL SOCIAL NYORDNING

1

Opgivelse og bekæmpelse af førertanken inden for partiet.

2

Opgivelse af den skarpe adskillelse mellem centralisme og enkeltinitiativ og af understregningen af centralismen.

3

Opgivelse af den typiske form for arbejderprotektionisme, der vender sig *mod* småborgere og bønder, altså proletariserede lag. Arbejderproletariatet må føre kampen for disse lag, ikke mod eller uden dem.

4

Understregning af den etiske side af bevægelsen. Anvendelse af borgerlig etik og opbygning af en proletarisk.

5

Opgivelse af enhver uærlig behandling af de lag, man samarbejder med (taktisk bedrag, neutralisering m.m.); i stedet konstatering og forsvar af deres virkelige interesser.

6

Likvidering af al bogstavtro, al skolastik, al lønlærdom, alle kneb, al indbildskhed, al storsnudethed uden forbindelse med virkeligheden, opgivelse af ethvert krav om „tro“ og overgang til bevisførelse.

Opbygning af en storstilet propaganda for socialismens tekniske og etiske overlegenhed for menneskehedens store flertal. Opgivelse af industriproletariatets krav om herredømme og tilbud om at gå i spidsen. Proletariatets diktatur som den enkleste, mest ubestikkelige, korteste, virksomste og altså *mest praktiske* form for den sociale nyordning.

[UDDRAG AF]: FREMSTILLING AF
KAPITALISMEN SOM EN EKSISTENSFORM,
DER KRÆVER FOR MEGEN TÆNKNING
OG FOR MANGE DYDER

Da jeg i dag ved læsning af Descartes konstaterede, at han kunne tvivle om alt, som han engang havde anset for rigtigt, og nu fulgte ham til det punkt, hvor han som det eneste, han ikke kunne tvivle på, fandt, at han eksisterede, fordi han tænkte, lænede jeg mig tilbage og tænkte efter, hvad det egentlig var, han her var kommet frem til, og jeg opfattede hans udsagn, ja, hans hele virke, således som det også fandt udtryk i hans holdning ved skrivearbejdet, i største almenhed og uden i for høj grad at identificere mig selv med ham. Jeg opfattede ham tværtimod min vane tro som en mand af ganske bestemt herkomst, bestemt stand, den borgerlige, på et bestemt tidspunkt, nemlig da denne stand netop var for opadgående i Europa. Når jeg nu så ham, således opfattet, tvivle på alt, i særdeleshed sin egen eksistens, og dernæst så ham opgive sin universelle tvivlen over for sin tænkings realitet, beroliget ved at det ikke var nødvendigt for ham at tvivle på alt, men også beroliget ved at det var ham muligt at tvivle på så meget, faldt det mig ind, at dette menneske for en grov betragtning netop levede i en tid, da han måske ikke kunne eksistere på anden vis end ved at tænke, men

netop også kunne eksistere ved tænkning, og jeg tænkte straks: Det var en anden tid end min.

Dermed forlod jeg naturligvis med et spring Descartes' tankegang, og det, jeg tænkte, har kun ringe forbindelse med hans tænkning, går så at sige på tværs af hans tænkning. Dette anfører jeg, for at man ikke skal tro, at jeg vil sige noget om, hvad han egentlig sagde, som man ikke hidtil har forstået. Jeg tumler kun med ham på samme måde som en, der når han læser, at (Galilei) opdagede lovene for pendulets svingning ved at se en lysekrona svinge i kirken, begynder at spørge: Hvorfor gik han i kirke, eller: Hvorfor så han på lysekronen?

Således spurgte jeg mig nu ved læsning af filosofiens grundbegreber, om også jeg havde lyst og mulighed til at tvivle på alt, som jeg antager for rigtigt, og – i bekræftende fald – også ville tvivle på min egen eksistens, og dernæst antage som utvivlsomt, at denne var sikret, når jeg og eftersom jeg netop tænkte, og også ville afveje og afprøve det hele rent abstrakt, men dog personligt.

Jeg anførte ovenfor, at det frem for alt forekom mig påfaldende, at min tid måtte være helt anderledes end hans. Anderledes, men dog alligevel ikke fuldstændig anderledes, kun anderledes i samme forstand, som morgen og aften samme dag er forskellige. Stod han ved begyndelsen, stod jeg ved slutningen af en tidsperiode. Da det drejede sig om samme periode, morgen og aften samme dag, følte jeg mig vel også fristet til at stille spørgsmål, der lignede hans. Og da morgen og aften samme dag er så vidt forskellige, var jeg overbevist om, at svaret på spørgsmålene heller ikke kunne blive ens.

Således kunne også jeg tvivle på min eksistens, og også jeg kunne kun håbe at sikre den ved tænkning, og det gjorde i første omgang ikke noget, at jeg ved eksistens forstod noget rent profant, nemlig det som den jævne mand forstår ved eksistens, nemlig at han har en arbejdsplads, der giver ham brødet, kort sagt at han kan leve. Og heller ikke jeg kunne godt tvivle på, at jeg kun kan sikre denne eksistens ved

tænkning i den videste betydning af dette ord. Jeg siger tænkning i dette ords videste betydning, men forstår i denne forbindelse ved tænkning ikke hin beskæftigelse, der udelukker enhver anden beskæftigelse, det som filosoferne plejer at kalde ren tænkning.

Uden en sådan tænkning troede altså heller ikke jeg at kunne eksistere, men kan jeg eksistere alene ved denne tænkning i en tid, der er blevet så helt anderledes? Det var det, der optog mig. Jeg fandt straks uden videre – og interesse-rede mig i første omgang slet ikke for de finere distinktioner – at jeg for at eksistere må have mere end blot tanker, også temmelig mange dyder og specielle færdigheder, og tilmed i højere grad, end det var nødvendigt for Descartes. Mere præcist udtrykt: Jeg fandt, at mangfoldige omstændigheder i min egen tid måtte gøre det muligt at klare mig med mindre af alt det virkelig meget anstrengende, end det havde været nødvendigt på hans tid – og jeg havde ikke brug for mindre, men for mere!

Det foruroligede mig, og jeg besluttede at tænke nærmere over sagen.

Selv om det således i særlig grad forekommer mig nødvendigt at tænke, kan jeg dog ikke skjule for mig selv, at siden den tid, da den vesterlandske tænkning tog sin attererede begyndelse, er der foregået mange forandringer, der i høj grad vanskeliggør den enkeltes tankevirksomhed. Da Descartes skrev sine Principper¹⁶ undlod han i øvrigt ikke indledningsvis at bemærke, at han havde afventet en moden alder og rådede over en formue, så hans ånd var fri for enhver bekymring. Han nævner også sin videnskabelige skoling og sætter denne så højt, at han understreger, at hans forstand i øvrigt på ingen måde er bedre end gennemsnitsmenneskets. Jeg mangler alderens modenhed, den formuendes sorgløshed og den strenge skoling, og dog må jeg prøve at nå frem til en tænkning, der er bedre end min hidtidige. Alt, selv hvor længe jeg skal leve, min materielle eksistens og muligheden for at skole mig afhænger deraf. Mens denne Descartes og

mange af hans slags på hans tid havde orden i deres forhold, da de begyndte deres tankevirksomhed, begynder jeg den eller foresætter mig at begynde den på et tidspunkt, da der på ingen måde er orden i mine forhold, og netop for at bringe dem i orden. Det betinger naturligvis også, at mine bekymringer går i en anden retning; de går ikke i retning af hvad der bliver til overs, når tilværelsen er indrettet, men beskæftiger sig med selve denne indretning af tilværelsen. Som man forhåbentlig forstår, nævner jeg ikke her Descartes for at gøre mine egne bestræbelser mere betydningsfulde ved sammenligningen med hans. Jeg nævner ham kun, fordi denne store ånd på særlig og velkendt vis har indledt en form for tænkning, der er mig nægtet, og også fordi han har gjort hele det at begynde forfra så berømt. Og også jeg må begynde forfra, om end ikke ubelært. Det forekommer mig netop, at min situation ligner hans, frem for alt med hensyn til vanskeligheder; for øvrigt håber jeg meget, at der til at overvinde dem vil kræves mindre åndelig kraft, end han var i besiddelse af. Samtidig kan jeg ikke klare mig med et ringere resultat end han, men kun med et bedre, for det er ikke alene min tænkning, der må forandres, men en hel verden, med andre ord: en hel verden og ikke kun min opfattelse af den. Så meget des værre altså for mig; men jeg har intet valg.

DIALEKTIK

Det er psykologisk forklarligt, at socialister har en meget nonchalant opfattelse af fremskridtsbegrebet. Fremskridtet består i socialisme, og uden fremskridt er socialismen ikke mulig. Dette begreb „fremskridt“ har store politiske fordele, men for begrebet „dialektik“ har det haft uheldige følger. Betragtet under „fremskridtets“ synsvinkel er dialektik noget, naturen har (og altid har haft), en egenskab der imidlertid først er blevet opdaget af Hegel og Marx. Før denne opdagelse var det ikke muligt at forklare verden; når noget af

den dog blev forklaret, var det netop, fordi man uden at vide det og uden at lægge mærke til det var stødt på dens dialektik. Kun i dialektikernes hoved genspejles nemlig denne dialektik, som er naturens væsen. Således indviet i de jordiske tildragelsers ejendommeligheder har dialektikerne et vældigt forspring frem for andre mennesker og kan tage deres forholdsregler. Tilhængerne af denne enkle, men betagende opfattelse henfalder til gnavent og fornærmet surmuleri, når man gør opmærksom på, i hvor høj grad de minder om spåmænd, der først læser fremtidens begivenheder i håndens linjer og derefter som en ganske naturlig ting påstår netop herved at kunne afværge dem. I virkeligheden er dialektiken en metode for tænkningen, eller snarere en sammenhængende række forstandsmæssige metoder, der gør det muligt at opløse visse stive forestillinger og hævde praksis over for herskende ideologi. Man kan vel med et vist resultat ved hasarderede deduktioner bevise, at naturen forholder sig dialektisk, men det er meget nemmere at henvise til allerede opnåede håndgribelige og uundværlige resultater af dialektisk indstilling, dvs. anvendelse af dialektisk metode på samfundslivets tilstande og foretelser, altså på samfundets natur, mere præcist vort samfunds. Jeg kan forestille mig, at én er lig med én, og jeg kan også forestille mig, at én ikke er lig med én. Det må vel være nok at sige, at det er mere fordelagtigt at gøre det sidste, når man er tvunget til at handle på en bestemt måde?

HVEM HAR BRUG FOR EN VERDENSANSKUELSE?¹⁷

Det er at opfatte tænkningen defaitistisk, når man fraskriver den enhver dybere indflydelse. For at tilskrive den en sådan indflydelse – at forlange af tænkningen, at den øver indflydelse, betyder at stille krav til tænkningen – må man naturligvis give afkald på enhver forestilling om, at f.eks. Leo-

nardo kunne male, selv om han ingen arme havde. Den forestilling, at intet kan afholde den, der sidder smedet i lænker blandt orme og kryb, fra i hvert fald at tænke, hvad han vil, kan måske trøste den, der anser det for en uundgåelig skæbne at blive smedet i lænker. I virkeligheden tænker den, der er lænket af økonomiske forhold imidlertid kun frit, når han i tankerne befrier sig, og netop fra økonomisk tvang. Og dette kan han kun, når hans tænkning forandrer de økonomiske forhold, altså gør dem afhængige af sig selv, altså af de økonomiske forhold.

At have erkendt at tænkningen må tjene til noget, er det første skridt på erkendelsens vej.

Over for umuligheden af indgribende tænkning opgiver de fleste, der er nået så langt, tænkningen (den blot legende tænkning).

Indgribende tænkning er ikke kun tænkning, der griber ind i økonomien, men frem for alt indgribende tænkning med henblik på at holde hus med tænkningen.

Kant gjorde det muligt for den borgerlige videnskab at arbejde materialistisk (hvilket det borgerlige samfund havde brug for), idet han tillod den uafhængigt heraf og af resultaterne af sit arbejde at beholde en „verdensanskuelse“ (hvilket samfundet ligeledes havde brug for); men i det store og hele var dermed dog først og fremmest porten blot blevet åbnet på vid gab for materialismen, thi selve denne adskillelse mellem viden og tro skilte også videnskaberne fra hinanden, da det nu ikke længere var dem tilladt at sammenfatte det, der var fælles. Var naturforskerne efter udført gerning gået ind ved siden af i afdelingen for sociologi i stedet for sammen med sociologerne at gå i kirke, ville de også teoretisk have tilintetgjort den borgerlige verdensanskuelse. Nu gjorde de det så til gengæld i praksis.

Den borgerlige menneskehed må, hvis den vil hævde sig som menneskehed, opgive det borgerlige.

Det er en meget almindelig opfattelse, at borgerskabet har mistet kraften til at udforme en virkelig verdensanskuelse, at dette er meget uheldigt for borgerskabet, og at det derfor emsigt og fortvivlet er optaget af at komme frem til en ny totalopfattelse. Faktisk frembyder den borgerlige videnskab også tendenser i denne retning. Overalt snakkes der om de store tider, der forestår, hvis blot fysiologien og kemien eller ... og ... endelig ville smelte sammen. Og faktisk er disse tendenser på nippet til at gøre kål på den borgerlige videnskab. Det er tendenser, der har deres oprindelse uden for borgerskabets truede klasseposition. Fra ganske bestemt side rettes sådanne uopfyldelige krav til videnskaben.

Verdensanskuelser er arbejdshypoteser. Uden at tage særlig skade kan proletariatet altså kreere og udnytte en sådan, dens arbejde er vigtigt. Denne verdensanskuelse kan også de borgerlige intellektuelle benytte, der har brug for arbejdshypoteser af lignende art, men allerede for dem vil det være meget farligt.

Ikke blot en med bestemthed forestående romantisk bølge (Voltaire taler med rette om et uforsonligt fjendskab mellem fornuft og romantik), kunne tvinge os til at aflevere vort arbejde i en form, der svarer til den klassiske, men også nødvendigheden af i en fjendtlig omverden at benytte os af formel kvalitet som kampmiddel (hvoreddet det burde undersøges, på hvilke områder kvalitet i kamp med de fjendtlige interesser fortsat kan fremtræde som kvalitet). Herved ville der i øvrigt næppe være brug for nogen individual-realisme, da de borgerlige ideologers mørklægningsbestrebelse jo i højere grad gælder processerne menneskene imellem. Det er menneskenes indbyrdes relationer, der skal tilsløres og specielt dem, der har noget at gøre med den sociale eksistens. Tilsløres skal også i hvilken uhyre udstrækning disse forhold er bestemmende for den enkeltes struktur. Det vi har brug for, er altså en realisme om menneskenes indbyrdes funktioner.

Klassik er på ingen måde, som det kan se ud for den senere betragter, nogen særlig høj grad af fuldkommenhed inden for en kunstart efter dennes egne love eller blot refleksen af en i sig selv sluttet, netop „klassisk“ periode, altså resultat, men tværtimod noget mere formålsbetonet (om end ikke nødvendigvis bevidst), og netop med henblik på samfundsmæssige forhold. Forsøget på varigt at gestalte bestemte etiske og æstetiske forslag og give dem et slutgyldigt og definitivt præg, altså at arbejde klassisk, er en classes forsøg på at fremstille sig selv som noget blivende og sine forslag som endelige.

At mennesket reagerer forskelligt under forskellige (klasse-mæssige) betingelser forudsætter for at blive troet troen på, at det reagerer ens under ens betingelser. Selv om det ikke var tilfældet, kunne det vel opnås. Kan man forestille sig, at det i givet fald reagerer anderledes (og det bliver man nødt til; netop i den derved i massen skabte evigt levende modsigelse ligger massens udviklingsmuligheder), klarer man sig med sandsynlighedsberegning, hvor man før tilstræbte kausal forklaring. Ud fra massen kan man nemlig næsten ubegrænset øge sandsynligheden.

Hvad der end (hvilke økonomisk-samfundsmæssige nødvendigheder der end) har forårsaget adskillelsen mellem de enkelte videnskaber – den skyldes kapitalismen – kan den nyttiggøres. Hvad enten den tilhører den opadstigende eller den nedadgående kapitalisme – for os er den positiv. Den hjælper os til at jorde kapitalismen og opbygge socialismen. Kun denne adskillelse har gjort det muligt for de enkelte videnskaber at arbejde materialistisk og således udvikle virkelig anvendelige metoder. Den vil ikke blive opretholdt i sin borgerlige mekaniske form; når videnskaberne gensidigt har gennemtrængt hinanden, vil det imidlertid ikke være sket med det formål, som tilhængerne af en verdensanskuelse anviser denne gennemtrængning (ligesom dette mål heller

ikke vil være årsag til den): Det bliver ikke den store åbenbaring, ingen Heidegger'sk Personlighedens apoteose.

Når størrelsen *h* ikke længere bidrager til vor eksistensmodel (den kan delvis være beregnet formedelst denne, det vil sige ved korrektion af denne ved empirisk konstatering af virkeligheden), beviser det ikke blot nødvendigheden af at korrigere vor eksistensmodel, til størrelsen *h* atter passer, det forholder sig tværtimod allerede således, at størrelsen *h* (der kun udtrykker et forhold og ønsker at forblive anonym) vil gøre enhver eksistensmodel med samme funktion umulig og unødvendig. Hvad der end allerede er blevet ændret eller vil blive ændret i Engels' sætning, at „livet er æggehvideofferens eksistensform“, kan den til grund for den liggende betragtningsmåde opretholdes blandt mennesker, der på grund af samfundsforhold, der ganske vist vil være meget forskellige fra vore, vil være i stand til gennem deres adfærd at give og få tilstrækkelig oplysning om sig selv og hinanden.

Man har aftaget videnskabsmændenes resultater. Man må gå over til at bedømme deres holdning. Naturvidenskabens resultater indgik i teknikken, denne var industrielt bestemt. En ganske bestemt udvekslingsproces udviklede sig, hvorved videnskaben overtog ganske bestemte funktioner. Udstrækningen heraf er ikke til at overskue, men er endelig. Hvor højt man i dag end skriger op om, at videnskaben er lige ved at levere en total syntese – dette råb kan ikke komme fra videnskaben selv, eventuelt i anledning af stadig større afklaring. Råbet på den totale syntese er en bestillingsvare. Man har brug for den.

TÆNKNING SOM ADFÆRD

Notater

1

Fascismens kritik af tænkningen. Den progressive tænkning er liberalistisk-materialistisk. Den konsekvensløse tænkning (blot anskuende naturalisme, fænomenologi, ren teknik osv.), der ikke er i stand til at give nogen positiv løsning på de kolossale og voksende modsætninger, men skamløst genspejler dem. Positiv vurdering og fremme af det industrielle fremskridt, men manglende evne til afgørende at nyttiggøre det. Fornuften i rationaliseringens tjeneste, der igen tjener profitten. Betonning af demokratiet, men mangel på evne og enhver vilje til at give det et økonomisk grundlag. Pacifisme, men manglende evne og vilje. Se forrige sætning! Kort sagt, den liberalistiske tænkning er stødt på sine egne klasseskranker uden at tage konsekvenserne heraf. Fascismens totale nedvurdering af denne tænkning.

2

Fascismen behandler tænkningen som adfærd. Som sådan er den (og det er nyt!) en juridisk, eventuel kriminel handling og bliver mødt med dertil svarende forholdsregler. Heri er *intet* dadelværdigt. Hidtil har det været det almindelige at sammenligne tænkt med tænkt, hvorved den tænkende person forsvinder i baggrunden. Det er nuancerne, der tæller. Tænkningen tager sigte på „sandheder“, evigt gyldige og med samme virkning til alle tider og på alle områder. Sandheden kender altså hverken tid eller sted.

3

Det tredobbelte formål med tænkning som adfærd:

1. Tænkning til opbygning af ens (eget) jeg (dannelsestænkning).

2. Teknisk tænkning (erhvervstænkning, videnskabelig tænkning).
3. Politisk tænkning.

Disse tre adfærdsformers bankerot under højkapitalismen: Personligheden kan ikke længere opbygges. Den tekniske tænkning fører den tænkende bort fra det menneskelige fællesskab, gør ham til dets objektive fjende, isolerer ham (som specialist, der kun beskæftiger sig med den enkelte *del*), så han er let at misbruge og underkue. Uden indflydelse på begivenhederne forbliver den politiske tænkning infantil og abstrakt. Frem for alt er sammenhængen mellem 1., 2. og 3. på afgørende vis blevet ødelagt. (Det Bacon'ske menneske: som jeg, som erhvervsperson og som undersåt.)

4

Tænkning som *samfundsmæssig* adfærd. Kun med udsigt til resultat, når den ved besked om sig selv og om omverdens adfærd. Kun med udsigt til resultat, når den er i stand til at øve indflydelse på omverdenen.

5

Lovene om de sociale elementers adfærd – en dialektik.

Læren om klasserne.

Læren om den menneskelige udvikling som en udvikling af produktionsmåder.

Læren om den videnskabelige socialisme.

6

Indgribende tænkning. Praktikable definitioner: sådanne definitioner, der giver en hånd i hanke med det, der defineres. Blandt de bestemmende faktorer altid holdningen hos den, der opstiller definitionen.

7

Nødvendigheden af en *kritik fra den indgribende tæknings side af fascisme* som adfærdskompleks. Kritik også af forestillinger, hvor de antager form af indgribende adfærd.

OM FORFÆRDIGELSE AF BILLEDER

Mennesket danner sig billeder af de ting, det kommer i berøring med, og som det må leve sammen med, billeder, små modeller, som fortæller det, hvordan de fungerer. Sådanne billeder danner det sig også af mennesker: Fra deres adfærd i visse situationer, som det har iagttaget, slutter det til en bestemt adfærd i andre situationer i fremtiden. Ønsket om i forvejen at kunne bestemme sådan adfærd er netop motivet til, at det danner disse billeder. De færdige billeder omfatter altså også sådanne adfærdselementer hos medmennesket, som man kun har forestillet sig, sluttet sig til og formodet (men ikke iagttaget). Dette fører ofte til forkerte billeder og på grundlag af disse forkerte billeder til forkert adfærd hos en selv, så meget mere som det hele ikke foregår lige bevidst. Der opstår illusioner, medmenneskene skuffer os og billederne af dem bliver utydelige, sammen med den kun forestillede adfærd bliver også den virkeligt iagttagne utydelig og utroværdig: det bliver uforholdsmæssigt vanskeligt at bearbejde den. Er det da forkert på grundlag af den iagttagne adfærd at slutte til en formodet? Er det ene afgørende at lære at drage rigtige slutninger? Meget afhænger af at lære at drage rigtige slutninger, men det er ikke tilstrækkeligt. Det er ikke tilstrækkeligt, fordi menneskene ikke i samme grad er færdige som de billeder, man danner sig af dem, og som man altså også gjorde bedst i aldrig at gøre helt færdige. Desuden må man også sørge for, ikke alene at billederne ligner menneskene, men også at menneskene ligner billederne. Ikke alene billedet af et menneske må ændres, når mennesket

forandrer sig, men også et menneske kan forandres, når man holder et godt billede op for det. Når man holder af mennesket, kan man af dets iagttagne adfærd og ud fra kendskab til den situation, det befinder sig i, komme frem til et adfærdsmønster, der er godt for det. Det kan man selv lige så vel som vedkommende. Af et formodet adfærdsmønster opstår således et ønskeligt. Til den situation, der bestemmer dets adfærd, hører pludselig også iagttageren. Iagttageren må altså skænke den iagttagne et godt billede, som han har dannet sig af vedkommende. Han kan indføje adfærdselementer, som den anden slet ikke selv har konstateret, men disse tilsatte elementer er imidlertid ikke illusioner fra iagttagerens side, de bliver til virkelighed: Billedet er blevet produktivt, det kan forandre den afbildede, det indeholder forslag (der kan realiseres). At danne et sådant billede er at elske.

II FASCISME, KAPITALISME, KRIG 1933-1943

I forskellige lande (stadig flere) kan kapitalismens forretninger ikke længere fungere uden rå vold. Mange tror stadig, at det nok skal gå uden; et blik i deres regnskabsbøger vil imidlertid overbevise dem om det modsatte. Det er kun et tidsspørgsmål.

Et opråb mod fascismen kan ikke være oprigtigt, hvis de samfundsforhold, der med naturnødvendighed frembringer den, ikke anfægtes. Den, der ikke vil opgive den private ejendomsret til produktionsmidlerne, bliver ikke af med fascismen, men vil tværtimod få brug for den.

Jeg ved naturligtvis, at ord som privat ejendomsret til produktionsmidlerne er uskønne, lidet romantiske, slet ikke poetiske ord. Men ingen af os tænker på at anvende disse ord for deres skønheds skyld. De er bare nødvendige, dvs. det er nødvendigt at sige netop det, de udtrykker. Og stillet over for valget mellem at anvende så uskønne og tørre og doktrinære ord og tale om så lave ting som at tjene til livets underhold og muligheden for at spise sig mæt eller lade fascismen sejre, bør man vælge det første.

For at træde ind i sin afgørende kamp med sit proletariat må kapitalismen imidlertid aflægge alle, selv de sidste hæmninger og et efter et kaste alle sine egne begreber som frihed, retfærdighed, personlighed, ja, selv konkurrence over bord. Således træder en engang stor og revolutionær ideologi an til sin sidste kamp i sin allerlaveste skikkelse som gemen svindel, fræk bestikkelighed, den mest brutale fejhed, netop i fascistens skikkelse, og borgeren forlader ikke kamppladsen, før han har antaget sin allermost beskidte skikkelse.

Hvorfor er det så frygteligt, når man først må fortælle åndsarbejderen, at forbudet mod 14 kommunistiske aviser burde få ham til at skringe i raseri? Det er frygteligt, fordi det

aldrig er blevet set her,¹⁸ hvor sandhedens og udviklingens steder blev lukket, og at – da sandheden blev forbudt – inter blev forbudt, som han nogen sinde havde sagt eller ville komme til at sige. Forbudet mod sandheden rammer ikke ham. Han har intet med sandheden at skaffe. Det han skriver har ingen betydning, altså bliver det han skriver ikke forbudt. Hvad skal åndsarbejderen gøre? Politiet forbyder sandheden, og aviserne betaler løggen!

FEM VANSKELIGHEDER VED AT SKRIVE SANDHEDEN¹⁹

Den, der i dag vil bekæmpe løgn og uvidenhed og skrive sandheden, må overvinde mindst fem vanskeligheder. Han må have *mod* til at skrive sandheden, selv om den alle vegne undertrykkes; *kløgt* til at erkende den, selv om den alle vegne tilsløres; *evne* til at gøre den anvendelig som våben; *dømmekraft* til at udvælge dem, i hvis hænder den er virksom; *lust* til at udbrede den iblandt dem. Disse vanskeligheder er store for dem, der skriver under fascismen, de eksisterer imidlertid også for dem, der er fordrevet eller flygtet, ja, selv for dem der skriver i lande, hvor borgerlig frihed hersker.

1. Modet til at skrive sandheden

Det forekommer indlysende, at skribenten skal skrive sandheden i den forstand, at han ikke skal undertrykke eller fortie den og ikke skrive noget usandt. Han skal ikke bøje sig for de mægtige, han skal ikke bedrage de svage. Naturligvis er det meget svært ikke at bøje sig for de mægtige og meget fordelagtigt at bedrage de svage. At mishage de besiddende betyder at forsage besiddelse. At give afkald på betaling for ydet arbejde kan være det samme som at give afkald på ar-

bejde, at opgive berømmelse blandt de mægtige ofte det samme som at opgive berømmelse overhovedet. Det kræver mod. Når undertrykkelsen er værst, snakkes der som oftest mest om store og ophøjede ting. I sådanne tider kræver det mod, midt i alt skrålet om at offervilje er hovedsagen, at tale om så lave og små ting, som at de arbejdende skal spise og have tag over hovedet. Når bønderne overøses med æresbevisninger, kræver det mod at tale om maskiner og billige foderstoffer, der ville lette deres så højt berømmede arbejde. Når alle radiostationer brøler, at et menneske uden viden og dannelse er mere værd end den, der ved noget, så kræver det mod at spørge: mere værd for hvem? Når der tales om fuldkomne og ufuldkomne racer, er det modigt at spørge, om ikke sult og uvidenhed og krig fremkalder slemme misdannelser? Ligeledes kræver det mod at sige sandheden om sig selv, om sig selv som overvundet. Mange, der forfølges, mister evnen til at erkende egne fejl. Forfølgelsen forekommer dem den største uret. Forfølgerne er onde, fordi de er forfølgere, og de selv, de forfulgte, bliver forfulgt, fordi de er gode. Men denne godhed er blevet slået, overvundet og undertrykt, og var således en svag godhed, en dårlig, uholdbar og upålidelig godhed; thi det går ikke an at acceptere svagheden som en egenskab ved godheden på samme måde som regnen er våd. Det kræver mod at sige, at de gode ikke blev besejret, fordi de var gode, men fordi de var svage. Naturligvis skal sandheden skrives i kamp med usandheden, og den må ikke fremstå som noget ligegyldigt, højtravende og flertydigt. Dette ligegyldige, højtravende og flertydige er jo netop usandhedens kendetegn. Når man siger om et menneske, at han har sagt sandheden, så betyder det først og fremmest, at nogle eller mange eller en anden har sagt noget andet, en løgn eller noget ligegyldigt, men *han* har sagt sandheden, noget praktisk, faktisk, ubestrideligt, det det drejer sig om.

Det kræver ikke meget mod i de dele af verden, hvor sådant endnu er tilladt, i almindelige vendinger at klage over verdens ondskab og brutalitetens triumf og true med sandhedens sejr. Mange ter sig, som var kanoner rettet mod dem,

mens det kun er teaterkikkerter. De udbasunerer deres ligegyldige krav i en verden, der estimerer harmløse personer. De forlanger almindelig retfærdighed, som de aldrig har løftet en finger for, og almindelig frihed, en del af det bytte, man længe har delt med dem. De betragter kun det som sandhed, der lyder kønt. Er sandheden noget kvantitativt, tørt, faktisk, noget der kræver anstrengelse og flid, så er det ingen sandhed for dem, kan ikke sætte dem i ekstase. Kun i ydre adfærd ligner de dem, der siger sandheden. Det gale ved dem er, at de ikke kender sandheden.

2. Kløften til at erkende sandheden

Da det er svært at skrive sandheden, fordi den alle vegne undertrykkes, tror de fleste, at det er et karakterspørgsmål, om den bliver skrevet eller ej. De tror, at mod er det ene fornødne. De glemmer den anden vanskelighed, at finde sandheden. Og det kan på ingen måde siges at være let at finde sandheden.

For det første er det slet ikke let at afgøre, hvilken sandhed det er umagen værd at udtale. Således synker f.eks. synligt for enhver den ene efter den anden af de store civilisationer ned i det dybeste barbari. Yderligere ved alle, at krigen på den indre front, der føres med de frygteligste midler, når som helst kan blive forvandlet til en krig mellem landene, der måske vil efterlade vor verdensdel som en ruinhob. Det er givetvis en sandhed, men der findes naturligvis også andre sandheder. Således er det f.eks. ikke usandt, at stole har sæder, og at regnen falder fra oven og nedad. Mange digtere skriver sandheder af denne slags. De ligner malere, der maler stilleben på væggene i et synkende skib. Vor første vanskelighed eksisterer ikke for dem, og dog har de god samvittighed. Upåvirket af de mægtige, men også af de mishandlede skrig, nørkler de videre med deres billeder. Det fornuftstridige i deres adfærd avler i deres eget sind en „dyb“ pessimisme, som de sælger for gode penge, og som egentlig ville være mere berettiget hos andre ved synet af

disse mestre og denne forretningsvirksomhed. Og så er det ikke engang let at indse, at det drejer sig om sandheder af samme slags som dem om stolene og regnen; sædvanligvis lyder de helt anderledes, som sandheder om vigtige ting. Thi kunsten består jo netop i at give tingene et skin af betydningsfuldhed.

Først ved nærmere eftersyn opdager man, at de kun siger, at en stol er en stol, og at ingen kan hindre regnen i at falde nedad.

Disse mennesker finder ikke den sandhed, det er umagen værd at skrive. Atter andre beskæftiger sig virkelig med de mest påtrængende problemer, frygter ikke magthaverne og ikke fattigdommen, men kan alligevel ikke finde sandheden. De mangler kundskaber. De er fulde af gammel overtro, af berømte og fra gammel tid ofte smukt formulerede fordomme. Verden er for indviklet for dem, de kender ikke kendsgerningerne og ser ikke sammenhængene. Foruden den gode vilje er det nødvendigt med viden, der kan erhverves, og metode, der kan læres. I disse forviklingernes og de store forandrings tider er det nødvendigt for alle skribenter at have kendskab til materialistisk dialektik, til økonomi og historie. Denne viden kan erhverves ved læsning og praktisk kundskabstilegnelse, hvis den fornødne flid er til stede. Man kan også ved mere enkle metoder erkende mange sandheder, dele af sandheden eller forhold, der fører til erkendelse af sandheden. For den, der ønsker at søge, er metode af det gode; men man kan også finde uden metode, ja, endog uden at søge. Men på så tilfældig vis kommer man næppe frem til en fremstilling af sandheden, hvoraf mennesker kan lære, hvordan de skal handle. Mennesker, der kun nedskriver små kendsgerninger, er ikke i stand til at gøre det muligt at mestre denne verdens foreteelser. Sandheden har imidlertid kun dette ene formål, intet andet. Disse mennesker er ikke den opgave voksen at skrive sandheden.

Den, der er parat til at skrive sandheden og i stand til at erkende den, står endnu over for tre vanskeligheder.

3. *Evnen til at gøre sandheden anvendelig som våben*

Sandheden må siges med henblik på de konsekvenser, den har for vor opførelse. Som eksempel på en sandhed, hvoraf der ingen konsekvenser kan drages eller kan drages falske konsekvenser, kan man anføre den vidt udbredte opfattelse, at der i visse lande foregår uhyggelige ting, og at dette skyldes barbariet. Efter denne opfattelse er fascismen en bølge af barbari, der med en *naturkatastrofes* kraft er skyllet ind over visse lande. Efter denne opfattelse er fascismen en ny, tredje magt ved siden af (og over) kapitalisme og socialisme; ikke alene socialismen, men også kapitalismen skulle ifølge den fortsat kunne bestå uden fascisme og så videre. Det er naturligvis en fascistisk påstand, en kapitulation over for fascismen. Fascismen er en historisk fase, hvori kapitalismen er indtrådt, på én gang noget nyt og noget gammelkendt. Kapitalismen eksisterer i de fascistiske lande kun i fascismens skikkelse, og fascismen kan kun bekæmpes som kapitalisme, som den mest ubesmykkede, den frækste, den mest undertrykkende og mest bedrageriske form for kapitalisme.

Hvordan vil nogen nu sige sandheden om fascismen, som han er imod, når han ikke vil sige noget mod kapitalismen, der frembringer den? Hvordan skal en sådan sandhed kunne anvendes i praksis?

De, der er imod fascismen uden at være imod kapitalismen, de, der jamrer over barbariet, der skyldes barbariet, minder om mennesker, der vil have kalvesteg, men ikke vil vide af, at kalven er slagtet. De vil spise steg, men ikke se blod. Man kan stille dem tilfreds, hvis slagteren vasker hænder før serveringen. De er ikke modstandere af de ejendomsforhold, der fremkalder barbariet, kun af barbariet. De hæver deres røst mod barbariet, og gør det i lande, hvor de selv samme ejendomsforhold eksisterer, men hvor slagteren endnu vasker hænder før serveringen.

Højtrøstede protester mod barbariske tilstande kan muligvis en kort tid have deres virkning, så længe tilhørerne tror, at sådanne tilstande ikke forekommer i deres egne lande.

Nogle lande er endnu i stand til at opretholde deres ejendomsforhold med mindre voldeligt virkende midler end andre. Her opnås endnu ved demokratiets hjælp det, som andre må ty til vold for at opnå, nemlig garantien for opretholdelse af den private ejendomsret til produktionsmidlerne. Den udelukkende ejendomsret til fabrikker, gruber og grundejendom skaber overalt barbariske tilstande; de er blot ikke så iøjnefaldende. Barbariet bliver åbenbart i det øjeblik, da monopolet kun kan beskyttes ved åbenlys voldsanvendelse.

Nogle lande, der til opretholdelse af de barbariske monopoler endnu ikke har været nødt til at give afkald på retsstatens formelle garantier eller sådanne behageligheder som kunst, filosofi og litteratur, lytter særlig gerne til gæster, der anklager deres hjemland for at opgive sådanne behageligheder, og gør det, fordi de har fordel af det i de krige, man regner med vil komme. Skal man i denne forbindelse sige, at de har erkendt sandheden, der f.eks. højlydt kræver ubønhørlig kamp mod Tyskland, „thi det er det ondes sande arnested i vor tid, en filial af helvede og tilholdssted for Antikrist“? Man skal snarere sige, at det er tåbelige, hjælpeløse og skadelige mennesker. Thi konsekvensen af denne snak er, at dette land skal udryddes. Hele landet med alle dets mennesker, thi giftgassen udsøger ikke de skyldige, når den dræber.

Det overfladiske menneske, der ikke kender sandheden, udtrykker sig i almindeligheder, højtravende og unøjagtigt. Han fabler om „tyskeren“, han jamrer over „det onde“, og tilhøreren ved i bedste fald ikke, hvad han skal gøre. Skal han beslutte sig til ikke at være tysker? Vil helvede forsvinde, hvis han er god? Snakken om barbariet, der skyldes barbari, er af samme skuffe. Herefter skyldes barbari barbari og forsvinder med den højnelse af sæderne, der kommer af dannelsen. Det hele udtrykkes meget vagt, ikke med henblik på de handlingsmæssige konsekvenser og i grunden ikke henvendt til nogen.

Sådanne forestillinger påviser kun få af leddene i årsagskæden og fremstiller konkret virkende kræfter som noget,

man ikke kan beherske. Sådanne forestillinger indeholder adskilligt mørke, der skjuler de kræfter, der forbereder katastroferne. Lidt mere lys, og straks ser man, at det er mennesker der forårsager katastroferne! Thi vi lever i en tid, da mennesket er menneskets lod.

Fascismen er ingen naturkatastrofe, til hvis forståelse man må tage sin tilflugt til den menneskelige „natur“. Men selv i forbindelse med naturkatastrofer findes der måder at beskrive forholdene, der er mennesket værdige, fordi de appellerer til dets handlekraft.

I mange amerikanske tidsskrifter kunne man efter et jordskælv, der ødelagde Yokohama, se fotografier af ruinerne. Nedenunder stod „Steel stood“ (Stål holdt sig), og virkelig, den, der ved første øjekast kun havde set ruiner, bemærkede nu, vejledt af teksten, at enkelte højhuse var blevet stående. Blandt de beskrivelser, man kan give af et jordskælv, er bygningsingeniørernes af særlig vigtighed, idet de tager hensyn til jordbundens forskydninger, rystelsernes styrke, den udviklede varme og så videre og fører til konstruktioner, der kan modstå rystelserne. Den, der vil beskrive fascismen og krigen, de store katastrofer, der netop ikke er naturkatastrofer, må fremføre en praktisk anvendelig sandhed. Han må vise, at det her drejer sig om katastrofer, der af de besiddende påføres det uhyre folkeflertal, der ikke selv ejer produktionsmidler.

Hvis man vil se noget resultat af at skrive sandheden om uhyggelige tilstande, må man skrive den sådan, at deres undgåelige årsager erkendes. Når de undgåelige årsager erkendes, kan de uhyggelige tilstande bekæmpes.

4. Dømmekraften til at udvælge dem, i hvis hænder sandheden er virksom

Ved århundreders sædvane for handel med skrevne værker på det marked, hvor meninger og skildringer falbydes, ved den omstændighed at skribenten bliver afkøbt den videre omsorg for sit værk, fik skribenten det indtryk, at hans

kunde eller opdragsgiver, mellemmanden, gav hans værk videre til alle. Han tænkte: Jeg taler, og de, der vil høre, hører mig. Det, der i virkeligheden skete, var, at han talte, og de, der kunne betale, hørte ham. Hans tale blev ikke hørt af alle, og de, der hørte ham, ønskede ikke at høre alt. Derom er der sagt adskilligt, omend endnu for lidt; jeg skal her blot fremhæve, at det „at skrive for nogen“ er blevet til „at skrive“. Sandheden kan man imidlertid ikke skrive sådan i almindelighed; den må ubetinget henvendes til nogen, der kan anvende den. Sandhedens erkendelse er en fælles proces for forfattere og læsere. For at kunne sige noget godt, må man kunne høre godt og høre noget godt. Sandheden må siges med beregning og høres med beregning. Og for os skribenter er det vigtigt, hvem vi siger den til, og hvem der siger os den.

Vi må sige sandheden om de uhyggelige tilstande til dem, for hvem de er mest uhyggelige, og vi må selv erfare den af dem. Man skal ikke blot henvende sig til folk af en bestemt opfattelse, men til mennesker, for hvem denne opfattelse ville passe på grund af den situation, de befinder sig i. Og jeres tilhørere forandrer sig uafbrudt! Selv bødlerne er til at få i tale, når betalingen for hængningen ikke længere bliver betalt, eller faren bliver for stor. Bønderne i Bayern var mod enhver omvæltning, men da krigen²⁰ havde varet tilstrækkelig længe, og sønnerne vendte hjem, og der ikke længere var plads til dem på gårdene, kunne man vinde dem for omvæltningen.

For skribenterne er det vigtigt, at de finder sandhedens tone. I almindelighed hører man her en meget blid, vemodig tone, karakteristisk for mennesker, der ikke kan gøre en flue fortræd. Den, der hører dette tonefald og selv har det ondt, får det værre. Således taler mennesker, der måske ikke er fjender, men bestemt ikke medkæmpere. Sandheden er krigersk, den bekæmper ikke alene usandheden, men konkrete mennesker, der udbreder den.

5. *Den fornødne list til at udbrede sandheden blandt mange*
Mange, der er stolte af, at de har mod til at sige sandheden, lykkelige over at have fundet den, måske trætte af det arbejde, det kostede at give den en anvendelig form, utålmodigt ventende på at de, hvis interesser de forsvare, skal gribe den, tror ikke, det er nødvendigt yderligere at anvende særlig list ved udbredelsen af sandheden. Således går de ofte glip af hele resultatet af deres arbejde. Til alle tider er der blevet anvendt list ved udbredelsen af sandheden, når den blev undertrykt eller tilsløret. Kungfutse forfalskede gamle patriotiske annaler. Han ændrede kun bestemte ord. Når der stod: „Herskeren over Kun lod filosofen Wan dræbe, fordi han havde sagt sådan og sådan,“ skrev Kungfutse i stedet for dræbe „myrde“. Stod der, at den og den tyran var omkommet ved et attentat, skrev han i stedet, at han „var blevet henrettet“. Herved banede Kungfutse vejen for en ny forståelse af historien.

Den, der i vore dage i stedet for folk skriver indbyggere og i stedet for jord grundejendom, understøtter allerede ikke længere adskillige løgne. Han afklæder ordene deres usunde mystik. Ordet (folk) forudsætter en vis enhed og antyder fælles interesser, og burde altså kun anvendes, når der er tale om flere folkeslag, thi højst i dette tilfælde kan man forestille sig fælles interesser. Befolkningen i et vist område har forskellige, også indbyrdes modstridende interesser, og dette er en sandhed, der undertrykkes. Således støtter også den, der bruger ordet jord og skildrer markerne for læserens næse og øjne og taler om deres lugt og farve, de herskendes løgn, thi det er ikke jordens frugtbarhed, der tæller, heller ikke menneskets kærlighed til den eller dets slid med den, men i første række kornpriserne og prisen på arbejdskraft. De, der høster jordens overskud, er ikke dem, der høster dens afgrøder, og muldens lugt når ikke til børsen. Der lugter der af noget ganske andet. Derfor er grundejendom det rigtige ord, det er mindre bedragerisk. I stedet for ordet disciplin, skulle man, hvor der forekommer undertrykkelse, vælge ordet ly-

dighed, da disciplin også er mulig uden nogen herre, og derfor klinger mere ædelt end lydighed. Og bedre end ordet ære er ordet menneskeværdighed. Så forsvinder det enkelte menneske ikke så let ud af billedet. Vi ved jo udmærket, hvad det er for slyngler, der trænger sig på for at komme til at forsvare folkets ære! Og hvor ødselt uddeler de mætte ikke æren til dem, der mætter dem, men selv må sulte. Kungfutse kan også anvendes i vore dage. Kungfutse erstattede uberettigede domme over nationale begivenheder med berettigede. Englænderen Thomas More beskrev i en utopi et land, hvor der herskede ret og billighed – et helt andet land end det, han levede i; men det lignede det meget, lige bortset fra de herskende tilstande!

Lenin ville, med det tsaristiske politis trusler svævende over sig, skildre det russiske bourgeoisies udbytning og undertrykkelse af øen Sakhalin. Han skrev Japan i stedet for Rusland og Korea i stedet for Sakhalin. Det japanske bourgeoisies metoder henledte hos alle læsere tanken på det russisks på Sakhalin, men skriftet blev ikke forbudt, da Japan var Ruslands fjende. Meget af, hvad der i Tyskland ikke kan siges om Tyskland, kan siges om Østrig.

Der findes mange snedige metoder til at narre den fjendtlige statsmagt.

Voltaire bekæmpede kirkens mirakeltro ved at skrive et galant digt om Jomfruen af Orléans. Han beskrev de mirakler, der givetvis måtte have fundet sted, for at Jeanne blandt hærens soldater, ved hoffet og blandt munke skulle være forblevet jomfru.

Ved sin stils elegance og ved at skildre erotiske eventyr, der stammede fra de herskendes eget udsvævende liv, lokkede han dem til at desavouere den religion, der gjorde det muligt for dem at føre dette letfærdige levned. Ja, herved gjorde han det faktisk muligt, at hans arbejder på uautoriseret vis nåede dem, for hvem de var bestemte. De mægtige blandt hans læsere søgde selv for eller tolererede en sådan udbredelse. Således desavouerede de politiet, der beskyttede deres fornøjelser. Og den store Lukrets betoner udtrykkeligt,

at han med hensyn til udbredelsen af den epikuræiske ateisme venter sig meget af sine vers' skønhed.

Faktisk kan et højt litterært niveau tjene til at dække indholdet. Ganske vist vækker det ofte også mistanke. Så kan det være, at man med overlæg sænker niveauet. Det gælder f.eks., når man i kriminalromanens foragtede form på lidet iøjnefaldende steder indsmugler skildringer af utilstedelige forhold. Sådanne skildringer ville til fulde berettiget at skrive en kriminalroman. Den store *Shakespeare* har af langt mindre tungtvejende grunde sænket niveauet, da han bevidst gjorde den tale kraftløs, som *Coriolanus'* moder optræder med over for sønnen, da han rykker frem mod sin fædrene by – han ønskede, at *Coriolanus* ikke skulle afholdes fra at udføre sin plan af virkelige grunde eller af dyb bevægelse, men af en vis træghed, hvormed han føjer sig under gamle vaner. Hos *Shakespeare* finder vi også et eksempel på listig udbredelse af sandheden i *Antonius'* tale ved *Cæsars* lig. Hele tiden betoner han, at *Cæsars* morder *Brutus* er en hædersmand; men han skildrer også hans udåd, og denne skildring gør langt dybere indtryk end skildringen af dens gerningsmand, taleren lader sig således selv overvinde af kendsgerningerne, han tilskriver dem større veltalenhed, end det „han selv“ siger. En *ægyptisk digter*, der levede for 4.000 år siden, benyttede en lignende metode. Det var en tid med store klassekampe. Den hidtil herskende klasse værgede sig med stort besvær mod sin mægtige modstander, den hidtil tjenende del af befolkningen. I digtet træder en vismand nu frem ved herskerens hof og maner til kamp mod den indre fjende. Han skildrer længe og indgående den uorden, der er opstået ved de lavere klassers opstand. Denne skildring lyder således:

Sandelig: De fornemme er fulde af klage, de ringe er fulde af glæde. Fra alle byer lyder det: Lad os forjage de stærke af vor midte.

Sandelig: Embedslokalerne bliver brudt op og listerne fjernet; de livegne bliver herrer.

Sandelig: Den fornemmes søn er ikke længere til at kende; herskerindens søn bliver hendes slavindes søn.

Sandelig: Borgerne har man spændt for møllesteuen. De, der ikke hidtil så dagens lys, er steget frem.

Sandelig: Offerskrinene af ibenholt bliver sønderknust; det herlige sesnemtræ hugges i stykker til senge.

Se, på en time er residensen styrtet i grus.

Se, de fattige i landet er blevet rige.

Se, den der intet brød ejede, har nu en lade, og han fylder den med andres ejendom.

Se, det gør en mand vel, når han spiser sin føde.

Se, den der intet korn havde, ejer nu lader, den der hentede korngaver, lader nu selv uddele.

Se, den der ikke ejede et spand okser, ejer nu hjerne; den der ikke kunne skaffe sig trækdyr, ejer nu kvæghjorde.

Se, den der ikke kunne bygge sig kammer, besidder nu fire vægge.

Se, rådsherrerne søger ly i magasinerne; den der knap turde søge hvile på murene har nu en seng.

Se, den der ikke tømrede sig båd, ejer nu skibe; ser deres ejer efter dem, er de ikke længere hans.

Se, den der havde klæder, går nu i pjalter; den der ikke vævede til sig selv, ejer nu fint linned.

Den rige må sove tørstende, den der tidligere tiggede ham om bærmæ, har nu selv stærkt øl.

Se, den der ikke forstod sig på harpespil, ejer nu selv en harpe; den hvem man ikke besang, priser nu musik.

Se, den der af nød sov uden mage, finder nu kvinder; den der måtte se sit ansigt i vandet, ejer nu et spejl.

Se, de store i landet løber omkring uden embede.

Intet bliver længere meldt til de store. Den der selv var bud, udsender nu andre ...

Se, fem mænd udsendt af deres herrer. De siger: gå selv jeres ærinde. Vi er ankommet.

Det er klart, at dette er en skildring af en uorden, der må forekomme de undertrykte at være en højst ønskværdig til-

stand. Og dog er det vanskeligt at fange digteren. Han for-
dømmer udtrykkeligt disse tilstande, selv om han ikke gør
det ret godt ...

Jonathan Swift foreslog i en pjece, at man for at skaffe
velstand i landet skulle nedsalte de fattiges børn og sælge kø-
det. Han opstillede omhyggelige beregninger, der viste, at
man kunne spare meget, hvis man ikke viger tilbage for no-
get.

Swift stillede sig dum an. Han forsvarede en bestemt, af
ham forhadet tankegang med megen ildhu og megen grun-
dighed i en sammenhæng, hvor enhver kunne forstå hele
tankegangens gemenhed. Alle kunne være klogere end Swift,
eller i det mindste mere humane, særlig dem der hidtil ikke
havde undersøgt visse anskuelser med henblik på deres kon-
sekvenser.

Propaganda for tænkning, på hvilket område det end må
være, er gavnlig for de undertryktes sag. En sådan propa-
ganda er der stort behov for. Under regeringer, der tjener
udbytningen, betragtes tænkning som noget lavt.

Som lavt betragtes det, som er nyttigt for dem, der holdes
nede. Som lavt betragtes den stadige bekymring for det dag-
lige brød; at give afkald på den ære, der stilles dem i udsigt,
der forsvaret det land, hvor de sulter; at tvivle på den fører,
der fører en i ulykke; modviljen mod det arbejde, der ikke
føder sin mand; opposition mod tvang til meningsløs opfø-
relse; ligegyldighed over for den familie, hvem interesse ikke
længere gavner. De sultende bliver beskyldt for at være for-
ædte; de der intet har at forsvare for at være feje; de der
tvivler på deres undertrykkere for at tvivle på egen kraft; de
der vil have løn for deres arbejde for at være dovne, og så
videre. Under sådanne regeringer gælder tænkning i almin-
delighed som noget lavt og kommer i miskredit. Intetsteds
undervises der i den, og hvor den dukker op, bliver den for-
fulgt. Alligevel findes der altid områder, hvor man ustraffet
kan henvise til tænkningens resultater; det er de områder,
hvor tænkningen er nødvendig for diktaturerne. Således kan
man f.eks. påvise tænkningens resultater på krigsvidenska-

bens og teknikens områder. Også det at strække udlagrene
ved organisatoriske foranstaltninger og ved opfindelse af er-
statningsstoffer kræver tænkning. Foringelse af levnedsmid-
lerne, ungdommens opdragelse til krig, alt det kræver tænk-
ning; det kan man beskrive. Med list kan man undlade at
prise denne tæknings uoverlagte resultat, krigen, og således
kan den tænkning, der opstår af spørgsmålet om, hvordan
man bedst fører krig, lede til spørgsmålet om, hvorvidt
denne krig er fornuftig, og anvendes til bedømmelse af,
hvordan man bedst kan undgå en meningsløs krig.

Dette spørgsmål kan naturligvis dårligt rejses offentligt.
Kan altså den tænkning, man ivrer for, ikke udnyttes, det vil
sige udformes så den griber ind i begivenhederne? Jo, den
kan.

For at undertrykkelsen, som tjener en (og mindre) befolk-
ningsdels udbytning af den anden (og større) i vore dage
fortsat skal være mulig, er det nødvendigt, at befolkningen
har en bestemt grundindstilling, der må omfatte alle områ-
der. En opdagelse på zoologiens område, som f.eks. englæn-
deren Darwins, kunne pludselig blive farlig for udbytningen;
alligevel var det længe kun kirken, der interesserede sig for
den, mens politiet endnu intet bemærkede. Fysikernes under-
søgelser har i de sidste år ført til konsekvenser på logikkens
område, som immervæk kan blive farlige for en række tros-
sætninger, der tjener undertrykkelsen. Den præsiske statsfilo-
sof Hegel, der beskæftigede sig med vanskelige undersøgelser
på logikkens område, leverede metoder af uvurderlig værdi
for Marx og Engels, den proletariske revolutions klassikere.
Videnskabens udvikling foregår i sammenhæng, men ujevnt,
og staten er ikke i stand til at holde øje med alting. Sandhe-
dens forkæmpere kan udvælge sig kampområder, som er for-
holdsvis upåagtede. Alt afhænger af, om det er rigtig tænk-
ning, der doceres, en tænkning der spørger alle ting og fore-
teelser efter deres forgængelige og foranderlige sider. De her-
skende nærer voldsom modvilje mod store forandringer. De
ville helst have, at alt forblev, som det er, helst i tusind år.
Helst, at månen blev stående, og solen standsede i sin bane!

Så ville ingen mere blive sulten og kræve sin aftensmad. Når de har skudt, må modstanderen ikke skyde, deres skud skal være det sidste. En betragtningsmåde, der i særlig grad understreger det forgængelige, er et godt middel til at opmuntre de undertrykte. Man må også over for sejrherrene fastholde, at der i hver ting og hver tilstand opstår og udvikles et modsætningsforhold. En sådan betragtningsmåde (som dialektikken, læren om al tings flyden) kan indøves ved undersøgelse af forhold, der for en tid undgår de herskendes opmærksomhed. Man kan anvende den i biologien eller kemien. Men den kan også uden at vække alt for megen opmærksomhed indøves ved skildring af en families skæbne. For diktaturerne er det en farlig tanke, at enhver ting afhænger af mange andre, der stadig forandrer sig, og den kan optræde under mange former, uden at politiet har noget konkret at holde sig til. En fuldstændig skildring af alt, hvad en mand kommer ud for, når han åbner en tobaksforretning, kan være et hårdt slag mod diktaturet. Enhver, der tænker sig en smule om, vil forstå hvorfor. De regeringer, der fører menneskemasserne i ulykke, må undgå, at de sætter ulykken i forbindelse med regeringen. De taler meget om skæbnen. Den, ikke de selv, er skyld i elendigheden. Den, der forsøger efter årsagen til elendigheden, bliver arresteret, før han er nået til regeringen. Man kan imidlertid i almene vendinger godt vende sig mod skæbnesnakken; man kan vise, at menneskenes skæbne afgøres af mennesker.

Dette kan igen foregå på mangfoldige måder. Man kan f.eks. fortælle en bondegårds historie, lad os tage en isländsk bondegård. Hele landsbyen taler om, at der hviler en forbandelse over denne gård. En kone på gården har kastet sig i brønden, en bonde har hængt sig. En skønne dag holdes der bryllup, sønnen på gården gifter sig med en ung pige, der bringer nogle marker med i ægteskabet. Forbandelsen viger fra gården. I landsbyen kan man ikke blive enige om, hvordan denne lykkelige vending skal forklares. Nogle tilskriver det den unge bondes lyse sind, andre jorden den unge kone har bragt med i ægteskabet, og som først har gjort gården

levedygtig. Selv i et digt, der skildrer et landskab, kan der opnås noget, nemlig når de af mennesker frembragte ting tages med ind i naturen.

List skal der til, for at sandheden kan blive udbredt.

Sammenfatning

Vor tidsalders store sandhed (ved hvis erkendelse endnu intet er opnået, men uden hvis erkendelse ingen anden vigtig sandhed kan erkendes) er, at vor verdensdel er i færd med at synke ned i barbari, fordi ejendomsretten til produktionsmidlerne med magt opretholdes. Hvad nytter det så at skrive noget modigt, hvoraf det fremgår, at den tilstand, vi synker ned i, er barbarisk (hvilket er rigtigt), hvis det ikke er klart, hvorfor vi er gerådet i denne tilstand? Vi må sige, at mennesker mishandles, for at ejendomsforholdene kan bestå. Når vi siger det, mister vi ganske vist mange venner, som er modstandere af menneskemishandling, fordi de tror, at ejendomsforholdene kan bevares også uden mishandlinger (hvilket er forkert).

Vi må sige sandheden om de barbariske tilstande i vort land, for at der kan ske det, der kan bringe dem til ophør, nemlig en ændring af ejendomsforholdene.

Vi må dernæst sige den til dem, der lider mest under ejendomsforholdene og har størst interesse i deres ændring, nemlig arbejderne og dem, som vi kan tilføre dem som forbundsfæller, fordi de ret beset heller ikke ejer produktionsmidler, selv om de får del af udbyttet.

Og for det femte må vi gå frem med list.

Og alle disse fem vanskeligheder må vi overvinde på én og samme tid, thi vi kan ikke udfinde sandheden om barbariske forhold uden at tænke på dem, som lider under dem, og mens vi, idet vi hele tiden værger os mod ethvert anfald af fejhed, søger de sande sammenhænge med henblik på dem, der er parat til at anvende dem, må vi også tænke på at overgive dem sandheden på en sådan måde, at den kan blive et våben i deres hænder, og samtidig så listigt, at denne for-

midling ikke kan opdages eller forhindres af fjenden.

Så meget forlanges der, når der forlanges, at skribenten skal skrive sandheden.

1935.

TALE OM HVORFOR SÅ STORE DELE AF DET TYSKE FOLK STØTTER HITLERS POLITIK

Intelligente udlændinge siger ofte: Det er utænkeligt, at så store dele af det tyske folk skulle støtte Hitlers politik, hvis den efter deres opfattelse ikke til syvende og sidst indeholdt noget fornuftigt. Det er klart, at disse mennesker kun siger sådan, fordi de har en høj mening om det tyske folks fornuft, thi selv finder de på ingen måde denne politik fornuftig.

Spørgsmålet om det fornuftige i Hitlers politik kan besvares, hvis man sondrer mellem indsigt i en uholdbar situation, der kræver omgående indsats, og det at finde frem til denne indsats, og hvis man betragter begge dele som bevis på fornuft. Man sondrer på denne måde, og det gøres ofte. Heri er i og for sig intet sofistisk. Der findes videnskabelige arbejder af stor værdi, der giver indsigt i bestemte materier, uden at der i denne forbindelse fremsættes forslag, eller måske fremsættes forkerte forslag. Inden for medicinen kender man f.eks. ikke få arbejder, hvis værdi ligger i beskrivelsen af visse sygdomme, der er lige så rigtige, som de foreslåede helbredelsesmetoder er forkerte. Det kan betragtes som et udslag af intelligens, at nogen overhovedet opstiller et virkeligt problem og kræver en løsning; man må indrømme vedkommende intelligens, selv om hans eget forslag til løsning måtte være uintelligent.

Nationalsocialismen i Tyskland har uden tvivl på begge de områder, dette ord dækker, med betydelig styrke behandlet

U virkelige problemer. Den tyske industri, der før krigen efter hele dette lands økonomiske struktur var henvist til imperialistiske fremstød, blev, efter at krigen var tabt, med udlændets hjælp så hæmmingsløst videreudbygget, at dens behov for en imperialistisk politik blot blev yderligere forstærket. Den ulyksalige Versaillestraktat afskaffede den tyske hær, men da den lod den tyske industri bestå, ja, da denne efter mange andre tilsyneladende gunstige aftaler blev yderligere styrket, var det stadig nødvendigt med en hær, ja, i endnu højere grad end før. Det er evident, at Tyskland i dag truer freden i Europa med sine voldshandlinger, men det er lige så evident, at ikke alene den brusende strøm, men også flodsengen, der angiver dens retning, bruger magt.

I alt fald er Hitlers udlægninger om Tysklands desperate situation tilstrækkeligt logiske – måtte disse udlægninger end vrimele af grammatiske og andre fejl, og måtte hans forholdsregler vise sig end så skæbnesvangre – tilstrækkeligt logiske til at man kan begribe, hvordan hans politik på dette område formåede at fange store dele af det tyske folks interesse.

At forsøge at finde logikken, dvs. noget nogenlunde overbevisende til imødegåelse af Tysklands virkelige problemer, i Hitlers politik, forekommer straks mere dristigt, når man vender sig til hans sociale anskuelse. Senest tre år efter hans magtovertagelse blev det klart for de fleste, at afskaffelsen af arbejdsløsheden var en krigsforanstaltning, de talrige forsøg på økonomisk planlægning tjente åbenlyst forberedelsen af krigen. De bagslag, denne erkendelse ville kunne berede Hitler, er i høj grad blevet overdrevet. Ganske vist var der mange, der nu indså, at ved denne afskaffelse af arbejdsløsheden måtte menneskeføde på uhyggelig vis komme til at vige pladsen for kanonføde. Alligevel fik hele den sociale problemstilling herved et vist logisk præg; det principielt forkerte ved alle de forholdsregler, der blev taget i anvendelse til at overvinde de virkelige vanskeligheder blev det blot endnu vanskeligere at få øje på. Man retfærdiggjorde den måde de sociale problemer blev behandlet på ved at henvise til krigens nødvendighed, og således blev den store sandhed

endnu vanskeligere at konstatere, nemlig at krige kun er nødvendige, når den sociale politik forsømmes. Og hvis man kan indrømme den store del af det tyske folk, der modtog nationalsocialismen med glæde eller i det mindste fandt sig i den, at den så noget logisk og fornuftigt i den, så er det her kritikken må sætte ind.

Krigen er kun nødvendig ved en ganske bestemt social struktur. Det russiske eksempel viser, at besiddelse og opbygning af en stor industri på ingen måde nødvendigvis fører til krige med andre folk. Kun når bestemte besiddende lags interesser sættes over det store folkeflertals interesser, er der brug for imperialistisk krigspolitik. Ved afskaffelsen af arbejdsløsheden i Tyskland har forretningsfolk notorisk tjent mere end arbejderne. Krigen er selv en forretning, også når den tabes.

I dag giver det uhyre omfang af nationalsocialismens virksomhed den et skær af logik, som man bliver nødt til at tage alvorligt. Simpelt hen i kraft af det anvendte magtsprog er der investeret overordentlig megen fornuft i denne planering og organisering i kæmpemålestok. Den udenforstående lader sig mindre let narre af denne facade, men heller ikke for ham er det, således som mange udenlandske iagttagere frembyder eksempler på, altid let at erkende vanviddet og det til syvende og sidst uformålstjenlige i hele denne virksomhed. Og dette skyldes, at der her så radikalt forkert behandles problemer, virkelige problemer, der kræver logisk tænkning og må løses, hvis ikke hele kontinentet skal gå til grunde i nød og barbari.

TALE PÅ DEN I. INTERNATIONALE FORFATTERKONGRES TIL KULTURENS FORSVAR²¹

En nødvendig konstatering i kampen mod barbariet

Kammerater, jeg vil gerne, uden at sige noget særlig nyt, sige noget om bekæmpelsen af de magter, der i dag har foresat sig at drukne den vestlige kultur i blød og smuds, eller de rester af kultur, som et århundrede af udbytning har levnet os. Jeg vil blot henlede jeres opmærksomhed på ét enkelt punkt, hvorom der efter min mening må være klarhed, hvis man vil bekæmpe disse magter effektivt og ikke mindst til den bitre ende.

De forfattere, der erfarer fascismens rædsler, på deres egen krop eller andres, og som er forfærdet herover, er med denne erfaring og denne forfærdelse endnu ikke uden videre i stand til at bekæmpe disse rædsler. Mange tror sikkert, det er nok at skildre disse rædsler, specielt når stort talent og ægte harme giver fremstillingen kraft. Faktiske er sådanne skildringer meget vigtige. Der foregår rædselsfulde ting. Det må der ikke. Her bliver mennesker slået ihjel. Det må ikke forekomme. Hvad er der mere at diskutere? Man vil springe op og holde bødlernes hånd tilbage. Kammerater, der er mere at diskutere.

Lad gå med at springe op, det er ikke så vanskeligt. Men så kommer det med at holde bødlernes hånd tilbage, og det er straks vanskeligere. Vreden er til stede, modstanderen er udpeget; men hvordan bringer man ham til fald? Forfatteren kan sige: Det er min opgave at påpege uretten, og han kan overlade resten til læseren. Men så vil forfatteren gøre en ejendommelig erfaring. Han vil opdage, at harme ligesom medlidenhed er noget kvantitativt, er til stede i en vis mængde og kan slippe op. Og det værste er, at den slipper op, efterhånden som den bliver stadig mere nødvendig. Kammerater har fortalt mig følgende: Da vi første gang fortalte, at vore venner blev slaget, opløftedes et skrig af ræd-

sel, og mange trådte hjælpende til. Dengang drejede det sig om hundreder. Da imidlertid tusinder var slagtet, og slagteriet ingen ende ville tage, bredte stilheden sig, og kun få hjalp. Sandelig: „Når forbrydelserne hober sig op, ses de ikke. Når lidelserne bliver uudholdelige, høres skrigene ikke længere. En enkelt rammes af slaget, og den, der ser det, falder i afmagt. Det er kun naturligt. Når ugerningerne falder som regnen, råber ingen længere holdt!”

Ja, således forholder det sig. Hvordan skal man få gjort en ende på det? Findes der intet middel til at hindre mennesket i at vende ryggen til rædslerne? Hvorfor vender det ryggen til? Det vender ryggen til, fordi det ikke ser nogen mulighed for at gribe ind. Mennesket dvæler ikke ved et andet smerte, når det ikke kan hjælpe. Man kan afbøde slaget, når man ved, hvornår det falder, og hvor og hvorfor, hvad formålet er. Og når man kan afbøde slaget, når der eksisterer en mulighed, måske kun lille for det, så kan man nære medlidenhed med ofret. Det kan man også ellers, men ikke længe, i hvert fald ikke lige så længe, som slagene suser ned over ofret. Altså, hvorfor falder slagene? Hvorfor bliver kulturen kastet over bord som overflødig ballast, den rest af kultur som endnu er os levnet, hvorfor bliver millioner af menneskers liv, de aller fleste menneskers, så forarmet, så fattigt, halvt eller helt ødelagt?

Nogle af os besvarer dette spørgsmål. De svarer: På grund af råhed og brutalitet. De mener at opleve et uhyggeligt anfald hos en stor og stadig større del af menneskeheden, en uhyggelig foreteelse uden påviselige årsager, der pludselig optræder, og som måske – forhåbentligt – atter vil forsvinde lige så pludselig, et ubændigt udbrud af længe undertrykte og slumrende barbariske drifter.

De, der svarer således, er naturligvis godt selv klar over, at et sådant svar ikke rækker ret langt. Og de har også selv en fornemmelse af, at man ikke bør fremstille brutaliteten som en naturmagt, en uovervindelig magt fra helvedes dyb.

Derfor taler de om den forsømte opdragelse af menneskeheden. Noget er blevet forsømt, eller også har man i skyn-

dingen ikke kunnet nå det. Nu må man indhente det forsømte. Mod brutalitet og råhed må man sætte godhed. Man må gribe til de store ord, besværgelserne, der allerede engang har hjulpet, de uforgængelige begreber frihedskærlighed, værdighed og retfærdighed, hvis virkning historien står inde for. Og de anvender de store besværgelser. Og med hvilket resultat? Beskyldningen for at være rå og brutal besvarer fascismen med fanatisk lovprisning af brutaliteten. Overfor anklagen for at være fanatisk, svarer den med at lovprise fanatismen. Beskyldt for at forulempe fornuften skrider den velfornøjet til fordømmelse af fornuften.

Også fascismen mener nemlig, at opdragelsen er blevet forsømt. Den venter sig meget af påvirkning af forstanden og hjerternes befæstelse. Til sine torturkældres barbari føjer den sine skolers, sine avisers, sine teatres. Den opdrager hele folket, og den opdrager det hele dagen. Meget har den ikke at byde det store flertal, så meget mere opdragelse må der til. Den skaffer ikke føden, derfor må den opdrage til nøjsomhed. Den kan ikke bringe orden i produktionen og har brug for krig, altså må den opdrage til korporligt mod. Den har brug for ofre, altså må den opdrage til offervilje. Det er også idealer, krav til menneskene, nogle af dem er endda høje idealer, store krav.

Nuvel, vi ved, hvad formålet med disse idealer er, hvem der forestår opdragelsen, og hvem denne opdragelse skal gavne – ikke de opdragne. Hvordan forholder det sig med vore idealer? De af os, der ser ondets rod i råhed og brutalitet, taler – som vi har set – ligeledes kun om opdragelse, om indgreb i sjælene – i hvert fald ikke om andre indgreb. De taler om opdragelse til godhed. Godhed kommer imidlertid ikke som resultat af opfordringer til at være god, god under alle omstændigheder, selv de værste, ligesom brutaliteten ikke kommer af brutalitet.

Selv tror jeg ikke på brutalitet for brutalitetens skyld. Man bør beskytte mennesket mod beskyldningen for også at være brutal, selv om det ikke var en så god forretning; det er en vittig fordrejelse, når min ven Feuchtwanger²² siger, at

„Gemeinheit geht vor Eigennutz“²³ – men han har ikke ret. Brutaliteten stammer ikke fra brutalitet, men fra de forretninger, der ikke længere kan drives uden.

I det lille land,²⁴ hvortil jeg kommer, hersker mindre frygtelige tilstande end i mange andre lande; men hver uge bliver 5000 stykker prima slagtekvæg destrueret. Det er slemt, men ikke noget udslag af pludselig blodtørst. Var det tilfældet, var det hele ikke så slemt. Destruktion af slagtekvæg og destruktion af kultur skyldes ikke barbariske drifter. I begge tilfælde bliver der tilintetgjort *en del* af ikke uden møje producerede varer, der er blevet til en byrde. I betragtning af den sult, der hersker i alle fem verdensdele, er sådanne foranstaltninger uden tvivl forbryderiske, men det drejer sig ikke om vilkårlige udskejelser, på ingen måde. Vi har i vore dage i de fleste af jordens lande sociale forhold, hvor forbrydelser af enhver art præmieres højt, mens dyden koster dyrt. „Det gode menneske er værgeløst, og den værgeløse bliver slået ned, men med vold kan man opnå alt. Volden indretter sig på at leve 10.000 år. Godheden har brug for en livvagt, men den finder ingen.“

Lad os vogte os for uden videre at forlange godhed af menneskene! Lad dog ikke også os forlange det umulige! Lad os ikke udsætte os for den bebrejdelse, at også vi kommer med appeller til menneskene om at yde det overmenneskelige, nemlig ved stor dyd at udholde frygtelige tilstande, som nok kan ændres, men ikke bliver ændret! Lad os ikke kun tale for kulturen!

Lad os forbarme os over kulturen, men lad os i første række forbarme os over menneskene! Kulturen er reddet, hvis menneskene bliver reddet! Lad os ikke rive med til at erklære, at menneskene er til for kulturen, ikke kulturen for menneskene! Det ville i alt for høj grad minde om praksis på de store markeder, hvor menneskene er til for slagtekvæget, ikke slagtekvæget for menneskene!

Kammerater, lad os tænke over ondets rod!

En stor lære, der griber stadig større menneskemasser på vor klode, der endnu er meget ung, siger nu, at roden til alle

onder er vore ejendomsforhold. Denne lære, enkel som alle store lærer, har grebet de menneskemasser, der lider mest under de bestående ejendomsforhold og de barbariske metoder, med hvilke de forsvarer. Den virkeliggøres i et land, der omfatter en sjettedel af jordkloden, hvor de undertrykte og besiddelsesløse har grebet herredømmet. Der finder der ikke længere nogen destruktion sted af levnedsmidler og ingen destruktion af kultur.

Mange af os forfattere, der har oplevet fascismens rædsler og er forfærdede over dem, har endnu ikke forstået denne lære, har endnu ikke opdaget roden til den brutalitet, der vækker deres rædsel. Hos dem består stadig den risiko, at de betragter fascismens grusomheder som unødvendige grusomheder. De holder fast ved ejendomsforholdene, fordi de tror, at fascismens grusomheder ikke er nødvendige til at forsvare dem. Disse grusomheder er imidlertid nødvendige for at opretholde de herskende ejendomsforhold. I denne forbindelse lyver fasioisterne ikke, men siger den pure sandhed. De af vore venner, der er lige så rystede over fascismens grusomheder som vi, men som vil opretholde ejendomsforholdene eller forholder sig ligegyldige over for, om de opretholdes eller ej, kan ikke føre kampen mod det i så høj grad overhåndtagende barbari, hverken energisk nok eller længe nok, fordi de ikke kan anvise og bidrage til oprettelse af sådanne sociale forhold, hvor barbariet er overflødigt. De, der i deres søgen efter ondets rod er stødt på ejendomsforholdene, er imidlertid steget dybere og dybere ned, gennem et inferno af dybere og dybere liggende rædsler, indtil de er nået derhen, hvor en lille del af menneskeheden har forankret deres nådeløse herredømme. Den har forankret det i den ejendomsret for den enkelte, der tjener til udbytning af medmennesket, og som forsvarer med næb og klør, samtidig med at den kultur prisgives, der ikke længere bidrager til dette forsvar eller passer til det, og mens alle de love for menneskeligt samliv i det hele taget tilsidesættes, som menneskeheden så længe og så modigt fortvivlet har kæmpet for.

Kammerater, lad os tale om ejendomsforholdene!

Dette har jeg gerne villet sige om kampen mod det overhåndtagende barbari, for at det også skulle være sagt her, eller for at også jeg skulle have sagt det.

Juni 1935.

TALE PÅ DEN II. INTERNATIONALE FORFATTERKONGRES TIL KULTURENS FORSVAR²⁵

For nu fire år siden udspillede der sig i mit land en række frygtelige begivenheder, som viste, at kulturen i alle dens ytringer var indtrådt i en dødelig farezone. Den fascistiske omvæltning fremkaldte straks i en stor del af verden de lidenskabeligste protester, dens voldsgerninger vakte afsky. Alligevel forblev de store sammenhænge uklare for mange af dem, der var fyldt med afsky. Enkelte af disse begivenheder blev nok opfattet, men deres elementære betydning for kulturens eksistens eller ikke-eksistens på ingen måde alment anerkendt.

De uhyrlige tildragelser i Spanien, bombardementer af åbne byer og landsbyer, nedslagtning af befolkningen i hele områder, åbner nu stadig flere menneskers øjne for de i grunden ikke mindre uhyrlige, blot i det ydre ikke så dramatiske begivenheder, der dengang fandt sted i lande som mit, hvor fascismen erobrede magten. De opdager nu de fælles uhyggelige årsager til ødelæggelsen af Guernica og til besættelsen af de tyske fagforeningers lokaler i maj 1933. Skriget fra dem, der dræbes på offentlige pladser giver styrke til det lidet hørte, anonyme skrig fra dem, der pines bag Gestapokældrenes mure; de fascistiske diktaturer er nu begyndt at anvende de metoder, de bragte i anvendelse over for deres eget proletariat, på proletariatet i andre lande; de behandler det spanske folk, som om det var det tyske eller italienske

folk. Når de fascistiske diktaturer fabrikerer deres flyvemaskinepark, får deres eget folk ikke smør, og det fremmede folk bomber. For smør og mod bomber stod fagforeningslokalerne – de blev lukket. Hvem kan i dag endnu nære tvivl om, at den måde hvorpå diktaturerne gensidigt låner hinanden deres krigsregimenter, er præcis samme måde hvorpå de giver handelen med varen arbejdskraft et gigantisk opsving, idet de i form af deres frivillige arbejdstjeneste stiller civile bataljoner til rådighed for kapitalen?

Da generalangrebet på de tyske og de italienske arbejderes økonomiske og politiske rettigheder satte ind, da arbejdernes ret til at organisere sig og pressens ytringsfrihed, da demokratiet blev kvalt, udløstes herved samtidig generalangrebet på kulturen i det hele taget.

Ikke straks og ikke umiddelbart satte man lighedstegn mellem ødelæggelsen af fagforeningerne og ødelæggelsen af katedraler og andre kulturmindesmærker. Og alligevel var der her tale om et centralt angreb på kulturen.

Det tyske og det italienske folk mistede, da dets politiske og økonomiske positioner var blevet dem fratøvet, enhver mulighed for kulturel produktivitet – selv Herr Goebbels keder sig i sine teatre – det spanske folk, der forsvarer sin jord og sit demokrati med våben i hånd, erobrer og forsvarer sin kulturelle produktivitet: for hver hektar jord en kvadratomme Prado-lærred.

Hvis dette er rigtigt, hvis kulturen er noget, der ikke kan skilles fra folkenes samlede produktivitet, når et og samme voldsindgreb kan fratage folkene smørret og sonetten, når altså kulturen er noget i den grad materielt, hvad kan der da gøres for at forsvare den?

Hvad kan den selv gøre? Kan den sætte sig til modværge? Den sætter sig til modværge, altså kan den. Kampen har forskellige faser. Det kulturelt beskæftigede enkeltindivid distancerer sig i første omgang ofte kun rent impulsivt fra de skrækkelige tilstande i deres lande. Men allerede det at betegne barbariet som barbari betyder at sætte sig til modværge. Så forener de sig mod barbariet, det er nødvendigt

for at yde modstand. De skrider fra protest til appel, fra klage til kampråb. De peger ikke blot på de forbryderiske gerninger, de nævner også forbryderne ved navn og opfordrer til at afstraffe dem. De erkender, at fordømmelsen af undertrykkelsen må ende med tilintetgørelse af undertrykkerne, at medlidenheden med barbariets ofre må føre til ubarmhertighed mod bødlerne, medfølelsen til harme og afsky for voldsgerningerne selv til vold. Mod enkelte grupper som den privilegerede klasses magtanvendelse må man sætte magt, folkets hele albesejrende magt.

Thi der er ikke længere nogen ende på de krige, de påfører os. De italienske flyvernaskineeskadriller, der havde styrket sig over det ulykkelige Abessinien, stiger med endnu varme motorer i luften og forener sig med de tyske eskadriller, for sammen med dem i fællesskab at styrte sig over det spanske folk. Slaget er endnu ikke forbi, og allerede viser sig over Kina det imperialistiske Japans flyvernaskineeskadriller.

Disse krige, såvel som andre krige hvorom vi har talt, må man erklære krig, og denne krig må føres som krig.

Kulturen, der længe, alt for længe, kun er blevet forsvaret med åndelige våben, mens den er blevet angrebet med materielle, og selv ikke kun er et åndeligt anliggende, men også og i særlig grad en materiel ting, må forsvares med materielle våben.

Juli 1937.

PLATFORM FOR VENSTREINDSTILLEDE INTELLEKTUELLE

1

Alle kulturelle bestræbelser, litterære eller af anden art, bevidst eller ubevidst civilisatoriske, har som forudsætning for deres virksomhed, at de angår *alle*, det vil sige alle menne-

sker, der omfattes af denne virksomhed, altså øver indflydelse.

2

En af grundene til den frygtelige mangel på resultater af vore kulturelle bestræbelser ser vi deri, at vi i almindelighed med vore arbejder, der var bestemt for „alle“ og skulle tjene „alles“ vel, i alt for høj grad netop henvendte os til *alle*. Udviklingen i Tyskland lærer os, at alle på ingen måde er for alle, og at der kun eksisterer ét bestemt lag, der netop adskiller sig fra alle andre ved at være parat til at repræsentere *alle*. Det er det lag, der med undergangen som alternativ, eller rettere fordi det på grund af samfundsordenen er dømt til bestandig at gå under, netop fordi dets undergang skaber *de andres* velstand, er nødt til at repræsentere alles interesser. Også dette lag må imidlertid for at opfylde denne mission først organiseres og beredes til opgaven. Det drejer sig om proletariatets lag.

3

Et sådant valg af det lag, der kan mobiliseres for *alles* interesser, kan diskuteres, da det er foretaget på grundlag af økonomiske kriterier. Man kunne ville foretage sit valg ud fra andre synspunkter, således at denne kampgruppe blev rekrutteret fra alle sociale lag. Man har f.eks. foreslået at anvende det barbariske og det humane som skillelinjer. Vi afviser disse kriterier, da de ikke ejer nogen organisatorisk kraft. Vi foretrækker at antage, at både det barbariske og det humane er noget, der kan frembringes, organiseres af menneskene. Var det ikke tilfældet, kunne jo kun udryddelsen (den korporlige tilintetgørelse) af hele befolkningsdele ophæve barbariet – og det er klart at kun ophævelsen af barbariet gør humanitet mulig: Et ideal af en ø af humanitet midt i et hav af barbari er uendelig farligt. Alle kan under alle omstændigheder, men i vore dage ganske særlig tydeligt,

overbevise sig om, at barbariet på ingen måde tåler forekomsten af sådanne øer og meget vel har magt til at tilintetgøre dem. Valget af det lag, som det alene kan betroes at redde den samlede civilisation, må foregå efter økonomiske kriterier, fordi kun et således konstitueret lag af mennesker besidder den iboende kraft og kan gives den organisatoriske form, der er nødvendig for at skabe tilstande, som *alle* kan være interesseret i, som altså kan danne grundlag for en virkelig kultur.

4

Også nationalsocialismen er et forsøg på at komme frem til universalitet. Den søger at sammenfatte *alle*, på grundlag og i form af *nationen*. Vi er ikke tilhængere af simpelt hen at betragte den som et metafysisk fænomen, at opfatte dens opkomst som en naturkatastrofe med den ængstelse og ærbødighed, man skylder vulkanudbrud, forhold som man er uden indflydelse på. Og som på deres side ikke har noget formål. Det kan måske forekomme elementært, men for at kunne handle, og det er vi nødt til, er det nødvendigt at betragte dette fænomen som skabt af mennesker, og dette er lettere, når man benytter samfundsmæssige kriterier. Når vi gør det, ser vi et småborgerligt lag, der har revet magten i staten til sig og med vold tilstræber *alles* forening inden for nationens rammer. En enig nation forekommer dem med verdensøkonomiens nuværende historiske struktur at kunne repræsentere de menneskegrupperes interesser, der er presset sammen under dets flag, forudsat at den er i stand til at repræsentere dem krigerisk. Den iagttagelse, at det ved voldsanvendelse er muligt at fratage andre mennesker og menneskegrupper deres ejendom, udbytte og udkonkurrere dem og så videre, stammer fra små- og storborgerskabets private iagttagelser. Vort samfunds økonomi hviler jo netop på opførelse af denne art.

5

Det nationalsocialistiske samlingsforsøg indebærer tilintetgørelse, udelukkelse og undertrykkelse af de menneskegrupper, der forstyrrer den nationale enighed, jøderne og arbejderne. Et nationalsocialistisk Tyskland er effektivt stærkere end et Tyskland, der ikke mener at behøve at føre krig, men holder fast ved økonomiske og sociale former, der fører til krig. Det er også indadtil stærkere og mere konsekvent end et Tyskland, der holder fast ved den kapitalistiske økonomi, men af politiske grunde beskytter sine arbejdere, hvortil økonomien ikke er indrettet. Fra den eksisterende (kapitalistiske) samfundsordens standpunkt er den nationalsocialistiske stat stærkere end den liberalistiske, og det betyder i denne sammenhæng ingenting, om de, der ejer produktionsmidlerne og jorden, regerer direkte, altså politisk, eller indirekte, uden synlig politisk magt – ja, tilmed politisk undertrykt – lader deres økonomiske magt virke som en naturmagt.

6

Hvad enten man antager, at kapitalismen vil beholde sin økonomiske magt ved hjælp af den mobiliserede middelstand, eller at middelstanden i nationalsocialismen etablerer sig som *stat* på kapitalistisk basis, at der altså så at sige har skubbet sig et lag ind mellem de to hinanden bekæmpende klasser, måske på grund af det umulige i at løse bonde-spørgsmålet inden for dette system (de to antagelser strider ikke mod hinanden) – bekæmpe nationalsocialismen kan man kun ved at bekæmpe den kapitalistiske økonomis system. Forbundsfølge i kampen mod nationalsocialismen kan kun arbejderklassen være. At bekæmpe fascismen og ville beholde kapitalismen er umuligt: Det ville betyde at føre kapitalismen tilbage til en på grund af dens uholdbarhed allerede opgivet svagere position. Ikke i sin ængstelige, liberalistiske form, der er tilbøjelig til at give efter for „pression“ fra proletarietets side, men kun i sin allermest nøgne og mest bru-

tale statsform kan kapitalismen prøve at overvinde sin egen, nu permanente krise. I løbet af meget kort tid vil hele borgerskabet have indset, at fascismen er den bedste statsform i den nuværende periode, ligesom liberalismen var det i den forrige. Fascismen kan kun bekæmpes af dem, der giver afkald på den private ejendomsret til produktionsmidlerne og hvad dertil hører og altså vil kæmpe sammen med den klasse, der heftigst bekæmper privatejendomsretten.

7

Med fuld ret betegner Hitler marxismen, det andet dybtgående forsøg på at samle *alle*, som det nationalsocialistiske samlingsforsøgs fjende. Men naturligvis er denne lære ikke årsag til uenigheden, tværtimod er årsagen til denne lære et økonomisk-politisk system, der gør de manges nød til de fås fordel, for kapitalismen eksisterer ikke på trods af de manges nød, men på grund af denne nød. *Almindelig* velfærd vil ikke forbedre den, men afskaffe den.

8

Den farligste, den eneste virkelige fjende af fascismen er, som fascismen selv ved, kommunismen. Det er ikke rigtigt at give sig til at overveje, om kommunismen nu også virkelig er stærk nok, det gælder om at styrke den. Efter fascismen, også heri har nationalsocialismen ret, kan kun kommunismen komme, intet andet. Kulturen vil være faldet eller stå med den.

KOMMUNISTERNE OG DEN TYSKE RELIGIONSSTRID

Blandt os kommunister var der til at begynde med ingen enighed om, hvordan man skulle stille sig til naziregimets forfølgelse af de kristne. I praksis skulle der ikke være store vanskeligheder. Vore folk ville åbne deres dør for alle, som forfulgt af nazisterne bankede på den, og vore folk ville lytte til alle, der talte mod nazisterne. Men teoretisk mente mange, at ødelæggelsen af kristendommen var en progressiv side ved fascismen, og man kunne roligt overlade den til fascismen.

Denne teori stred mod de praktiske nødvendigheder for kampen, der foregik over den bredest tænkelige front, thi der findes millioner af kristelige arbejdere, og var fuldstændig forkert. For det første havde nationalsocialismen ingen udsigt til at tilintetgøre kristendommen, da den måtte lade dens sociale grundlag bestå. For det andet argumenterede vore radikale neutralitetsteoretikere, som om det ved nazisternes angreb drejede sig om et angreb på religionen og ikke på den kristne religion. Forskellen er betragtelig og afgørende.

I Det tredje Rige foregår der nemlig ingen kamp mod religionen, men en kamp mellem to religioner. Nyhedenskab er ingen ateisme, men præcis som den gamle hedenskab en religion. Og tilmed er nyhedenskab i forhold til kristendommen en reaktionær religion. Nationalsocialismen bekæmper kristendommen og sætter i dens sted sin nyhedenskab, netop fordi den har brug for en religion, der bedre fremmer dens reaktionære mål. Den har brug for en krigersk religion, der hylder den enkeltes heroiske opofrelse, en ren tysk religion, dvs. en religion rettet mod alle andre folk. Når vi har bekæmpet den kristne religion som opium, fordi vi sagde, den lullede de undertrykte ind i passivitet, så må vi bekæmpe denne nye religion endnu kraftigere, da den uddeleger rusgift i meget større målestok, en statslig tvangsuddeling,

som forstærker de undertryktes passivitet over for deres undertrykkelse og yderligere gør dem til blinde redskaber for undertrykkelsens udbredelse til andre folk, højst aktive redskaber.

Kristendommen selv befinder sig imidlertid i en meget frugtbar kamp med sine egne hedenske levn og er tvunget til at revidere sin blinde underkastelse under staten, der bestandig har ført til velsignelse af krigen og betingelsesløst forsvar for forældede ejendomsformer.

I den tyske religionsstrid må vi kommunister kæmpe på den mere progressive religions side, helt på samme måde som vi i den nye verdenskrig, som vi for øjeblikket befinder os i, må stå ved demokratiernes side, ved de mere progressive statsdannelsers side. Det ene likviderer og afbryder ikke vor kamp for en materialistisk verdensanskuelse, det andet likviderer og afbryder ikke vor kamp for en socialistisk samfundsorden.

TALE OM FORNUFTENS MODSTANDSKRAFT

Over for de yderst strenge forholdsregler, der for nærværende bringes i anvendelse af de fascistiske stater mod fornuften, forholdsregler der er lige så metodiske som brutale, er det tilladt at spørge, om den menneskelige fornuft overhovedet vil være i stand til at modstå dette voldsomme angreb. Med sådanne alment-optimistiske talemåder som „Fornuften sejrer altid til sidst“ eller „Ånden udfolder sig aldrig friere, end når der øves vold imod den“ kommer man naturligvis her ingen vegne. Sådanne forsikringer er selv lidet fornuftige.

Faktisk kan den menneskelige tænkeevne i forbavsende grad beskadiges. Dette gælder for den enkeltes som for hele klassers og folkeslags fornuft. Den menneskelige tænkeevnes historie frembyder lange perioder af delvis eller fuldstændig goldhed, eksempler på afskrækkende degeneration og for-

krøbling. Sløvheden kan med dertil egnede midler organiseres i stort omfang. Under givne forhold forstå mennesket lige så godt at lære at to gange to er fem, som at det er fire. Den engelske filosof Hobbes sagde allerede i det 17. århundrede: „Hvis sætningen, at vinkelsummen i en trekant er lig med to rette, stred mod forretningsmændenes interesser, ville forretningsmændene straks lade alle lærebøger i geometri brænde.“

Man må antage, at de enkelte folkeslag aldrig frembringer mere fornuft, end de kan anvende (blev der frembragt mere, ville den ikke blive opsuget), tværtimod ofte mindre. Når vi altså ikke kan anvise nogen bestemt anvendelse af fornuften, en ganske bestemt momentan nødvendighed for opretholdelse af de bestående tilstande, kan vi heller ikke hævde, at fornuften vil slippe helskindet gennem de nuværende tider af svær forfølgelse.

Når jeg her siger, at fornuften må være nødvendig for opretholdelse af de bestående tilstande, for at den skal have nogen chance, er dette velovervejet. Jeg siger af gode grunde ikke, at den må være nødvendig for forandring af de bestående tilstande. At fornuft er nødvendig til at forbedre eksisterende, yderst dårlige tilstande, er efter min mening ikke tilstrækkelig grund til at håbe, at der vil blive anvendt fornuft. Dårlige tilstande kan vare uhyre længe. Man kan snarere sige: Jo elendigere forhold, des mindre fornuft, end: Jo slettere tilstande, des mere fornuft bliver der produceret.

Alligevel mener jeg – som sagt – at der vil blive frembragt så megen fornuft, som er nødvendig til opretholdelse af de bestående tilstande. Det drejer sig altså om, hvor megen fornuft dette er. For, endnu engang, når vi spørger, hvor megen fornuft der vil blive frembragt i den nærmeste fremtid, må vi spørge, hvor meget der vil være brug for til at opretholde de bestående tilstande.

Der kan næppe herske tvivl om, at forholdene i de fascistiske lande er yderst elendige. Levestandarden synker, og de er alle afhængige af krigen for at kunne klare sig. Man må imidlertid ikke tro, at der til opretholdelse af så elendige til-

stande kræves særlig lidt fornuft. Den fornuft, der her må tages i brug, der til stødighed må frembringes, og som ikke længe ad gangen kan kvæles, er ikke ringe, om end af en særlig beskaffenhed.

Man kan udtrykke det således: den må være forkrøbet. Det må være en fornuft, der kan reguleres, der til enhver tid mekanisk kan gøres større eller mindre. Den må kunne løbe langt og hurtigt, men må også kunne kækkes tilbage, når man fløjter. Den må kunne fløjte sig selv tilbage, skride ind mod sig selv, destruere sig selv.

Lad os undersøge den slags fornuft, der her er brug for. Fysikeren må være i stand til at konstruere optiske apparater til krigsbrug, der tillader at se på meget lang afstand, samtidig må han være i stand til *ikke* at se, hvad der tildrager sig i farlig nærhed af ham selv, skal vi sige på hans eget universitet. Han skal konstruere beskyttelsesmidler mod fremmede nationers angreb, men det er ham ikke tilladt at overveje, hvad der kan gøres ved de angreb, han udsættes for fra sit eget lands myndigheder. Lægen på hospitalet søger midler mod den kræftsygdom, der truer hans patient; men det er ham ikke tilladt at forske efter midler mod den sennepsgas og de luftbomber, der truer ham selv og hans hospital. Thi det eneste middel mod gasdøden ville være et middel mod krigen. Åndsarbejderne må stadig forbedre deres logiske kunnen for at udvikle deres fagområder, men de må have evnen til at kunne lade være med at anvende denne kunnen på almene områder. De har at sørge for, at krigen bliver frygtelig, men beslutningen om krig eller fred har de øjensynlig at overlade til folk af ringere intelligens. På disse vigtige områder, ser de metoder og teorier taget i anvendelse, som inden for deres egne fagområder som fysik eller medicin ville være helt middelalderlige.

Hvor stor en portion fornuft de herskende har brug for til at klare de løbende forretninger, er ikke noget de selv bestemmer: i en moderne stat er det en hel del, og mere når disse forretninger skal videreføres med andre midler, nemlig krigen. Den moderne krig sluger enorme mængder af fornuft.

Den moderne folkeskole blev ikke oprettet, fordi de dengang herskende lag af ideelle grunde ville gøre fornuften en tjeneste, men fordi de bredeste befolkningslags intelligens måtte højnes, for at den moderne industri kunne blive betjent. Hvis man i dag skruede de arbejdendes intelligens alt for meget ned, kunne industrien ikke opretholdes. Hvor ønskeligt det end af visse årsager ville forekomme de herskende lag, kan man altså ikke skrue den væsentligt ned. Med analfabeter kan man ikke føre krig.

Afhænger kvantiteten af den fornuft, der er brug for, således ikke af de herskende lags vilje, så frembringes denne nødvendige og derfor også garanterede kvantitet fornuft ikke uden videre i den kvalitet, som det herskende lag kunne ønske sig.

Allerede den kolossale udbredelse af fornuften ved folkeskolens oprettelse har foruden industriens højnelse også ført til en overordentlig forøgelse af de bredeste folkemassers krav i enhver henseende; herved er deres krav om herredømme blevet grundig befæstet. Man kan her opstille en læresætning: De herskende lag behøver til undertrykkelse og udbytning af de brede masser så store kvantiteter fornuft af så høj kvalitet hos disse masser, at det truer undertrykkelsen og udbytningen. Ved kølige betragtninger af denne art kan man komme til det resultat, at når de fascistiske regeringer rider til angreb mod fornuften, drejer det sig atter engang om Don Quixote-angreb. De er *tvunget* til at lade store mængder fornuft bestå, ja, selv uddanne den. De kan skælde ud på fornuften, så meget de vil. De kan fremstille den som en sygdom, de kan denuncere fornuften som dyrisk – også til disse taler behøver de radioen, der er blevet til ved fornuftens indsats. Til opretholdelse af deres herredømme har de hos masserne brug for lige så megen fornuft, som der kræves til at afskaffe deres herredømme.

November 1937.

HVORFOR TRUER SMÅBORGERLIGE OG SELV PROLETARISKE LAG MED AT GÅ OVER TIL FASCISMEN?²⁶

Fordi den verdenskrig, der rykker nærmere, opkaster det nationale spørgsmål, spørgsmålet om nationens forsvar mod truende indgreb af militær og økonomisk art. Fordi socialdemokratiet prisgiver nationen (for at redde forretningerne, mens man ved, at med nationen er også forretningerne prisgivet), de prædiker neutralitet i krigen og glemmer, at man må være stærk for at få neutraliteten respekteret, ikke svag. De gør ikke deres land stærkt nok til at få neutraliteten respekteret (ved magtfulde forbund, stålsættelse af værnevilljen, skabelse af selvstændige markeder osv.). Visse dele af befolkningen kræver derfor underkastelse under de stærke nabomagter, *konsekvensen* af den socialdemokratiske politik, dvs. de går over til fascisinen.

Fordi socialdemokratiet ikke har nogen opfattelse af fremtiden. Hverken uden- eller indenrigspolitisk. De kan ikke fylde den skandinaviske idé med socialt indhold, ikke anbringe socialismen på hele Skandinavians brede fundament. Indenrigspolitisk se f.eks. dets holdning til spørgsmålet om overproduktion af medicinere! Som om der var for mange læger! Hvor tror man egentlig de unge mennesker går hen, som man nægter en uddannelse?

Fordi socialdemokratiet ikke udbreder de socialistiske idealer og ikke gennemfører det socialistiske program. Det nytter ikke ved politiske midler at skrabe nogle fordele sammen for mellemlagene og proletariatet, hvis man ikke laver om på hele produktionen. Socialismen er ikke et spørgsmål om fordeling, men om produktion af goder. Produktionen må forøges, planlægges, befries for merværdiens og profittens udpresning. Med de fascistiske idealer hamler kun de socialistiske idealer op, og kun de ægte. Man sejrer ikke ved at sætte sit lys under en skæppe. Proletariatet og mellemlagene ville ikke frygte de socialistiske idealer, hvis de fik dem forklaret, de

har intet at frygte af dem, tværtimod.

Fordi socialdemokratiet hele tiden trækker sig tilbage fra kommunisterne, når de propagerer for de socialistiske idealer, denuncerer dem som utopiske og farlige for arbejderklassen og mellemlagene, altså fordi de selv fremkalder frygt for kommunismen og dermed for socialismen!

Fordi ejendommen (i den hidtidige, individuelle form) beskyttes bedre af fascismen end af socialdemokratiet; thi socialisterne kan kun beskytte – og forøge – ejendommen i dens socialistiske form.

For at bekæmpe fascismen, skal man ikke bekæmpe kommunismen, men oprette egne kampformationer, der er de fascistiske kampformationer jævnbrydige og overlegne. Man må drive propaganda for sine egne socialistiske idealer, forklare deres nytte og overlegenhed og progressive karakter og bevise det i gerning. Man må uden- og indenrigspolitisk have et stort program, der åbner perspektiverne mod fremtiden (skandinavisk sammenslutning og socialistisk økonomi). Man må slutte både uden- og indenrigspolitiske forbund, dvs. forene Sverige, Norge og Danmark og også arbejdere, bønder, intellektuelle og småhandlende (f.eks. vise, at priserne på landbrugsprodukter kun kan stige, hvis arbejdernes løn stiger og så videre).

[OM DE REELLE GRUNDE TIL KRIGE]²⁷

Einstein mener, at der i menneskene findes en dunkel drift, der af og til bryder ud i de afskyelige udskejelser, vi kalder krige, og som får dem til at glemme hele deres civilisation og besudle det fællesskab, de med så megen møje har opbygget. Efter hans mening udløses disse anfald af relativt små mængder trykt papir og ubehersket tale. Reelle grunde behøver ikke at findes. Da det i almindelighed ikke er til at få øje på nogen håndgribelig, nøgtern, diskutabel interesse i at føre krig – hvordan skulle man kunne mistænke et folk for at tro,

at det skulle kunne forbedre sin materielle stilling gennem krig? – må krigsårsagerne udelukkende søges i drifternes ikke-interessebetonede dunkle verden.

Hvad er det, der for Einstein skjuler krigens sande årsager, der udgøres af materielle interesser? Svaret er: den klassekamp, som han ikke lægger mærke til. Hvad han opfatter som det store folkeflertals ikke-interessebestemte forhold til krigen, er de undertrykte klassers virkelig manglende interesse i krigen. At det overvældende flertal af en krigsførende nation ingen interesse har i krigen forleder Einstein til den fortvivlede antagelse, at der findes dunkle, frygtelige drifter, der ikke behøver nogen fornuftig grund for at komme til udbrud. I virkeligheden er det imidlertid netop ikke det overvejende flertal, der bestemmer nationens skæbne under kapitalismen; det er ikke dets interesser, der danner grundlaget for de store aktioner: disse masser tvinges til at handle, uden egen grund, uden „interesse“. De befinder sig både magtmæssigt og ideologisk i hænderne på de førende lag, der både ved hjælp af organisationernes magt og ved hjælp af trykt papir og ubehersket tale tvinger dem til at handle, som om de, det undertrykte flertal, var reelt interesseret i krigen. Beredvillighed til blodige initiativer er ikke det samme som mordlyst; mordlysten er kun dens udartede form. Således foreligger der altså reelle interesser, men kun hos et forholdsvis lille lag, der i egen interesse tvinger hele nationen til handling. Klassernes kamp, resultatet af den manglende overensstemmelse mellem de forskellige klassers materielle interesser, tildækker den virkelige, altid højst konkrete, materielle krigsårsag (en for det herskende lag gyldig årsag); samtidig leverer den selv denne årsag. For den undertrykte klasse frembyder krigen, så længe den ikke kan blive af med sine undertrykkere, den eneste udsigt til at forbedre sin lod – ofte tilmed udsigten til at befri sig fra selve disse undertrykkere. Den håber (og trykt papir og ubehersket tale opmuntrer den i sådanne forhåbninger, og intellektuelle bliver interesseret i – materielt og ideelt – at skrive på papir og tale ubehersket) dog i det store og hele at kunne deltage i det eventuelle rov,

om end som den almindelig anerkendt snydte partner. Den mærker imidlertid først og fremmest det økonomiske pres fra andre konkurrerende stater, som fremkalder krig, mere smertefuldt og mere umiddelbart end det førende lag. Det er altid muligt at bilde den ind, at en stor del af dens vanskeligheder stammer fra udlandet. Dens beredvillighed til at gå til det yderste må forklares ved dens frygtelige situation. Dens stilling er altid uholdbar. Den må prøve ethvert middel, må ikke sky selv de største udgifter. De uophørlige røveriske angreb fra den herskende classes side mod den beherskede fremkalder i denne en vis nihilisme, der forekommer de intellektuelle, der ikke længere bemærker denne permanente krig, noget påfaldende.

[NOTATER] ANGAENDE ET MAGNA CHARTA FOR DE UNDERTRYKTE FOLK

Da de store lande, der har erklæret erobrerlandene krig, har lavet deres Magna Charta, burde der også findes et Magna Charta for de undertrykte nationer selv. Hvis det eksisterende charter indeholder, hvad der planlægges med dem, skulle dette nye charter indeholde, hvad de selv planlægger. Uden et sådant andet charter ville det første kunne opfattes, som skulle de undertrykte folk, i stedet for som hidtil at måtte erlægge tribut som slaver, nu til gengæld modtage gaver som tiggere.

At ville opdrage Europas folk til liberale ideer uden at ændre deres fundamentale levevilkår, som umuliggør liberale ideer, er det samme som at ville opdrage lungepatienter til at lade være med at hoste, mens man lader dem beholde deres tb. Der er ingen tvivl om, at nazisystemet udviser en ubeskrivelig råhed, men det er dog ikke råheden, der fremkalder de store, stadige krige. Ikke alene er det tyske folk ikke som

helhed råt eller krigerisk; ikke engang de klasser, der behersker det tyske folk, og som er krigeriske, er det på grund af råhed.

Industrien og de store jordejere med deres embeds- og militæradel behøver krigen, hvis de ikke skal gå under. De store grundejere måtte i Tyskland opretholde en kompris, der var tre gange så høj som verdensmarkedet, og alligevel var de store jordejere hele tiden på fallittens rand. Industrien kunne kun beskæftige den kolossale hær af arbejdsløse ved at fremstille færdigvarer, som den ikke havde noget marked til. Den greb da til den anden mulighed og fremstillede ødelæggelsesmidler, flyvemaskiner, tanks, kanoner. Nazisterne rekrutterede deres stødtropper og deres parti blandt de arbejdsløse i byerne og de forgældede bønderes sønner på landet. Terroren var og er uhyrlig, men netop så uhyrlig, som den må være, for at disse klasser kunne føre krig. Så megen eller nogenlunde så megen terror er nødvendig for at holde folkene til krigen, det tyske som andre, nazisterne behersker. Når der tales om „unødigt“ terror, drejer det sig om de lags eller individers bestialiteter, som man netop også har brug for til dette formål, nemlig krigens førelse.

Det er imidlertid ikke blot terroren, der holder det tyske folk til krigen. Denne kendsgerning beskæftiger mange mennesker.

[SAMLING AF DE TYSKE HITLER- MODSTANDERE I EKSIL]

[*Brev til Thomas Mann*]

Højest ærede hr. Mann, De ved, i hvor høj grad de forsøg ligger mig på hjerte, der gøres på at tilvejebringe en samling af de tyske Hitlermodstandere i eksil, idet det jo i særlig grad var spliden mellem de store arbejderpartier i republik-

ken, der bar en hovedpart af ansvaret for Hitlers magtovertagelse. Da jeg ved, hvor meget De vil kunne bidrage til en samling, føler jeg mig forpligtet til at underrette Dem om den overordentlig smertelige forbavselse, som Deres i så høj grad understregede tvivl om eksistensen af en stærk modsætning mellem Hitlerregimet og dets følgesvende og de demokratiske kræfter i Tyskland har fremkaldt hos alle, som jeg har talt med efter sammenkomsten. Repræsentanterne for de tidligere arbejderpartier og tydeligvis på grund af dybt religiøse følelser heller ikke Paul Tillich opfatter det hverken som deres ret eller pligt at sætte sig til doms over det tyske folk, deres plads forekommer dem at være i forsvarerskranken. Hitlertysklands forbrydelser er indlysende, og vi fordrevne var de første, der afslørede dem og kaldte en verden, der længe var skeptisk eller inddifferent, til modværge. Det er imidlertid også os, der kender dette monsters forbrydelser mod hans eget folk, og vort folks modstand mod hans regime. Den tyske krigsførelse viser med frygtelig klarhed, at regimets fysiske terror har medført uhyrlige åndelige og moralske forkrøblinger hos de mennesker, der er udsat for den. Imidlertid har også alene indtil 1942 over 300.000 mennesker i Tyskland ofret deres liv i en for det meste usynlig kamp mod regimet, og ikke mindre end 200.000 aktive Hitlermodstandere sad ved krigens begyndelse i Hitlers koncentrationslejre. Endnu i dag binder Hitlermodstanderne i Tyskland mere end 50 divisioner af Hitlers elitetropper, de såkaldte SS. Det er intet ringe bidrag til nedkæmpelsen af Hitler. Over for disse kæmpere forekommer det mig, at vi, der kan bidrage så meget mindre, har et stort ansvar. Jeg konstaterede da også hos alle vore venner en ægte frygt for, at De, højest ærede hr. Mann, der i højere grad end nogen anden af os har Amerikas øre, kunne bidrage til at øge tvivlen om eksistensen af betydelige demokratiske kræfter i Tyskland, thi ikke alene Tysklands skæbne, men også Europas afhænger vel af, at disse kræfter bliver hjulpet til sejr. Jeg skriver dette brev, fordi jeg er ærligt overbevist om, at det ville være særdeles vigtigt, hvis De kunne berolige vore

venner angående Deres stilling i dette det vigtigste af alle spørgsmål.

Deres Bertolt Brecht

1. december 1943.

III ERKLÆRINGER, FORSLAG 1947-1956

FORKLARING OVER FOR KONGRES-
UDVALGET TIL UNDERSØGELSE AF
U-AMERIKANSK VIRKSOMHED²³

Jeg er født i Augsburg (Tyskland) som søn af en fabriksdirektør og studerede naturvidenskab og filosofi ved universiteterne i München og Berlin. Som tyveårig sanitetsoldat i første verdenskrig skrev jeg en ballade, som Hitlerregimet femten år senere angav som grund til at fratage mig mit tyske statsborgerskab. Digtet drog til felts mod krigen og dem, der ønskede at forlænge den.

Jeg blev stykkeskriver. Tyskland syntes en overgang at være på vej til demokrati. Der fandtes talefrihed og kunstnerisk frihed.

I anden halvdel af 20'erne vandt de gamle reaktionære militaristiske kredse imidlertid atter terræn. Jeg stod dengang på højden af min karriere som stykkeskriver, mit stykke „Skillingsoperaen“ blev opført over hele Europa. I Tyskland hørtes imidlertid allerede røster, der ønskede at afskaffe den kunstneriske frihed og ytringsfriheden. Humanistiske, socialistiske, ja, selv kristelige ideer blev kaldt „utyske“, et ord jeg stadig dårligt kan forestille mig uden Hitlers ulveagtigt hylende tonefald. Samtidig blev folkets kulturelle og politiske institutioner udsat for rasende angreb.

Weimarrepublikken havde, trods alle sine svagheder, et kraftfuldt valgprog, anerkendt af de bedste forfattere og kunstnere af enhver art: *Kunsten for folket*. De tyske arbejdere, hvis interesse for kunst faktisk var stor, udgjorde en særlig vigtig del af det almindelige publikum, læsere og teatergængere. Deres lidelser i en katastrofal økonomisk krise, der mere og mere truede deres kulturelle standard, og den voksende magt hos de militaristisk-feudale, imperialistiske levn fra fortiden alarmerede os. Jeg begyndte at skrive digte, sange og stykker, som skildrede, hvad folket følte, og angreb dets fjender, der nu åbenlyst marcherede under Adolf Hitlers hagekors.

Forfølgelserne på kulturens område tiltog gradvis. Kendte malere, forlæggere og tidsskriftsredaktører blev retsligt forfulgt. Ved universiteterne blev der iscenesat politisk heksejagt, mod film som „Intet nyt fra Vestfronten“ blev der drejet en koncentreret hetz. Dette var naturligvis kun forberedelserne til mere drastiske forholdsregler. Da Hitler greb magten, forbød man malere at male, forfatterne at skrive, og nazipartiet bemægtigede sig forlag og filmstudier. Men selv disse anslag mod det tyske folks kulturelle liv var kun begyndelsen. De blev udtænkt og gennemført som åndelig forberedelse til den totale krig, som er kulturens totale fjende. Da krigen kom, gjorde den en ende på alt dette. Det tyske folk lever nu uden tag over hovedet, uden tilstrækkeligt at leve af, uden sæbe, uden det nøgne grundlag for kulturen.

I begyndelsen var kun meget få mennesker i stand til at se forbindelsen mellem de reaktionære indskrænkninger på det kulturelle område og det endelige anslag mod selve folkets fysiske eksistens. De demokratiske, antimilitaristiske kræfters anstrengelser viste sig at være alt for svage.

Jeg måtte forlade Tyskland i februar 1933, dagen efter rigsdagsbranden. Der begyndte nu en eksodus af forfattere og kunstnere, som verden ikke tidligere havde oplevet. Jeg slog mig ned i Danmark, og viede fra nu af mit hele litterære arbejde til kampen mod nazismen ved at skrive stykker og digte.

Nogle digte blev smuglet ind i Det tredje Rige, og de danske nazister, støttet af Hitlers gesandtskab, begyndte snart at forlange, at jeg skulle udvises. Dette afviste den danske regering. I 1939, da krigen syntes at stå for døren, begav jeg mig imidlertid til Sverige. Jeg kunne kun blive der et år. Hitler faldt ind i Danmark og Norge.

Vi fortsatte vor flugt mod nord og kom til Finland. Hitlers tropper fulgte efter. Finland var allerede fuldt af nazidivisioner, da vi i 1941 rejste til Amerika. Vi rejste gennem Sovjetunionen med den sibiriske jernbane, som transporterede tyske, østrigske, tjekkiske flygtninge. Ti dage efter at vi havde forladt Vladivostok på en svensk damper,

faldt Hitler ind i Sovjetunionen. Skibet lastede kopra i Manila. Nogle måneder senere overfaldt Hitlers forbundsfæller denne ø.

Jeg formoder, at nogle af mine stykker og digte, skrevet i kampens tid mod Hitler har foranlediget Kongreskomiteen til at indstævne mig.⁶²

Mit arbejde, også det der var rettet mod Hitler, var hele tiden af ren litterær art, og ikke afhængigt af nogen. Som gæst i De Forenede Stater har jeg på ingen måde udøvet nogen virksomhed angående dette land, heller ikke litterært. I forbifarten skal det være bemærket, at jeg ikke er drejebogsforfatter. Jeg er mig ikke nogen indflydelse bevidst, som jeg kan have udøvet på filmindustrien, hverken politisk eller kunstnerisk.

Dog føler jeg mig, stævnet for Kongreskomiteen for u-amerikansk virksomhed for første gang fristet til at ytre et par ord angående amerikanske forhold. Når jeg ser tilbage på mine erfaringer som stykkeskriver og digter i Europa gennem de to sidste årtier, ville jeg gerne sige, at det store amerikanske folk ville miste meget og risikere meget, hvis det tillod nogen at indskrænke ideernes frie konkurrence på det kulturelle område eller skride ind mod kunsten, der må være fri for at være kunst.

Vi tilbringer vort liv i en farlig verden. Vor civilisations tilstand er sådan, at menneskeheden allerede er i besiddelse af alle midler til at blive ovenud rig, men i det store og hele stadig er slået med fattigdom. Store krige er overgået os, større forestår, fortæller man os. En af dem kan meget vel opluge menneskeheden som sådan. Vi er måske den sidste generation af arten menneske her på jorden. Ideerne om hvordan man kan benytte de nye produktionsmuligheder er ikke blevet synderlig udviklet, siden heste måtte udrette, hvad mennesket ikke magtede. Mener De ikke, at i en sådan kritisk situation bør enhver ny idé undersøges nøje og frit? Kunsten kan tydeliggøre, ja, forædle sådanne ideer.

1947.

VI NITTEN

Fra De Forenede Stater kommer den næsten utrolige meddelelse, at nogle af de bedste forfattere nu skal i fængsel. Da jeg for halvandet år siden sad sammen med dem på anklagebænken i Washington, kan jeg berette derom – man siger mig, at nogle mennesker, der har set mine stykker, ikke anser mig for at være løgner. Det, der dengang reddede mig, var ikke, at man ikke kunne overbevise mig om noget anslag mod Amerika – det har man heller ikke kunnet for deres vedkommende, der nu skal i fængsel – men at jeg ikke var amerikansk borger. Man havde nemlig stævnet os nitten, forfattere, filminstruktører, skuespillere for en kongreskomité for at spørge os, om vi var medlemmer af det kommunistiske parti. På dette tidspunkt, to år efter krigens afslutning, var der nemlig udgået anvisning til kunstnerne i de store filmatelierer i Hollywood om at fremstille film mod Sovjetunionen, Amerikas forbundsfølle i krigen. Branchen havde stillet store summer til rådighed, og nogle drejebøger var også blevet bestilt. Men på besynderlig vis blev de ikke til noget. De gode filmskribenter var ikke tilbøjelige til at medvirke, de dårlige ude af stand til det. Ikke alle gode filmskribenter var progressive, men befolkningen var endnu ikke parat til at kaste smuds på heltene fra Stalingrad, der havde sparet Amerika for så mange ofre. Den måtte først bearbejdes. Frem for alt måtte der statuere et eksempel, nægtelsen af blindt at adlyde en ordre fra oven måtte straffes i al offentlighed. Det var grunden til, at en række kunstnere offentligt skulle udspørges, om de tilhørte det kommunistiske parti.

For et sådant medlemskab var der ikke forudset nogen fængselsstraf eller bøde; dette parti var ikke illegalt, ikke dengang. Dog findes der i dette land straffe, der synes langt mere harmløse, men ikke er det. Mens staten ikke herved kommer ind i billedet, ender det dog med henrettelse, man kunne kalde det en kold henrettelse, på samme måde som man der benævner en ganske speciel form for fred den

kolde krig. Denne kolde henrettelse eksekveres af erhvervslivet; delinkventen bliver ikke berøvet livet, men midlerne til livets opretholdelse, hans navn kommer ikke i avisens dødsliste, men på den sorte liste. Den, der har set den skræk for fattigdommen og ydmygelsen, der i dollarens land bemægter sig mennesket uden dollar, vil ikke foretrække straf gennem afskedigelse for nogen straf, som staten idømmer. I vort tilfælde hjalp staten for øvrigt erhvervslivet ved at optræde som stikker. Den udspurgte under edsansvar de mistænkte om deres partitilhørighed. Nu blev De Forenede Staters forfatning skrevet på et tidspunkt, da Frihedsgudinden endnu havde olie på lampen og ikke i ansigtet. Således forbød forfatningen den nye stat at optræde som stikker for de rige og mægtige: ingen måtte udspørges om sin religion, verdensanskuelse eller parti. Da forfatterne, instruktørerne og skuespillerne under edsansvar blev udspurgt af Kongreskomiteen, henholdt de sig til denne forfatningsbestemmelse. De nægtede at svare. Og man bør yderligere vide, at de langt fra alle tilhørte det kommunistiske parti; de fleste var ikke medlemmer, og havde, hvis de havde svaret, kunnet give et svar, der ikke kunne skade dem, og vægrede sig altså kun, fordi de ønskede forfatningen respekteret. Hvad derpå skete var slemt for dem, men spåede værre for deres land. For at have vist agtelse for forfatningen blev de dømt fængsel for at have vist foragt for Kongressen. Selv undgik jeg at blive dømt, da jeg som ikke-amerikaner var pligtig at svare på spørgsmålet; jeg var ikke beskyttet af forfatningen. Mine amerikanske kolleger var beskyttet af forfatningen, blot var forfatningen ikke beskyttet. I virkeligheden var de ikke helt ubekendt med eller uvidende om, at de udsatte sig for fare, da de satte deres lid til forfatningen. De ænsede imidlertid ikke faren; det var dem om at gøre at meddele landet, at det selv var i fare. Disse urokkelige tilræbte deres lands justits: Vis alle, hvem du er! Tag en stok og hug ind på uskyldige, for alles øjne! Så du ikke længere kan narre nogen! Godt, justitsen tog en stok og huggede ind på de uskyldige, for alles øjne. Hvad ved vi altså nu? Vi ved, hvordan det forholder sig

med denne justits, men også at der findes mennesker, der er parat til at ofre sig for, at deres landsmænd og hele den øvrige verden erfarer sandheden. Salut venner!

1950.

TIL KONGRESSEN FOR KULTUREL FRIHED

De er kommet sammen for at drøfte frihedens fremtid, den kulturelle, hører jeg, og også den politiske og økonomiske, håber jeg. En sådan drøftelse, ja, en uafbrudt række sådanne drøftelser, er absolut nødvendig, thi i mange lande, de fleste, lever størstedelen af befolkningen, den arbejdende, stadig i absolut, om end tilsløret slaveri og har ikke frihed til at foretage sig noget til ændring og forbedring af livet i økonomisk henseende. At drøfte dette bliver Deres opgave. Friheden til at forbedre sit liv – ordet „liv“ forstået i dets mest elementære betydning – er den mest fundamentale af alle menneskets friheder. Af den afhænger kulturens udvikling, og det har ingen mening at tale om frihed og kultur, hvis man ikke omtaler denne frihed til at forbedre livet. Den første betingelse for et bedre liv er atter freden, sikkerheden for freden. Lad os dog allerførst undersøge alle samfundssystemer, som vi kan forestille os, med henblik på, om de kan eksistere uden krig. Lad os allerførst kæmpe for friheden til at forlange fred. Lad ingen sige: Vi må først finde ud af, hvad det skal være for en fred. Lad alle sige: Først må der være fred. Lad os i denne forbindelse ikke finde os i udflugter, lad os ikke afskrække af anklagen for at være naive! Lad os simpelt hen være for freden! Lad os diffamere alle regeringer, der ikke diffamerer krigen! Lad os ikke tillade, at atombomben skal afgøre kulturens fremtid!

Det er blevet sagt, at man opnår friheden ved at tage sig den. Lad os da allerførst tage os den frihed at arbejde for freden!

[TO SAMFUNDSORDNER]

Når der på grund af særlige forhold i en del af et land opstår en ny samfundsorden, mens den anden forbliver i den gamle, må man forvente et skarpt fjendskab mellem disse to dele af landet. Hver for sig vil de føle sig truet, og de vil gensidigt betegne hinanden som barbariske.

I den østlige del af Tyskland er der efter en skrækkelig krig opstået en arbejder- og bondestat, der behandler politik og økonomi efter helt nye principper. Ejendoms- og produktionsforhold er blevet grundigt forandret, og offentlig administration såvel som befolkningens meningsdannelse følger hidtil uhørte metoder. Som man vil vide, har det hidtil uhørte ingen god klang; det man endnu ikke er vant til at høre, gælder for utilbørligt. Således trænger de nye principper og metoder til en forklaring, mens de gamle anses for at være „indlysende“.

Den vestlige del af Tyskland er forblevet under de store borgerlige besiddelsers herredømme og dermed under de borgerlige ideers. Der findes arbejdsgivere og arbejdstagere, og de første kan fuldstændig frit give eller undlade at give arbejde, de andre helt frit tage eller undlade at tage arbejde. Imidlertid sulter arbejdsgiverne ikke, når de undlader at give, mens arbejdstagerne sulter ihjel, når de undlader at tage arbejde.

ÅBENT BREV TIL TYSKE KUNSTNERE OG FORFATTERE²⁹

Med forfærdelse har jeg, som mange andre, af Otto Grotewohls³⁰ tale, hvori han kræver fællestyske drøftelser til forbedelse af almindelige, frie valg, forstået, hvor alvorligt Den Tyske Demokratiske Republiks regering bedømmer situationen i Tyskland.

Får vi krig? Svar: Hvis vi ruster til krig, får vi krig. Vil

tyskerne skyde på hinanden? Svar: Hvis de ikke taler med hinanden, vil de skyde på hinanden.

I et land, der gennem lang tid har eksisteret som en helhed, og som pludselig ved magt er blevet revet i to, forekommer der overalt og til enhver tid mange konflikter, der må bilægges. Dette kan foregå på mange måder. Hvis der findes hære, vil det ske på krigerisk vis. Senest når der opstår fare for, at der opstår sådanne hære, må der under alle omstændigheder gøres en ny anstrengelse for at opnå en genforening med fredelige midler, som bortset fra de uhyre fordele ved en sådan enhed vil afskaffe konflikterne. Mennesker af alle erhverv, alle i lige høj grad truet, må bidrage til at afskaffe de spændinger, der er opstået. Som forfatter vender jeg mig til tyske forfattere og kunstnere og beder dem forlange af deres folkerepresentation på et tidligt tidspunkt af de forhandlinger, vi håber kommer i gang, at drøfte følgende:

1. Fuldstændig frihed for bogen med én undtagelse.
2. Fuldstændig frihed for teatret med én undtagelse.
3. Fuldstændig frihed for den bildende kunst med én undtagelse.
4. Fuldstændig frihed for musikken med én undtagelse.
5. Fuldstændig frihed for filmen med én undtagelse.

Undtagelsen: Ingen frihed for skrifter og kunstværker, som forherliger krigen eller fremstiller den som uundgåelig, samt for dem der befordrer hadet mellem folkene. Det store Carthago førte tre krige. Efter den første var det stadig mægtigt, efter den anden stadig beboeligt. Efter den tredje eksisterede det ikke.

26. september 1951.

[APPEL TIL FORNUFTEN]

[Svar på spørgsmål fra en forfatter]³¹

1. Hvorfor har De ikke fortsat Deres opråb af september 1951 ... det er nu oktober 1952, der er således gået over et år.

[Svar]: Som forfatter vendte jeg mig til tyske kunstnere og forfattere. Pressen i DDR offentliggjorde og tilsluttede sig disse forslag, og førende statsmænd i DDR udtalte deres billigelse. Nogle få aviser i Forbundsrepublikken offentliggjorde ligeledes forslagene, her og der med tilslutning; at forfattere og kunstnere offentligt skulle have gjort dem til deres, har jeg intet erfaret om, og ingen statsmænd udtalte deres billigelse. Forslagene var ikke alene rettet til DDR, de kan ikke virkeliggøres alene i én del af Tyskland, hvor fredelig den end måtte være. Krig kan kun afværges, hvis begge eventuelle modstandere giver afkald på den. Ikke ved at „i hvert fald“ den ene er mest mulig fredelig.

2. Hvorfor har De drønet som en basun foran Jerichos mure, siden har De imidlertid holdt mund? Hvorfor har De først kastet en sten i vandet, siden bekymrede De Dem ikke det mindste om, hvad der skete ved bredden? Ville De optræde som pædagog? Er De faldet som offer for hovmod efter først at have optrådt kollegialt? Havde De pludselig fået mistanke om, at det ikke længere betalte sig?

[Svar]: Jeg har ikke hidtil læst, set eller hørt noget kunstværk, blevet til eller trykt i DDR, der forherliger krigen og fremstiller den som principielt uundgåelig for landet, og intet der fremmer hadet mellem folkene. Derimod har jeg læst om femelister, sammenkomster af det af hele verden som forbryderisk fordømte SS, om antisemitiske processer samt om erindringsværker, der berømmer nazisterne. Jeg må tilføje, at jeg ikke har erfaret om noget kunstværk med denne tendens. Jeg må imidlertid have lov til at tvivle på, at et

sådant, hvis det fandtes, ikke ville blive offentliggjort. I denne forbindelse var det ikke hovmod, der bemærkede sig mig, men forfærdelse. Jeg har ikke fået mistanke om, at det ikke længere betalte sig at appellere til fornuften, men jeg vidste og ved ikke, hvordan jeg kunne smitte bare kunstnere og forfattere i Forbundsrepublikken med min forfærdelse eller med mit behov for at appellere til fornuften.

3. Eller skammede De Dem? Skammede De Dem over, at De samme år 1951, da de affattede Deres appel „Til alle tyske kunstnere og forfattere“ i Aufbau-Verlag, Berlin, offentliggjorde Deres „Hundert Gedichte“ med digtet „Kommunardernes resolution“, hvis refræn lyder:

Eftersom I kun tror på kanoner
Andre tungemål er til besvær
Taler vi nu jeres sprog, og derfor
Retter vi kanonerne mod jer.³²

4. Skammede De Dem på Deres kollega Johannes R. Bechers vegne, der skrev en „Den tyske ungdoms kampsang“, hvis omkvæd lyder således:

Seht, herrlich schon grünen die Saaten!
Es singt von der Oder zum Rhein!
wir wollen des Volkes Soldaten
und Kämpfer der Heimat sein!

Wir sind des Volkes Soldaten,
und Deutschland wird Dein sein und mein!³³

et omkvæd, der lader en få den tanke, at navnet Johannes R. Becher kunne være et pseudonym for Heinrich Anacker?

[Svar]: Jeg skammer mig ikke over at have offentliggjort min 20 år gamle sang „Kommunardernes resolution“ i et

bind udvalgte digte. Hvis De blot havde aftrykt endnu et par linjer af dette digt, ville det have været klart, at det drejer sig om kommunardernes svar år 1871 på et sølle bourgeoisies trusel om at udlevere Paris til Bismarck og den reaktionære Thiers. Jeg kan ikke gøre for, at denne sang er uhyggeligt aktuel. Heller ikke skammer jeg mig over J.R. Bechers „Den tyske ungdoms kampsang“, hvor han lader den synges, at de vil være *folkets* soldater fra Oder til Rhinen, så Tyskland kan tilhøre dem, hvad det ikke gør i dag.

5. Skammede De Dem, da De i „Berliner Zeitung“ for 18. juli 1952 nr. 165, side 3 læste: „For som kunstner at styrke vort hjemlands forsvarskraft forpligter Hans Rodenberg sig til ved en kommende enhed af vore nationale stridskræfter at hjælpe med til at give de unge soldater fra by og land et nærmere indtryk af vor kunsts og literaturs skatte“?

[Svar]: Jeg skammer mig ikke over Hans Rodenbergs løfte ... Når det blev nødvendigt at opstille en hær, fordi alle tilbud om fredelig genforening blev afvist, er det nødvendigt at styrke dens forsvarskraft (*forsvarskraft*) med kunstens og litteraturens støtte. De må indrømme, at dette i hvert fald ikke er almindeligt.

6. Skammede De Dem ikke, da De erfarede, at distriktssekretær Quandt for SED i Schwerin i anledning af den 139. dødsdag for den nationalistiske og militaristiske digter Theodor Körner i Wöbbelin, Kreis Ludwigslust, udtalte: „Theodor Körner accepterede og billigede en retfærdig krig, der tjener folkets interesser. Med våben i hånd forsvarede han vort fædreland, og derfor er han det store forbillede for vores ungdom“?

[Svar]: Jeg sætter ikke videre pris på Theodor Körner, men at han roses for at forsvare hjemstavnens kan jeg ikke se noget slemt i, undtagen for den, der planlægger at angribe andre menneskers hjemstavn.

7. Skammede De Dem, da De erfarede, at den barbariske film „Jøden Süß“ af nazisten og antisemitten Veit Harlan var solgt til Libanon af et sovjetisk udlejningsselskab?³⁴

[Svar]: Jeg kender ikke noget til et sådant salg ... jeg ville ikke billige det.

8. Skammede De Dem over, at den tidligere nazigeneral Vinzenz Müller forbereder tusinder af unge mænds eventuelle død i den Tyske Demokratiske Republik, han der er kollega til den tidligere nazigeneral og nuværende fæhoved Zamcke, der ikke undser sig for hver gang han vrøvler i den tyske Forbundsrepublik at beskytte sine kolleger krigsforbrydere med ordet „såkaldte“?

[Svar]: Jeg har intet hørt om general V. Müllers krigsforbrydelser. Han var kollega til krigsforbrydere, jeg også.

9. Eller skammede De Dem overhovedet ikke?

10. Vidste Deres venstre hånd ikke, hvad den højre gjorde?

11. Vidste Deres skrivende hænder ikke, hvad Deres hoved tænkte?

12. Er De blevet skizofren, Bertolt Brecht?

13. Eller gjorde De nar af os forfattere i den Tyske Forbundsrepublik? Regnede De med, at hos os gjaldt, som hos Dem, formelen „Mann ist Mann“?

[Svar]: Alle disse spørgsmål er i grunden kun det ene, om jeg er bestukket. Jeg tror, at dette spørgsmål også ville blive stillet, hvis jeg foreslog at gengive de blinde deres øjnes lys eller de døve hørelsen. Jeg har ikke mine meninger, fordi jeg opholder mig her, men jeg opholder mig her, fordi jeg har de meninger, jeg har.

Meget vigtigere er det at undgå den krig, som en vedvarende deling af Tyskland ville lade rykke os så frygteligt meget nærmere. Hvad vil forfatterne i Forbundsrepublikken gøre for at få optaget forhandlinger? Når man ikke ligefrem kan befale dem at arbejde mod krigen – hvordan kunne man eventuelt bestikke dem til det? Tiden er ved at løbe ud. Hvis Tyskland bliver overfaldet, vil det blive forsvaret – mod dets forfattere og kunstnere eller for dem.

November 1952.

[BILLEDE AF TYSKLAND EFTER ALMINDELIGE VALG]

[Svar på en forespørgsel]

De spørger mig, hvordan et Tyskland ville se ud, der var fremgæet af almindelige valg. De frygter, at intet i så høj grad svækker beredvilligheden til de så nødvendige forhandlinger som den almindelige manglende evne til at forestille sig et Tyskland, der hverken var helt kapitalistisk eller helt socialistisk, dvs. et Tyskland der hverken var formet helt efter den ene tyske befolkningsdels vilje, eller efter den andens. Godt, jeg skal beskrive for Dem, hvad jeg forestiller mig.

Jeg antager, at valgene i de to dele af Tyskland ville give flertal for den del, hvor de finder sted. Måske forbavser det Dem. Efter alt hvad De – i Vestberlin – har hørt og læst, ville DDRs befolkning med stormende begejstring benytte direkte og hemmelige valg som anledning til at afkaste „slaveriets åg“ og vende tilbage til den samfundsform, der findes i Forbundsrepublikken. Dette betragter jeg som en stor misforståelse. Her hører jeg mange mennesker brokke sig. Forsyningssituationen er blevet meget bedre, men er endnu langt fra god nok. Mange føler sig ikke hjemme ved tingenes nye tilstand og er således ude af stand til at medvirke til at

fjerne det, som de finder forkert, det de lider under, ved aktivt og kritisk at tage del i opbygningen af det nye samfund. Vanskelighederne er altså store, og den enes entusiasme blander sig med den andens vrissenhed. Jeg tror imidlertid, at hvis det blev alvor med valgene, var der ganske bestemte *kendsgerninger*, der ville være afgørende.

Bønderne – og ikke kun dem der har fået jord for første gang – ville ikke atter vælge junkerne, hvis jord de nu dyrker. Deres overvældende flertal ville ikke ønske, at den store praktiske hjælp de får fra de nye maskinudlejningsstationer skulle ophøre. Og de er i mellemtiden blevet oplyst om den krigeriske rolle, junkerne har spillet til Tysklands fordærv. De foretrækker kulturhusene, som man har lavet slottene om til.

Arbejderne, der i begyndelsen var forskrækkede over det nye arbejdstempo, der var nødvendigt for at opnå en afgørende produktionsstigning, har lært at indse, at denne produktion kommer alle til gode, og kappestriden mellem ideer og kræfter er i fuldt og tiltagende sving. Arbejdernes indflydelse på det samlede offentlige liv er stor, og arbejderne lærer hele tiden at udnytte den bedre.

Mange ser i de nye bydele som Stalinallé med deres beboelsespaladser med masser af plads og lys de første eksempler på, hvordan man har tænkt sig fremtiden. De nye byer, der vokser op omkring nye industrier, er fra begyndelsen planlagt efter arbejdernes behov.

Også intellektuelle, videnskabsmænd, teknikere, alle mulige organisatorer og embedsmænd forholder sig i dag anderledes til den nye samfundsform end for nogle år siden. De har fået smag for at overvinde de vanskeligheder, der hver dag og hver time opstår i et samfund, der udvikler sig med stormskridt. De humane tendenser på alle områder påvirker dem naturligvis, og de forstår den dybe fredsbetonethed i denne arbejds- og livsmåde.

Og så ungdommen. Tror De, at sønner og døtre af arbejdere og bønder, der nu besøger vore universiteter, tror De at deres forældre kunne ønske de gamle tilstande tilbage? Og

de intellektuelles studerende børn ved udmærket godt, hvor vanskeligt det er at finde arbejde under et andet samfundssystem. Og for alle lag af befolkningen bliver det stadig klarere, at DDR i det altafgørende spørgsmål om krig eller fred står på fredens side.

Der findes i DDR ikke så få mennesker, der netop i forbindelse med spørgsmålet om *krig eller fred* mener, at også befolkningen i Vesttyskland, stillet over for et valg, ville acceptere mange af DDRs resultater og sociale nyskabelser. De peger på, at länderne ... i 19.. havde stort flertal for socialisering af industrien.

Jeg tror imidlertid, at den tanke- og levevis, som er den herskende, vil gøre udslaget, og at valgene ville give flertal for den del, hvor de fandt sted.

I ANLEDNING AF FOLKENES FREDSKONGRES

Wien 1952

Menneskets hukommelse angående udståede lidelser er forbausende kort. Dets forestillingsevne angående kommende lidelser er næsten endnu ringere. De beskrivelser, som New Yorkeren får af atombombens rædsler, gør ham tilsyneladende ikke særlig bange. Hamburgeren er endnu omgivet af ruiner, og alligevel tøver han med at hæve hånden mod en ny krig. De verdensomspændende rædsler fra 1940'erne synes glemte. Regnen fra i går gør os ikke våde, siger mange.

Det er denne afstumpethed, vi må bekæmpe, dens højeste potens er døden. Alt for mange forekommer os allerede i dag at være døde, som mennesker, der allerede har det bag sig, som forestår dem, så lidt gør de imod det.

Og dog vil intet kunne overbevise mig om, at det er udslagsløst at bistå fornuften mod dens fjender. Lad os gentage det allerede tusind gange sagte, for at det ikke skal blive sagt

én gang for lidt! Lad os gentage advarslerne, selv om de allerede er som aske i vor mund! Thi menneskeheden trues af krige, mod hvilke fortidens er ynkelige forsøg, og de vil uden tvivl blive til virkelighed, hvis man ikke smadrer hænderne på dem, der i fuld offentlighed forbereder dem.

KRIGEN

Få ønsker den, mange frygter den, alle drages ind i den.

[I ANLEDNING AF STALINS DØD]³⁵

De undertrykte i fem verdensdele, de der allerede har befriet sig og alle, der kæmper for verdensfreden, må have følt hjertet standse et øjeblik, da de hørte, at Stalin var død. Han var deres legemliggjorte håb. De åndelige og materielle våben, han fremstillede, eksisterer imidlertid, og også læren til at fremstille nye.

April 1953.

[OM KRITIKKEN AF STALIN]

I

Det at bryde ud af det kapitalistiske barbari kan selv stadig være beheftet med barbariske træk. Den første tid af det barbariske herredømme³⁶ kan derved frembyde umenneskelige træk, fordi proletariatet, som Marx beskriver det, holdes nede i umenneskelighed af bourgeoisiet. Revolutionen udløser på én gang vidunderlige dyder og anakronistiske laster. Befrielsen fra lasterne behøver længere tid end revolutionen. Den vil allerede anden gang (i Kina) foregå lettere og også i mindre tilbagestående lande, hvor den oprindelige akkumulation allerede er kommet noget længere.

2

En af de slemme følger af stalinismen er dialektikkens forkrøbling. Uden kendskab til dialektikken er sådanne overgange som fra Stalin som drivkraft til Stalin som hæmsko uforståelige. Også partiets negering gennem apparatet. Og forvandlingen af meningskamp til magtkamp. Og idealiseringen og legendariseringen af en førende personlighed fra at være et middel til at vinde de store tilbagestående masser til at være en årsag til distancering og lammelse af disse masser.

3

Den historiske vurdering af Stalin kræver en indsats fra historikernes side. Likvideringen af stalinismen kan kun lykkes ved en gigantisk mobilisering af massernes visdom gennem partiet. Den ligger på den lige vej til kommunismen.

4

Fra tilbedelse af Stalin (smertelig) til at give afkald på at bede.

[17. JUNI 1953]³⁷

Demonstrationerne den 17. juni 1953 viste utilfredsheden hos en betydelig del af arbejderne i Berlin med en række forfejlede økonomiske foranstaltninger.

Organiserede fascistiske elementer forsøgte at misbruge denne utilfredshed til deres blodige formål.

Gennem flere timer befandt Berlin sig på randen af en tredje verdenskrig.

Kun de sovjetiske troppers hurtige og sikre indgriben skyldes det, at dette forsøg blev tilintetgjort. Det var klart, at de

sovjetiske troppers indgriben på ingen måde var rettet mod arbejdernes demonstrationer. Den var helt øjensynlig udelukkende rettet mod forsøget på at udløse en ny verdensbrand.

Det er nu hver enkelts sag at hjælpe regeringen med at udrydde de fejl, der gav anledning til utilfredsheden og som udgør en fare for vore utvivlsomt store sociale fremskridt.

Jeg har om morgenen den 17. juni, da det blev klart, at arbejdernes demonstrationer blev benyttet til krigeriske formål, givet udtryk for min solidaritet med Tysklands Socialistiske Enhedsparti. Jeg håber nu, at provokatørerne vil blive isoleret og deres forbindelsesnet ødelagt, men at man ikke smider arbejderne, der demonstrerede deres berettigede utilfredshed, i samme bøtte som provokatørerne, og således ikke på forhånd forskertser den i så høj grad fornødne omfattende diskussion om de allesteds begåede fejl.

Før 17. juni og i folkedemokratierne efter den 20. partikongres oplevede vi utilfredshed hos mange arbejdere og samtidig i særdeleshed blandt kunstnerne. Disse stemninger stammede fra én og samme kilde. Arbejderne blev presset til at øge produktionen, og kunstnerne til at få det til at glide ned. Man gav kunstnerne en høj levestandard og lovede arbejderne, de skulle få det. Både kunstneres og arbejdernes produktion havde karakter af at være middel til et formål, og blev ikke i sig selv betragtet som noget glædeligt eller frit. Efter min opfattelse må vi fra socialismens standpunkt op-hæve denne sondring mellem middel og mål, produktion og levestandard. Vi må gøre det at producere til det virkelige livsindhold og gestalte det således, udstyre det med så megen frihed og så mange friheder, at det i sig selv er tillokkende.

KULTURPOLITIK OG AKADEMIE DER KÜNSTE³⁸

Die Akademie der Künste har offentliggjort forskellige forslag angående kunstneres arbejde i Den Tyske Demokratiske Republik, og også angående tilstanden inden for og arten af sådanne kulturelle institutioner som film, radio og presse. Dets ret til at øve kritik er ikke forblevet uanfægtet. Argumenterne gik ud på, at det tidligere har forsømt at arbejde sig frem til et marxistisk standpunkt, den socialistiske realisme standpunkt, og kraftigt at understøtte regeringens kulturpolitik. Hvordan forholder det sig med denne påstand?

Die Akademie der Künste er en på én gang gammel og ung institution. Det blev grundlagt 1696. I 1950 blev det på ny oprettet af regeringen i Den Tyske Demokratiske Republik. De nye medlemmer kom til at bestå af kendte kunstnere. Kriteriet for deres medlemskab var, at de skulle være progressive. Hvor de boede var ikke afgørende. I en vis forstand er det et meget ufuldstændigt akademi, da betydelige kunstnere med bolig i Forbundsrepublikken ikke kunne tiltræde det uden at udsætte sig for forfølgelser fra myndighederne der.

Det er karakteristisk for den farlige grad af selvbedrag hos nogle af vore kulturpolitikere, at de stiller krav til Akademie der Künste, som man kun kan stille til marxister. Sådant som Akademiet nu engang er, er det imidlertid ikke rigtigt at betragte det som marxistisk, og lige så berettiget det er at kritisere dets dispositioner ud fra et marxistisk standpunkt, lige så forkert er det at ville arbejde med det, som om det drejede sig om en marxistisk forsamling. Man kan højst hævde, at dets marxistiske medlemmer – mange af de betydeligste er marxister – har forsømt at gøre de andre til marxister.

Jeg selv er naturligvis af den opfattelse, at en kunstner, der blot er progressiv *i al almindelighed*, ikke er i stand til at få det bedste ud af sit talent. Der har da næppe heller været nogen diskussion i akademiet, hvor det marxistiske

synspunkt ikke er kommet kraftigt til udtryk. (Og de diskussioner, der resulterede i de nævnte forslag, viser allerede en glædelig enighed om nogle af de væsentligste principper for Den Tyske Demokratiske Republik.) Alligevel kan det ikke nægtes, at mange af vore kunstnere tager afstand fra og ikke viser forståelse for væsentlige sider af kulturpolitikken, og jeg ser årsagen hertil deri, at man ikke over for kunstnerne har godtgjort, hvilken tankeskat, det her drejer sig om, men har påtvunget dem den som surt øl. Det er kommissionernes ulyksalige praksis, deres argument-fattige diktater, deres umusiske administrative forholdsregler, deres vulgærmarxistiske sprog, som har frastødt kunstnerne (også de marxistiske), og hindret akademiet i på æstetikens område at indtage en forbilledlig position. Netop realisterne blandt kunstnerne opfattede snarere visse fordringer fra kommissionerne og kritikken som utilbørlige. Ingen ny stat kan opbygges uden tillid; den udgør det kraftoverskud, der bygger det nye samfund. Overfladisk optimisme kan imidlertid bringe det i fare.

Der er behov for at skildre de træk i det sociale liv, der peger fremad. Skønmaleri og besmykkelse er imidlertid ikke alene de værste fjender af skønheden, men også af politisk fornuft. Den arbejdende befolknings liv, arbejderklassens kamp for et meningsfyldt og skabende liv er et lykkeligt tema for kunsten. Den blotte tilstedeværelse på lærredet af arbejdere og bønder har imidlertid lidet med dette tema at gøre. Kunsten må stræbe efter bred forståelighed. Samfundet må imidlertid gennem almen oplysning højne kunstforståelsen. Folkets kunstbehov skal tilfredsstilles. Men gennem bekæmpelse af behovet for det underlødige. Man krævede det rigtige, men befordrede ofte det forkerte.

Fra et administrativt synspunkt og med henblik på de funktionærer, der står til rådighed for administrationen, er det sikkert mere enkelt at opstille bestemte skemaer for kunstværker. Så har kunstnerne „blot“ at udtrykke deres (eller embedsmændenes) tanker i den givne form for at alt skal være „i orden“.

Men således bliver kravet om levende kunst kravet om levende kunst til at stoppe i ligkister. Kunsten har sine egne love.

Realisme på socialistisk grundlag, det er et stort og omfattende program, som individuelt syn og individuel stil ikke hindrer, men netop fremmer. Kampen mod formalismen må ikke blot opfattes som en politisk opgave, men må også fyldes med politisk indhold. Den er en del af den proletariske kamp for ægte sociale løsninger, og derfor må skinløsninger i kunsten bekæmpes som sociale skinløsninger – ikke som æstetiske fejltagelser. Det vil måske overraske en del politikere, men politikens sprog er mere forståeligt for de fleste kunstnere end et i hast sammenskrabet æstetisk vokabularium, der kun byder på kategoriske påstande af tåget art.

Har vor kunstpolitik – ud fra kunstens eget standpunkt – i de sidste år været realistisk?

Vore kunstnere producerer for et publikum, der rekrutteres fra forskellige klasser. Dannelsesgrad og også forkvælingsgrad hos dette publikum er meget forskellig. Lige så forskellige er de behov, der skal tilfredsstilles gennem kunsten. Staten er hovedsagelig interesseret i arbejderne – og således er de bedste af vore kunstnere hovedsagelig interesseret i arbejderne. På den anden side må der også tages hensyn til andre klassers behov og smag. Alt dette kan kun ske gennem en højt kvalificeret og højt differentieret kunst. Spørgsmålet om kvalitet er politisk afgørende for en ægte socialistisk kunst.

Også her spiller igen den politiske kvalitet en stor rolle. Det er kunstkritikkens opgave at afvise politisk primitivitet. På dette område har vor kunstpolitik ikke været resultatløs. Vi kan ikke forlange, at vi i løbet af få år skal nå op på Sovjetunionens politiske niveau, men forbillederne hjælper os. Imidlertid bliver også orienteringen efter disse forbilleder ufrugtbar, hvis det ikke lykkes os at modificere dem efter de særlige forhold hos os. Vi har for at udtrykke det groft, mindre nyt og mere gammelt. Store dele af befolkningen stikker endnu dybt i kapitalistiske forestillinger. Dette gælder selv

for dele af arbejderne. Ved nedbrydningen af disse forestillinger må også kunsten medvirke. Vi har i vor iver for at vende os mod fremtiden alt for tidligt vendt den umiddelbare fortid ryggen. Fremtiden vil imidlertid afhænge af vort opgør med fortiden. Hvor er de kunstværker, der skildrer den tyske arbejderklasses uhyre nederlag i 1933, som den kun langsomt er ved at komme sig af? De ville også kunne fremvise heroiske eksempler på sej kamp. Og de ville kunne inspirere vor nuværende kamp ved at bidrage med viden og forbilleder.

Vor socialistiske realisme må samtidig være en kritisk realisme.

Vor republiks kulturelle resultater er betydelige. Det første grundlag er lagt. Når det lykkes os ikke blot at sætte enkelte produktionscifre i vejret, men at forøge hele folkets almene produktivitet, vil kunsten modtage og yde helt nye impulser. Til vore teatre, udstillinger, koncerter og biblioteker vil der strømme stadig større masser, stadig bedre uddannede mennesker, mennesker med nye, begejstrede mål. Befriet fra administrative lænker vil den store socialistiske realisme i en jordisk nøgtern, alle menneskelige kræfter befriende, dybt human kunst blive hilst af vore bedste kunstnere som den lykkebringende gave fra det revolutionære proletariat, som den faktisk er.

13. august 1953.

FRIE VALG

Det er bourgeoisiets ældste trick frit at lade vælgerne vælge deres egen ufrihed, idet man forholder dem viden om deres situation.

Det, man behøver for at kunne vælge sin vej, er viden. Hvad bliver resultatet, når man sætter en mand, der hverken

har haft lejlighed til at lære noder eller spille klaver, ved klaveret og overlader ham det frie valg mellem tangenterne?

22. februar 1954.

Ganske vist er der visse friheder, som jeg i dag måtte føle savnet af, hvis jeg længtes efter dem. Jeg kan f.eks. ikke vælge, således „som det er almindeligt i civiliserede lande“. Jeg vil gerne forklare, hvorfor jeg ikke længes efter dem.

Den slags valg, som vi havde i Tyskland, kan ikke have været særlig gode. To gange i mit liv valgte tyskerne krigen på netop den civiliserede måde, der her er tale om. To gange bekræftede de ved „frie valg“ regeringer, der anstiftede forbryderiske krige og tilmed tabte dem. Om egentlig frihed kan man vel ikke tale: de havde ikke mulighed for at handle efter indsigt i nødvendigheden.

Lejlighedsvis har jeg også nydt nogle af de friheder, det borgerlige samfund tillader i det håb, at de ikke skal forstyrre for meget. Det var mig f.eks. tilladt at sige, at krigen hører med til de kapitalistiske landes liv, og ofte også bliver deres død. Som bekendt har jeg ikke derved kunnet forhindre krige.

Det borgerlige samfund har mange muligheder til at gøre fjendtlige domme uskadelige. For det første vanskeliggør det sådanne domme ved at vanskeliggøre og hindre det frie overblik over kendsgerningerne. Dets ideologer afstedkommer allerede et altomfattende virvar derved, at deres virksomhed – for „ordenen“ og „videnskabelighedens“ skyld – er begrænset til temmelig små områder. Fysikerne ved intet om økonomi, bortset fra at somme tider flyder bevillingerne rigeligere, til andre mere karrigt. Økonomerne er slet bevandret i historie og overhovedet ikke i logik. Forfatterne bliver opfordret til at skue ind i deres eget indre og undgå det „objektive stads“. Og hvilke kolossale frisørsaloner for kendsgerninger! Ud af dem kommer invalider, der svinger deres proteser, som var det prydelser, personer uden ansigt med gyldne lokker og andre halvt opløst af forrådnelse duf-

tende af et skvæt forglemmigej! Naturligvis findes der også apoteker med åndelige medikamenter. Blandt dem sælges der også giftstoffer, naturligvis på recept. I små doser virker de ofte stimulerende. Herved tænker jeg ikke på de giftstoffer, der ligesom opium og morfin tjener til at gøre folk sløve og som fremstilles i stor mængde og i bredt sortiment, særlig ved hjælp af kunsten. Jeg mener fremstillinger, der er mere eller mindre ugunstige for kapitalismen.

FOLKEKAMMERET³⁹

Måske gør vi for lidt ud af vort Folkekammer. Det arbejder, efter hvad jeg hører, gennem sine udvalg, men det går for sig „bag lukkede døre“, og befolkningen erfarer kun lidt om, hvad der foregår. Vi kunne imidlertid indrette Folkekammeret som et stort kontaktoorgan mellem folket og regeringen og omvendt, et stort tale- og lytteorgan. Avisernes beretninger om offentlige anliggender omfattes stadig kun med beskeden interesse, dels fordi de er klodset skrevet, dels fordi de kun sjældent går ind på befolkningens reelle problemer og i alt for høj grad „affærdiger“ kritiske røster. Radioen er trods visse anstrengelser nu som før død. De deputerede i Folkekammeret kunne, hvis de på stort anlagte møder søgte virkelig kontakt med befolkningen, på grundlag af spørgsmål og svar måske vække det initiativ på det offentlige livs område hos den levende del af befolkningen, som vi i så høj grad savner. Naturligvis skulle de ikke blot tale, men også spørge. Til dem skulle de tusind små og store klager rettes, så de kunne føre til praktiske forslag. Folk måtte kunne skrive breve til deres repræsentanter, også anonyme, og de deputerede skulle svare på brevene, på møder, i Folkekammeret og i breve. Herved ville regeringen få et værdifuldt overblik over stemninger, bekymringer og ideer i befolkningen og befolkningen få et organ.

Juli 1954.

[MODSÆTNINGER INDEN FOR PROLETARIATET]

Inden for proletariatet opstår der et med tiden stadig stærkere modsætningsforhold. En del af arbejderne, i nogle lande en meget stor del, ja, flertallet, holder fast ved den bestående „orden“ og affinder sig med udbygningen, i hvert fald så længe levestandarden blot forekommer nogenlunde tålelig eller mulig at forbedre. En omvæltning er forbundet med store anstrengelser, farer, forandring af alle vaner og så videre. Frem for alt må de arbejdere, der stiler efter den, indlade sig i krigeriske handlinger mod bourgeoisiet og indordne sig under en striks og streng disciplin for at kunne føre den meget hårde kamp. Hvor ufri de end er under kapitalismen, viger de dog tilbage for denne disciplin og opfatter underkastelsen under en jernhård plan, under en kommando, uden hvilken en kamp for friheden ikke har nogen udsigt til at lykkes, som en ufrihed, der forekommer dem så meget værre, som den er ny og uvant for dem. Derfor understøtter de bourgeoisiet, deres undertrykkere, i dettes kamp mod andre dele af arbejderklassen og geråder i kamp med disse.

Dette modsætningsforhold inden for proletariatet udvikler sig naturligvis forskelligt i forskellige lande. I nogle lande er den del af proletariatet, der går sammen med bourgeoisiet – om end i kamp med bourgeoisiet – større end i andre. For eksempel der hvor store produktivkræfter uhindret har kunnet udvikle sig, som i USA, fordi bourgeoisiet her i sin konkurrencekamp en tid lang bestandig må hæve massernes levestandard. Eller i lande, der som England og andre kolonimagter har brug for deres arbejdere i forbindelse med udbygningen af kolonierne.

FORSLAG I FORBINDELSE MED
VERDENSFREDSRÅDETS EKSTRAORDINÆRE
MØDE I BERLIN 1954

De store revolutioner i Rusland og Kina og som resultat deraf kolonifolkenes befrielse i hele verden har bragt et økonomisk og politisk system i fare, om hvilket mange troede, at det ville kunne herske til evig tid.

Draget til ansvar af de oplyste folk for at dette system ikke formåede at gøre verden beboelig, griber det nu til våben, der meget vel for tid og evighed kan gøre den fuldstændig ubeboelig.

Der eksisterer i verden en stor og stadig voksende fredsbevægelse, hvis repræsentanter De er. Det frygteligste er imidlertid, at det ikke længere er nødvendigt med en krig for at tilintetgøre verden – med udviklingen af atomfysikken er det tilstrækkeligt med forberedelserne.

Radioaktiv regn har nu gennem flere uger faldet over amerikanske og japanske byer. Med frygt betragter Japans befolkning fiskerdamperne, der altid har bragt dem deres vigtigste levnedsmidler. Thi havet og luften, gennem årtusinder uden besiddere, har nu fundet herrer, der tiltager sig retten over dem, nemlig retten til at forgifte dem. Menneskehedens sundhed er truet århundreder ud i fremtiden.

Disse eksperimentatorers ansatte i presse og radio prøver imidlertid at holde det hele hemmeligt og at bagatellisere det, de ikke kan holde hemmeligt.

Herimod findes kun ét middel: Millionmasserne i alle fem verdensdele må oplyses om denne uhyrlige fare. Hvordan skal det foregå? Hvordan skal man bekæmpe den pure uvidenhed, og atter bringe liv i den gennem to verdenskriges rædsler afstumpede fantasi? Det er min opfattelse, at den viden, der alene i denne sene time kan udløse en bevægelse, der er omfattende nok til at forpurre snigmordernes anslag, må udbredes af ofrenes egne millionmasser. De må opfordres til store pengeindsamlinger, der skal gøre det muligt at frem-

stille flyveblade, pjecer og bøger, hvor vore videnskabsmænd, måske bistået af os forfattere, skal sige sandheden om faren for hele verden ved eksperimenter med atomvåben. Mødre må indsamle og selv give penge, i det små, femørenene, for at både lokalt og i stor målestok den viden kan blive udbredt, der skal redde deres børn. Nabo bør henvende sig til nabo. Ved at meddele deres viden vil de selv bedst blive belært. Ved forsvar af sig og sine vil de opfordre alle til forsvar.

Lad os mod de ukonventionelle våben, som den amerikanske regering kalder sine atombomber, gribe til ukonventionelle metoder til at udbrede oplysning.

28. maj 1954.

ERKLÆRINGER [I ANLEDNING AF
PARIS-AFTALERNE]⁴⁰

Vi ønsker ingen Paris-aftaler. Vi ønsker ingen „forening“ af Tyskland gennem krig, og vi ønsker intet Tyskland, der befinder sig i en krigslejr. Vi ønsker et fredeligt Tyskland.

Vi anerkender ikke Paris-aftalerne, som Adenauer-regeringen har planlagt for hele Tyskland. Vi ønsker intet Tyskland, der befinder sig i en krigslejr, thi en tredje krig vil gøre Tyskland ubeboeligt.

December 1954.

TALE I ANLEDNING AF TILDELING AF LENIN-PRISEN „FOR FRED OG FORSTÅELSE MELLEM FOLKENE“

Det er en af de forbavsende vaner i Sovjetunionen, denne højst forbavsende stat, hvert år at udmærke nogle mennesker for en indsats for verdensfreden. En sådan pris forekommer mig at være den højeste og ærefuldeste, der i dag kan uddeles. Hvad man end prøver at bilde dem ind, så ved folkene: Freden er alfa og omega for al menneskevenlig virksomhed, al produktion, al kunst, også kunsten at leve.

Jeg var 19 år gammel, da jeg hørte om Deres store revolution, 20 da jeg så genskæret af den store brand i mit eget hjemland. Jeg var sanitetssoldat på et lazaret i Augsburg. Kaserne og selv lazaretterne tømtes, den gamle by fyldtes pludselig med nye mennesker, der kom i store skarer fra forstæderne, med et liv, som de riges, kontorneres og købmændenes gader ikke kendte. Gennem nogle dage greb arbejdere ordet i de hastigt improviserede råd og læste de unge arbejdere i soldatertrøjen teksten, og fabrikkerne måtte rette sig efter arbejdernes befalinger.

Nogle få dage, men hvilke dage! Overalt folk der kæmpede, men samtidig fredelige mennesker, mennesker der byggede op!

Kampene førte, som De ved, ikke til sejr, og De ved hvorfor. I de følgende år under Weimarrepublikken var det de socialistiske klassikers skrifter, forlenet med ny autoritet gennem den Store Oktoberrevolution, og beretningerne om Deres dristige opbygning af et nyt samfund, der forpligtede mig over for disse idealer og forsynede mig med viden.

Det vigtigste af det, jeg lærte, var, at det kun „nedefra“ fra de undertrykte og udbyttedes synsvinkel, var muligt at øjne nogen fremtid for menneskeheden. Kun ved at kæmpe sammen med dem kæmper man for menneskeheden.

En stor krig var afsluttet, en endnu større forberedtes. Fra denne synsvinkel, nedefra, var det muligt at erkende de

skjulte årsager til disse krige; denne klasse skulle betale omkostningerne, både ved de tabte og ved de vundne. Her, i dybet, havde også freden et krigerisk aspekt.

Inderst inde i produktionens sfære og overalt i produktionens sfære herskede magten, hvad enten det drejer sig om den åbenlyse som den flodens magt, der sønderbryder dæmningen, eller den skjulte dæmningens magt, der holder floden i ave. Det drejede sig ikke blot om, hvorvidt der fremstilledes kanoner eller plove – i krigen om brødpriserne er plove kanoner. I den aldrig ophørende, ubønhørlige kamp mellem klasserne om produktionsmidlerne skyldes de forholdsvist fredelige perioder blot udmattelse. Det forholder sig ikke sådan, at et forstyrrende krigerisk element hele tiden afbryder den fredelige produktion, tværtimod hviler produktionen selv på det forstyrrende krigeriske princip.

Hele livet kæmper menneskene under kapitalismen for deres eksistens – mod hinanden. Forældrene kæmper om børnene, børnene om arven, den lille handlende kæmper med de andre handlende om sin butik, og alle kæmper de med den store handlende, bonden kæmper med byboen, eleven kæmper med læreren, folket kæmper med myndighederne, fabrikkerne kæmper med bankerne, koncernerne kæmper med koncernerne. Hvordan skulle da til syvende og sidst folkene ikke kæmpe med folkene?

De folk, der har tilkæmpet sig en socialistisk økonomi, har hvad freden angår opnået en vidunderlig position. Menneskenes impulser bliver fredelige. Alles kamp mod alle forvandler sig til alles kamp for alle. Den, der gavner samfundet, gavner sig selv. Den, der gavner sig selv, gavner samfundet. Godt har de nyttige det, ikke længere de skadelige. Fremskridtet ophører med at være et forspring, og ny viden bliver ikke længere holdt hemmelig for nogen, men gøres tværtimod tilgængelig for alle. Nye opfindelser kan modtages med glæde og håb i stedet for med forfærdelse og frygt.

Selv har jeg oplevet to verdenskrige. Nu, på tærskelen til alderdommen, ved jeg, at der på ny forberedes en uhyrlig krig. En fjerdedel af verden er imidlertid nu inddraget un-

der fredens vinger. Og i andre dele af verden er de socialistiske ideer i fremmarch.

Den jævne mand nærer overalt et dybtfølt ønske om fred. I intellektuelle erhverv kæmper mange, også i de kapitalistiske stater, med forskellig grad af viden for freden. Men det er arbejderne og bønderne i deres egne stater og i kapitalismens stater, hvortil vi sætter vort bedste håb om fred.

Leve freden! Leve Deres store fredens stat, arbejderne og bøndernes stat!

Maj 1955.

[EN MODSÆTNINGSFYLDT PROCES]

Hos os er læreprocessen en alsidig, kompliceret, modsætningsfyldt proces. Ofte kan vi ikke begynde med det aller mest elementære, mens vi heller ikke må undlade på et eller andet tidspunkt at indhente det. Yderst fremskredne ideer, som gør det muligt for os at dirigere udviklede sociale omvæltninger, træder os ofte i møde i helt primitiv form. Vi må lære alle alt på én gang, det svære og det lette, det gamle og det nye. Bøgerne er mangelfulde, ofte vildledende, og dog kan vi ikke undvære dem. Folkets visdom må i alle forhold have det sidste ord, og dog er den blandet med overtro. Et sted må vi begynde, intetsteds må vi holde op.

[REALISME SOM KÆMPENDE METODE]⁴¹

[Notater til tale på forfatterkongressen]

To verdenskrige og to verdenskriges efterspil har vist, hvor dybt imperialismen er forankret i det tyske folk. Det kræver uhyre anstrengelse at udrydde resultaterne af et helt århundredes imperialistiske propaganda i skolerne, gennem avi-

serne og i det offentlige liv, desværre også i kirkerne og så videre. Hele meningsdannelsen er fuldstændig korrumpet. Ikke blot ny tænkemåde er fornøden, men også en ny levevis.

I DDR er der blevet gjort energiske forsøg. Ved at organisere en helt ny, socialistisk form for økonomisk liv, hvis hovedtræk efterhånden er ved at tage form, er der kommet en omskoling i gang. Herved måtte produktionen ændres totalt og så videre. Man måtte også give afkald på den borgerlige form for dannelse af regeringer og for befolkningens indflydelse på det offentlige liv. Valgene havde rent bekræftende karakter, var „kun“ folkeafstemninger om en ny politik i den arbejdende befolknings interesse. Jeg siger *kun*, fordi en stor del af befolkningen i DDR betragtede disse valg som en indskrænkning i deres meningstilkendegivelse, idet man var vant til den borgerlige form, der synes langt mere fri. Ved den blev man præsenteret for „personligheder“, som tilhørte partier med noget vage programmer og repræsenterede bestemte interessegrupper i det økonomiske livs kapitalistiske anarki.

Tysklands deling er en deling mellem gammelt og nyt. Grænsen mellem DDR og Forbundsrepublikken adskiller den del, hvor det nye, socialismen, udøver magten, fra den del, hvor det gamle, kapitalismen, regerer. Men i begge dele bekæmpes magten, og således kan man overalt i Tyskland fornemme en deling, overalt kæmper det nye med det gamle, socialisme med kapitalisme.

Vi har det gunstigste kampterræn, men kampen er ikke slut.

For litteraturen betyder delingen, at den ene, gamle litteratur kun docerer, hvordan man skal indrette sig i en lukket, færdig verden, den anden docerer eksistensen af en foranderlig verden, man kan og må indrette.

Dens emne må være det nyes kamp mod det gamle, at beskrive den. Den må imidlertid også beskrive den for både

nye og gamle mennesker og for mennesker, der i sig rummer både gammelt og nyt.

Når vi digter vore helte, og det skal vi, må vi først prøve at komme ind på livet af helten af i dag. Det nytter ikke at skabe en Karl Moor men med socialistisk indstilling, eller en Wilhelm Tell men som kommunistisk funktionær, eller en Zriny⁴² som jacobiner. Vi må kaste en stor ballast af ophøjede følelser over bord, som kun var de ophøjedes følelser, og vende os til de jævne bevæggrunde, der var jævne menneskers bevæggrunde. De gamle idealer slår ikke på langt nær til, det vil sige, at vi må gøre slut med småborgeren i os selv. Det kan vi næsten kun, når vi – som sagt – indstiller os på den helt nye helt i hans hverdag, i hans møjsommelige kamp skridt for skridt med sumpen og bagstrævet, i hans historiske specificitet. Vi bliver nødt til at erkende ham som ny helt med alle hans svagheder, med gamle og nye dyder, mest nye. Vi vil opdage, at vanskelighederne ikke får ham til at tabe modet, tværtimod stimulerer ham. „Det er vanskeligt“, siger han, „det vil vi gøre.“ Af alle farver bliver han mest deprimeret ved synet af det rosenrøde.

Dette nye menneske, aktivt medlem af sin klasse, repræsenterer måske nok opfyldelsen af jeres drømme, men han opfylder dem på en højt uventet måde.

Når vi praktisk-kunstnerisk vil tilegne os den nye verden, må vi skabe nye kunstmidler og lave de gamle om. Vi skal i dag studere Kleists, Goethes og Schillers kunstneriske virkemidler, de slår imidlertid ikke længere til, når vi vil fremstille det nye. Til det revolutionære partis uhørte *eksperimenter*, der omdanner og nydanner vort land, må der svare eksperimenter i kunsten, dristige som hine og nødvendige som hine. At afvise eksperimenter er ensbetydende med at lade sig nøje med det allerede opnåede, at sakke agterud.

Det er ikke let at fremstille det nye (hvilket fremgår af mange breve). Det er et spørgsmål om begejstring for det nye, kendskab til dialektik og dermed til nye kunstneriske udtryksmidler. Den socialistiske, realistiske fremstilling kræ-

ver stadig *uddannelse, omdannelse og nydannelse*. Frem for alt må den være kæmpende. Og som sådan har den brug for alle våben, stadig bedre våben, stadig nye.

[OM SOCIALISTISK REALISME]

Hvad *socialistisk realisme* er skulle ikke bare være noget man læste sig til i eksisterende værker eller fremstillinger. Kriteriet burde ikke være, om et værk eller fremstilling lignede andre værker eller fremstillinger, der henregnes til den socialistiske realisme, men om det selv er socialistisk og realistisk.

1

Realistisk kunst er kæmpende kunst. Den bekæmper forkerte anskuelser og impulser, der modvirker menneskeheds sande interesser. Den muliggør rigtige anskuelser og styrker produktive impulser.

2

Realistiske kunstnere betoner det sansemæssige, „jordiske“, i vid betydning typiske (historisk vigtige).

3

Realistiske kunstnere betoner tingenes *opståen og nedgang*. De tænker i alle deres værker historisk.

4

Realistiske kunstnere fremstiller *modsætningerne* i menneskene og deres forhold til hinanden og påviser de betingelser, hvorunder de udvikler sig.

5

Realistiske kunstnere er interesserede i *forandringerne* i mennesker og forhold, i de jævne og i de springvise, som de jævne slår over i.

6

Realistiske kunstnere fremstiller ideernes magt og det materielle grundlag for ideerne.

7

De socialistisk-realistiske kunstnere er humane, dvs. menneskevenlige og fremstiller forholdet mellem mennesker således, at de socialistiske impulser styrkes. Styrkes ved praktisk indsigt i de samfundsmæssige drivkræfter, og ved at de – impulserne – bliver til nydelse.

8

De socialistisk-realistiske kunstnere har ikke alene en realistisk indstilling til deres stof, men også til deres publikum.

9

De socialistisk-realistiske kunstnere tager hensyn til deres publikums dannelsesgrad og klasses tilhørsforhold samt til klassekampens stade.

10

De socialistisk-realistiske kunstnere behandler virkeligheden fra den arbejdende befolknings og fra de intellektuelles standpunkt, som føler sig forbundet med den og går ind for socialismen.

TALE PÅ DEN IV. TYSKE FORFATTERKONGRES

I den del af Tyskland, hvor denne kongres finder sted, fortsætter med kraft i hele Tysklands interesse kampen for en ny bedre levevis og en ny bedre tænkemåde.

Vi vil føre den på alle områder med alle midler, på kunstens område med alle kunstens midler.

Endnu lever den største del af Tyskland i det borgerlige barbaris sump, og sumpen stiger atter. Jublende hilser i Friedland repræsentanter for storbourgeoisiet hine ulykkelige, som det i sin tid opdrog til ulve, mens det allerede afretter nye ulykkelige i en ny overfaldshær. Mens det utrætteligt gør ordet fred til et skældsord, søger det at komme frem til krigen – til sin barbariske livsform.

Bortset fra enkelte, ganske vist storslåede, undtagelser bliver litteraturen der til en litteratur præget af skamløs tilpasning eller fortvivlelse.

Vi skriver under nye betingelser. Den socialistiske og realistiske skrivemåde, som vi socialister og realister udvikler for vore nye læsere, der opbygger en ny verden, kan – som vi har set – på mangfoldige måder udbygges digterisk til brug i den store kamp, efter min mening i særlig grad gennem studiet af den materialistiske dialektik og af folkets visdom. Vi bygger jo dog vor stat ikke for statistikken, men for historien, og livad er staten uden folkets visdom?

Januar 1956.

ABENT BREV TIL DEN TYSKE FORBUNDS DAG I BONN⁴²

NOTER

Jeg beder om tilladelse til som forfatter at tage stilling til det frygtindgydende spørgsmål om genindførelse af *værnepligten*.

Da jeg var ung, var der værnepligt i Tyskland, og der påbegyndtes en krig, som blev tabt. Værnepligten blev afskaffet, men som voksen mand oplevede jeg, hvordan den atter blev indført, og der begyndte en ny krig, større end den første. Tyskland tabte også denne krig og mere eftertrykkeligt, og værnepligten blev atter afskaffet. De, der havde indført den, blev – så vidt man kunne få fat på dem – bragt af en international domstol. Nu på tænken til min alderdom lærer jeg, at man for tredje gang agter at indføre værnepligten.

Mod hvem planlægges den tredje krig? Mod franskmænd? Mod polakker? Mod englændere? Mod russere? *Eller mod tyskere?* Vi lever i atomtidbalderen, og 12 divisioner kan ikke vinde en krig – men nok begynde den. Og hvorledes skal det med almindelig værnepligt kunne blive ved de 12 divisioner. Vil De virkelig tage det første skridt, det første skridt i krigen? Det sidste skridt, ud i det store intet, vil vi alle være fælles om. Og vi ved dog alle, at der findes fredelige muligheder for genforening, ja, kun fredelige. En grav skiller os, skal den befestes? Krigen har adskilt os, krig kan ikke være midlet til atter at forene os.

Ingen af vore parlamenter, hvordan de end er valgt, har af befolkningen fået mandat eller tilladelse til at indføre almindelig værnepligt.

Da jeg er modstander af krigen, er jeg også modstander af almindelig værnepligt i nogen del af Tyskland, og da det kan blive et spørgsmål om liv og død, foreslår jeg, at der i begge de to dele af Tyskland afholdes folkeafstemning om dette spørgsmål.

4. juli 1956.

Grundlaget for noterne i nærværende danske udgave er den tyske udgiver *Werner Hechts* noter, dels i *Politische Schriften*, dels i *Werke*, bd. 15-20; dertil er føjet nogle få yderligere oplysninger af faktisk art. Noterne udgør således ikke nogen kommentar til teksten.

1. Offentliggjort i *Filmkuri-er*, Berlin, i anledning af Weimar-republikkens 10-årsdag.
2. Modellen til dette stykke er *Karl Korsch* (1886-1961).
3. Udateret. Mange af stykkerne i dette udvalg er udaterede. De er af *Werner Hecht* anbragt skønsvis i tre emnemæssige grupper, og inden for dem i nogenlunde kronologisk orden.
4. Dette uddrag stammer fra *Brechts* anmærkninger til *Moderen*. Før det her aftrykte stykke citerer *Brecht* en række presseudtalelser, heraf ordet "således".
5. Overskrifter i kantet parentes stammer ikke fra *Brecht*, men er indsat af *Hecht*.
6. KPD = Tysklands kommunistiske Parti.
7. Det drejer sig om en tekst af *Pierre Joseph Proudhon* (1809-65) i *Le Représentant du Peuple* for 29. april 1848.
8. Alle tilføjelser af åbenlyst manglende ord, ord der ikke hører til i sammenhængen samt ikke fuldførte sætninger er af *Hecht* anbragt i kantet parentes.
9. Hitlers magtovertagelse januar 1933.
10. SUKP = Sovjetunionens kommunistiske Parti.
11. Tysk: *Der eingreifend Denkende*.
12. Den franske forfatter *André Gide* (1869-1951) af lagde 1936 besøg i Sovjetunionen og skrev efter sin hjemkomst *Retour de l'URSS*, Paris 1936, som *Brechts* polemik er rettet imod.
13. Sovjetunionens anden unionsforfatning af november 1936.
14. *Brechts* sovjetophold april-maj 1935 må være aktuelt i denne sammenhæng.
15. De indledende ord er så vidt vides rettet til forfatteren *Walter Benjamin* (1892-1940). *Brechts* betragtnin-

- ger drejer sig om de såkaldte Moskva-processer 1936-37.
16. Tysk: *Prinzipien*; oversat: principper (i almindelighed) eller *Principper* (= Descartes bog *Principia philosophiae*, 1644).
17. Brechts spredte noter under denne overskrift er sammenstillet af Hecht.
18. Tysk: *Es ist erschreckend, weil es hier, wo die Stätte der Wahrheit und der Entwicklung geschlossen wurde, niemals gesehen worden war ...*
19. Offentliggjort i den tyske emigrantpresse; en kortere version i *Pariser Tageblatt*, 12. december 1934, den her trykte version i tidsskriftet *Unsere Zeit*, april 1935, begge Paris. Som særtryk beregnet til illegal udbredelse i Tyskland.
20. Første Verdenskrig.
21. Kongressen afholdtes 21.-29. juni i Paris. Brechts indlæg trykt august 1935 i *Neue deutsche Blätter*, Praha.
22. Den tyske forfatter *Lion Feuchtwanger* (1884-1958), der i perioder arbejdede sammen med Brecht.
23. Uoversættelig forvrængning af det nazistiske slagord „*Gemeinnutz geht vor Eikennutz*“.
24. Danmark.
25. Kongressen afholdtes juli 1937 under den spanske borgerkrig i Spanien. Brechts indlæg offentliggjort i *Das Wort*, Moskva, oktober 1937.
26. Hele stykket møntet på de skandinaviske socialdemokratiske partier, specielt det danske.
27. Dette stykke, som Brecht selv havde givet overskriften *Einstein-Freud*, refererer til en brevveksling mellem de to forskere udgivet i Paris 1933 under titlen *Warum Krieg?*
28. Som led i den „u-amerikanske“ komités aktion mod en række filmfolk blev Brecht 30. oktober 1947 afhørt af komiteen. Han havde udarbejdet den her aftrykte erklæring, som han imidlertid ikke fik lejlighed til at fremsføre.
29. Af Brecht tilstillet en række kendte personer og presseorganer i Øst- og Vesttyskland.
30. *Otto Grotewohl* (1894-1964), tysk socialdemokrat, medstifter af Sozialistische Einheitspartei Deutschlands

- (SED), fra 1949 formand for DDRs ministerråd. – September 1951 henvendte det østtyske Folkekammer sig til Forbundsdagen med forslag om konsultationer med henblik på fællestyske valg. Adenauer og Forbundsdagen undgik direkte stillingtagen ved ensidige henvendelser til vestmagterne, der førte sagen frem i FN, hvor den blev standset på grund af Sovjetunionens henvisning til FN's manglende kompetence i Tysklands-spørgsmålet.
31. I forbindelse med det foran anførte åbne brev stillede forfatteren *Wolfgang Weyrauch* (f. 1907) i Stuttgarter tidsskriftet *Die Literatur* for 1. november 1952 Brecht disse 13 spørgsmål. Brechts her aftrykte svar blev imidlertid hverken afsendt eller offentliggjort.
32. Fra *Die Tage der Commune*, oversat af *Erik Knudsen*.
33. Prosaoversættelse: „Se, herligt grønnes allerede ageren – Det synger fra Oder til Rhin: vi vil være folkets soldater og hjemstavns kæmper – Vi er folkets soldater, og Tyskland vil blive dit og mit!“
34. Hechts note hertil i *Werke*, bd. 19, lyder: „Wolfgang Weyrauchs formodning om, at det sovjetiske udlejnings-selskab har solgt filmen *Jøden Süß* til Libanon, blev dementeret af Sovexport i Moskva.“
35. Stalin døde 5. marts 1953. Det her aftrykte stykke stod i denne anledning i *Sinn und Form*, nr. 2, 1953.
36. Tysk: *barbarischen Herrschaft*.
37. Juni 1953 kom det til opstandslignende demonstrationer i Berlin. Brecht udtrykte i en henvendelse til *Walter Ulbricht* sin solidaritet med SED, efter samme linjer som her, en henvendelse der i uddrag blev offentliggjort i *Neues Deutschland*.
38. Brecht var medlem af akademiet fra dets genoprettelse 1950 og næstformand fra 1954. Dette indlæg offentliggjort i *Neues Deutschland*.
39. DDRs etkammer-parlament, første gang valgt oktober 1950.
40. 16. december 1954 fandt første behandling sted i Forbundsdagen i Bonn af Pa-

ris-aftalerne, der banede vejen for ophævelsen af besættelsesstatutet for Vesttyskland, reamilitariseringen og landets optagelse i NATO. - Indtil 8. februar 1955 indsamledes 176.000 underskrifter på denne protest.

41. Den IV. Tyske Forfatterkongres fandt sted i Berlin januar 1956. Dette og det følgende stykke er notater,

Brecht gjorde sig i denne forbindelse.

42. Karl Moor, hovedpersonen i Schillers *Die Räuber*, 1781; *Wilhelm Tell* - næppe historisk - schweizisk frihedshelt fra 1200-tallet; *Zriny*, ungarsk frihedshelt, der i 1500-tallet kæmpede mod tyrkerne.

43. Forbundsdagen vedtog loven om værnepligt 7. juli 1956.

Kunnsil:

" Hvis noget forlydes,
Hvinden det en
bevæbning "

68 - skriv sandheden om
ulykkelige tilstande

69 - Sandheden er higerisk

76 - om den første efter
årsagen til elendigheden,
Hvinden arresteret.

79 - at vi ikke noget ad
særlig grund, hvorefter
"Det delvis" forsvares
næsten.

83 - at man vil og mistal,
forsvare ~~den~~ forsvare
med fantastisk forsvare
af mistaliteter

84 - Mistalitet stammer ... fra
forsvarenes, der ikke kan
se den næsten